

Användning av svenska i Åbo
En studie av språkbruket hos svenskspråkiga
och tvåspråkiga åbabor

Marja Miettunen
Avhandling pro gradu
Nordiska språk
Institutionen för språk- och
översättningsvetenskap
Åbo universitet
April 2012

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

MIETTUNEN, MARJA: Användning av svenska i Åbo: en studie av språkbruket hos svenskspråkiga och tvåspråkiga åbabor

Pro gradu -tutkielma, 97 s., 17 liites.

Pohjoismaiset kielet

Huhtikuu 2012

Pro gradu-tutkielmani aiheena on tutkia Turun ruotsinkielisen väestön kaksikielisyyttä. Tavoitteena on selvittää, missä arkipäivän tilanteissa ruotsinkieliset turkulaiset käyttävät suomea ja ruotsia sekä miten ikä vaikuttaa kielenkäyttöön. Lisäksi pyrin selvittämään, mitkä tekijät vaikuttavat kielen valintaan eri tilanteissa.

Tutkielma on luonteeltaan empiirinen ja tutkimusmateriaali on kerätty kyselyn avulla. Kyselyyn vastasi yhteensä 128 henkilöä. Tutkimusmetodi on enimmäkseen kvantitatiivinen, mutta pyrin kyselyn avointen kysymysten avulla myös selittämään, millaiset tekijät vaikuttavat henkilöiden kielenkäyttöön eri tilanteissa.

Kyselyyn osallistuneet henkilöt on jaettu kolmeen ryhmään iän perusteella: 15–30-vuotiaat, 31–60-vuotiaat sekä yli 61-vuotiaat. Analysoin jokaisen ikäryhmän taustatiedot, kielenkäyttöä perheen piirissä, yhteiskunnan eri tilanteissa sekä vapaaajalla. Lopuksi vertailen tuloksia näiden kolmen ikäryhmän välillä.

Merkittävimpinä tuloksina voidaan mainita, että nuorimman ikäryhmän edustajat ovat kielelliseltä identiteetiltään kaksikielisiä, kun taas kahden muun ryhmän jäsenet kokevat olevansa ruotsinkielisiä. Perheen parissa ruotsia käytetään enemmän kun taas suomen kieli on dominoivassa asemassa asioitaessa yhteiskunnan eri yhteyksissä. 15–30-vuotiaat käyttävät enemmän suomea perheen kesken kuin kaksi muuta ryhmää. Tätä selittää osaltaan varmasti kielirajoja ylittävien avioliittojen yleistyminen ja heidän lastensa kaksikielisyys.

Ällä näyttäisi olevan myös merkitystä kielen valintaan asioitaessa kodin ulkopuolella. 15–30-vuotiaat käyttävät lähes poikkeuksetta enemmän suomea kuin ruotsia kodin ulkopuolella. Myös 31–60-vuotiaat käyttävät virallisemmissa yhteyksissä enemmän suomea, mutta he ovat tietoisia kielellisistä oikeuksistaan ja pyrkivät käyttämään myös ruotsia. Tilanteita, joissa ruotsia käytetään tietystä määrin, liittyvät mm. terveydenhoitoon, asioimiseen pankissa ja Stockmann-tavaratalossa. Tärkeimmät syyt suomen puhumiselle ruotsin sijaan liittyvät ruotsinkielisen palvelun puutteellisuuteen sekä kommunikoinnin helpottamiseen.

Myös harrastustoiminnassa nuorin ikäluokka käyttää enemmän suomea kuin ruotsia, kun taas kaksi muuta ikäryhmää käyttävät enemmän ruotsia. Kaikille ryhmille yhteistä sitä vastoin on lukeminen ruotsiksi, mitä selittänee henkilöiden ruotsinkielisen koulun käyminen. Mielenkiintoinen tulos on se, että iäkkäämmät ihmiset tutkimuksen mukaan katsovat enemmän tv:tä kuin nuorin ikäryhmä.

Onkin syytä miettiä, millainen ruotsin kielen asema Turussa tulevaisuudessa on, kun jo nyt suuri osa nuorista ruotsinkielisistä henkilöistä käyttää enemmän suomea kuin ruotsia.

Asiasanat: kaksikielisyys, koodinvaihto, kielivalinta, ruotsinkielinen vähemmistö

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställningar	2
1.2	Disposition	2
2	Tvåspråkighet i Finland.....	4
2.1	Två officiella språk	4
2.2	Kommunernas språkliga indelning	4
2.3	Individens språkliga rättigheter.....	6
2.4	Åbo som språklig miljö.....	6
2.4.1	Invånare.....	6
2.4.2	Utbildning	7
2.4.3	Fritidssysselsättning	8
3	Teorier om tvåspråkighet	10
3.1	Tvåspråkighet i samhället	10
3.1.1	Domäner	11
3.1.2	Diglossi	12
3.2	Tvåspråkighet hos individer.....	13
3.2.1	Olika definitioner av tvåspråkighet.....	13
3.2.2	Olika typer av tvåspråkighet	14
3.3	Typiska drag i språkbruket hos tvåspråkiga.....	15
3.3.1	Kodväxling som fenomen	16
3.3.2	Situationell kodväxling	17
3.3.3	Lånord	18
3.4	Sammanfattning	18
4	Språkbruket hos finlandssvenskar i olika domäner enligt tidigare forskning....	21
4.1	Familjen	21
4.2	Skolan.....	22
4.3	Arbetsplatsen.....	22
4.4	Offentliga sammanhang	23
4.5	Fritiden	24
4.6	Sammanfattning	25
5	Material och metod	28
5.1	Materialinsamling	28
5.2	Enkät	30

5.3	Gruppindelning	32
5.4	Metoder	32
6	Enkät svar och ålder	33
6.1	Enkät svar bland 15–30-åriga informanter.....	33
6.1.1	Språkanvändning inom familjen	35
6.1.2	Språkanvändning ute i samhället	37
6.1.3	Språkanvändning på fritiden	41
6.1.4	Sammanfattning	44
6.2	Enkät svar bland 31–60-åriga informanter.....	45
6.2.1	Språkanvändning inom familjen	47
6.2.2	Språkanvändning ute i samhället	49
6.2.3	Språkanvändning på fritiden	56
6.2.4	Sammanfattning	58
6.3	Enkät svar bland över 61-åriga informanter.....	60
6.3.1	Språkanvändning inom familjen	61
6.3.2	Språkanvändning ute i samhället	63
6.3.3	Språkanvändning på fritiden	69
6.3.4	Sammanfattning	71
7	Jämförelse mellan olika åldersgrupper.....	74
7.1	Bakgrundsinformation om informanterna.....	74
7.2	Språkanvändning inom familjen	76
7.3	Språkanvändning ute i samhället	78
7.4	Språkanvändning på fritiden	84
8	Sammanfattning	89
	Litteratur.....	93
	Bilaga 1 Frågeformulär (pappersversionen).....	98
	Suomenkielinen lyhennelmä	104

Diagram

Diagram 1. Enkät svaren i relation till ålder	30
Diagram 2. Språklig identifikation, 15–30-åriga informanter	34
Diagram 3. Språklig identifikation, 31–60-åriga informanter	45
Diagram 4. Hur viktigt är det att bli betjänad på svenska?, 31–60-åriga informanter.....	55
Diagram 5. Val av ställe p.g.a. betjäningsspråk, 31–60-åriga informanter.....	56
Diagram 6. Språkanvändning inom hobbyverksamheter, 31–60-åriga informanter ..	56

Diagram 7. Språklig identifikation, över 61-åriga informanter	60
Diagram 8. Hur viktigt är det att bli betjänad på svenska?, över 61-åriga informanter	68
Diagram 9. Val av ställe p.g.a. betjäningsspråk, över 61-åriga informanter.....	69
Diagram 10. Språkanvändning inom hobbyverksamheter, över 61-åriga informanter	69
Diagram 11. Modersmål, alla informanter	74
Diagram 12. Språklig identifikation, alla informanter	75
Diagram 13. Språkanvändning med mor, alla informanter	76
Diagram 14. Språkanvändning på hälsocentralen, alla informanter	79
Diagram 15. Språkanvändning på banken, alla informanter	80
Diagram 16. Språkanvändning i Stockmann, alla informanter	80
Diagram 17. Språkanvändning i Wiklund, alla informanter	81
Diagram 18. Språkanvändning på restaurang, alla informanter.....	82
Diagram 19. Hur viktigt är det att bli betjänad på svenska?, alla informanter	83
Diagram 20. Val av ställe p.g.a. betjäningsspråk, alla informanter	84
Diagram 21. Språkanvändning inom hobbyverksamheter, alla informanter	85
Diagram 22. Språkets betydelse i val av hobby, alla informanter	85
Diagram 23. Hur ofta tittar du på svenskspråkiga tv-program?, alla informanter	87
Diagram 24. Hur ofta tittar du på finskspråkiga tv-program?, alla informanter	87

Tabeller

Tabell 1. Föräldrarnas hemorter, 15–30-åriga informanter.....	35
Tabell 2. Språkanvändning inom familjen, 15–30-åriga informanter	36
Tabell 3. Språkanvändning ute i samhället, 15–30-åriga informanter	38
Tabell 4. Skäl att använda finska i st.f. svenska, 15–30-åriga informanter	40
Tabell 5. Massmediekonsumtion, 15–30-åriga informanter	43
Tabell 6. Informanternas hemorter, 31–60-åriga informanter	47
Tabell 7. Språkanvändning inom familjen, 31–60-åriga informanter.....	48
Tabell 8. Språkanvändning ute i samhället, 31–60-åriga informanter	50
Tabell 9. Skäl att använda finska i st.f. svenska, 31–60-åriga informanter	52
Tabell 10. Massmediekonsumtion, 31–60-åriga informanter	57
Tabell 11. Språkanvändning inom familjen, över 61-åriga informanter.....	62
Tabell 12. Språkanvändning ute i samhället, över 61-åriga informanter.....	64
Tabell 13. Skäl att använda finska i st.f. svenska, över 61-åriga informanter	66

Tabell 14. Massmediekonsumtion, över 61-åriga informanter	70
---	----

1 Inledning

Finland är ett tvåspråkigt land med finska och svenska som officiella språk. Största delen av Finlands kommuner, 287 kommuner, är enspråkiga med finska som majoritetsspråk men det finns 30 tvåspråkiga och 19 enspråkiga svenska kommuner i vårt land (Finnäs 2009: 11). Åbo är ett exempel på en tvåspråkig kommun där de svenskspråkiga invånarna utgör en språklig minoritet. Syftet med den här undersökningen är att ta reda på hur denna ovannämnda minoritet använder svenska och finska i sin vardag.

Tvåspråkighet är ett väl utforskat ämne. Det finns undersökningar som handlar om hur två språk utvecklas samtidigt hos tvåspråkiga barn (t.ex. Berglund 2008) och undersökningar som beskriver språkbruket i tvåspråkiga familjer (t.ex. Harding & Riley 1994). Hur tvåspråkiga personer använder sina två språk i olika sammanhang och hur t.ex. ålder, utbildning eller kön påverkar tvåspråkiga personers språkbruk finns det däremot färre undersökningar om. Det finns emellertid några undersökningar som är relevanta för min undersökning, t.ex. Herberts 1980 och Visapää 1996. Mitt fokus ligger inte på beskrivningen av själva språket utan jag vill ta reda på hur svenskspråkiga åbabor använder sina två språk i vardagen. Att det finns så få undersökningar om ämnet beror möjligen på att fenomenet inte är så enkelt att undersöka. Man måste hitta tillräckligt många informanter som vill delta i undersökningen för att resultaten ska vara pålitliga och det är ett stort jobb för forskaren att samla in material. Mitt material består av enkäter som jag har samlat in under hösten 2010 och våren 2011 i Åbo (se närmare kapitel 5.1 om materialinsamlingen). Frågeformuläret i sin helhet finns i bilaga 1.

Tvåspråkighet är ett intressant forskningsområde som man kan undersöka ur olika synvinklar. Man kan till exempel studera hur två språk används i tvåspråkiga familjer eller analysera samtal mellan tvåspråkiga personer. Det finns ett behov av ny forskning om svenskspråkiga personers språkbruk i Finland eftersom det inte finns många undersökningar om fenomenet från 2000-talet. Tvåspråkigheten i Åbo är dessutom relativt utforskad. Med min avhandling vill jag bidra till att öka kunskapen om hur svenska och finska används av svenskspråkiga åbabor.

1.1 Syfte och frågeställningar

När två individer som tillhör olika språkgrupper och har olika modersmål, möter varandra, är det naturligt att det kan uppkomma kommunikationssvårigheter och missförstånd. Då blir följande fråga aktuell: På vilket språk ska kommunikationen ske?

Syftet med min undersökning är att ta reda på hur svenskspråkiga personer i Åbo betar sig språkligt i olika sammanhang. Jag är speciellt intresserad av att få veta i vilka situationer de använder svenska respektive finska. Utöver detta vill jag ta reda på vilka faktorer som påverkar deras språkbruk. Eftersom största delen (73,4 %) av mina informanter var kvinnor kunde jag inte analysera hur kön påverkar språkbruket. Därför bestämde jag mig för att undersöka hur åldern påverkar informanternas språkanvändning. Mina forskningsfrågor är:

- I vilka situationer använder svenskspråkiga personer sina två språk?
- Vilka faktorer påverkar deras språkval i olika situationer?
- Spelar åldern någon roll i användning av de två språken?

Enligt Herberts (1980: 3) är det i allmänhet minoriteten som måste anpassa sig och känner sig mer eller mindre tvungen att kommunicera på majoritetsspråket. Också Tandefelt (2001: 3) konstaterar att den som företräder en minoritet har behov av att lära sig majoritetsspråket. Jag antar därför att alla mina informanter använder både svenska och finska i vardagen oberoende av om deras modersmål eller starkare språk är svenska. Eftersom finska är majoritetsspråk i Åbo är det sannolikt att svenskspråkiga åbabor ofta använder finska ute i samhället och svenska inom familjen. Därutöver antar jag att de äldre informanterna använder mera svenska än de yngre informanterna.

1.2 Disposition

I kapitel 2 redogör jag för språkförhållandena i Finland och särskilt i Åbo. Jag börjar med att gå igenom när en kommun kan definieras som tvåspråkig och var de

tvåspråkiga kommunerna ligger. Därefter tar jag upp vad språklagen säger om de svenskspråkigas rättigheter. Till sist redogör jag för antalet svenskspråkiga i Åbo och hurdana svenskspråkiga utbildning- och fritidsmöjligheter det finns i Åbo. Kapitel 3 behandlar tvåspråkighet. Jag diskuterar först tvåspråkighet ur en samhällelig synvinkel och därefter hur en individ kan definieras som tvåspråkig. Det finns många olika definitioner om tvåspråkighet men jag ska fokusera på dem som oftast nämns inom tvåspråkighetsforskningen. Jag avslutar kapitel 3 med att presentera några typiska drag i tvåspråkiga personers språkbruk, t.ex. kodväxling och lån. I kapitel 4 belyser jag vad tidigare forskning säger om språkanvändning hos svenskspråkiga i Finland. I kapitel 5 presenterar jag mitt material och min metod. Materialet består av enkäter som svenskspråkiga åbabor har fyllt i. I kapitel 6 analyserar jag enkätsvaren i relation till ålder. I kapitel 7 jämför jag resultaten mellan olika åldersgrupper. Till sist, i kapitel 8 sammanfattar och diskuterar jag resultaten.

2 Tvåspråkighet i Finland

I Finlands lagstiftning slås fast att landet har två officiella språk, finska och svenska. I avsnitt 2.1 ska jag redogöra för språkförhållandena i Finland och i avsnitt 2.2 hur kommunerna indelas i finsk-, svensk- och tvåspråkiga. Därefter, i avsnitt 2.3, ska jag kort ta upp vad språklagen säger om individens språkliga rättigheter. Till sist, i avsnitt 2.4 presenterar jag Åbo som tvåspråkig miljö.

2.1 Två officiella språk

Finland är ett tvåspråkigt land där både finska och svenska har officiell status som nationalspråk. Även om ett samhälle är tvåspråkigt betyder det emellertid inte att dess invånare är det. Tandefelt (2001: 3) konstaterar att Finland är ett av de få officiellt tvåspråkiga länderna i världen men samtidigt ett av de mest språkligt homogena, över 90 % av befolkningen har det ena av landets nationalspråk som modersmål, dvs. finska. Enligt Tandefelt (2001: 1) betyder det att svenskan inte har samma ställning som finskan eftersom obalansen mellan språken är stor. Det behövs därför ett medvetet språkarbete för att svenskan ska leva kvar i det finländska samhället.

2.2 Kommunernas språkliga indelning

Enligt språklagens (423/2003) femte paragraf är kommunerna i Finland antingen enspråkiga eller tvåspråkiga. Kommunernas språkliga fördelning beror på andelen svensk- och finskspråkiga invånare. Om andelen invånare som talar kommunens minoritetspråk som modersmål utgör minst åtta procent eller om antalet talare är minst 3 000 definieras kommunen som tvåspråkig. I andra fall är kommunen enspråkigt svensk eller finsk.

Under 1930-talet fanns det fortfarande nästan 100 svenskspråkiga eller tvåspråkiga orter i Finland. Till följd av kommunsammanslagningar har antalet svenskspråkiga och tvåspråkiga kommuner minskat avsevärt. (Finnäs 2009: 10.) Exempelvis mellan

åren 2008 och 2012 har antalet svensk- och tvåspråkiga kommuner minskat från 62 till 49 (Kommunförbundet 2012). För tillfället planerar regeringen dessutom en ny kommunreform som minskar antalet kommuner i Finland ytterligare, vilket också påverkar kommunernas språkliga status.

Vid språkstrukturella förändringar i en kommun ska man följa den regel i språklagens (423/2003) femte paragraf som bestämmer när en tvåspråkig kommun blir enspråkig. Om antalet invånare som talar minoritetspråket minskar till färre än 3 000 invånare eller andelen minoritetspråkstalare sjunker under sex procent blir en kommun enspråkig. En kommun kan dock frivilligt förklara sig tvåspråkig även i sådana fall då villkoren inte uppfylls (Finnäs 2009: 10). Ett exempel på detta är Lojo stad som är tvåspråkig. I slutet av år 2010 utgjorde de svenskspråkiga invånarna en minoritet som bara var 4 % av hela befolkningen i Lojo. (Kommunförbundet 2010.)

Kommunernas nuvarande språkförhållanden har fastställts av Statsrådet fram till år 2012. Enligt statistiken finns det 336 kommuner i Finland: 287 finskspråkiga, 30 tvåspråkiga och 19 svenskspråkiga. Vid årsskiftet 2009-2010 var antalet svenskspråkiga invånare i Finland 290 392 som är 5,43 % av landets hela befolkning (Befolkningsregistercentralen 2010: 11). Majoriteten av dem bor i tvåspråkiga kommuner där de utgör majoritet i 12 kommuner och minoritet i 18 kommuner. Även om antalet tvåspråkiga kommuner är relativt lågt i Finland utgör de hemkommun för 1,5 miljoner finländare. (Kommunförbundet 2012.)

Största delen av Finlands befolkning är finskspråkig. Starkt svenskspråkiga områden finns främst i Österbotten och på Åland och tvåspråkiga områden i södra Finland. (Tandefelt 2001: 8.) Enligt Finnäs (2009: 9) bodde den svensk- och finskspråkiga befolkningen på olika orter i slutet av 1800-talet, vilket innebar att de levde nästan åtskilt från varandra. Kommunernas språkliga sammansättning började förändras under 1900-talets första hälft när finskspråkiga invånare flyttade till svenska bosättningsområden (Finnäs 2009: 9). Industrialisering och urbanisering är enligt Tandefelt (2001: 8) de huvudsakliga orsakerna till den kraftiga flyttvågen från inlandet ut mot den svenskspråkiga kusten i söder och sydväst. Tidigare huvudsakligen svenskspråkiga områden fick en ny språklig sammansättning som på många håll ledde till en övervikt av finskspråkiga invånare. När de svenskspråkiga då

blev en minoritet blev de tvungna att lära sig finska. Förfinskningen av miljön ledde i vissa fall också till en förfinskning av den svenskspråkiga invånargruppen. (ibid.)

2.3 Individens språkliga rättigheter

Enligt språklagens (423/2003) tionde paragraf har var och en rättighet att använda finska eller svenska vid kontakt med statliga myndigheter och tvåspråkiga kommunala myndigheter. Hos enspråkiga kommunala myndigheter används huvudsakligen kommunens språk. Var och en har dock rätt att bli hörd på sitt eget språk och använda det språk om det är fråga om ett ärende som direkt gäller grundläggande rättigheter för honom eller henne. Varje person har också rätt att använda finska eller svenska om myndigheten ålägger honom eller henne någon skyldighet.

2.4 Åbo som språklig miljö

Jag övergår nu till att redogöra för vilka möjligheter att använda svenska den svenskspråkiga befolkningen i Åbo har i sin hemstad. Först, i avsnitt 2.4.1, utreder jag hur stor andel av invånarna som har svenska som första språk. Därefter beskriver jag vilka möjligheter till undervisning (avsnitt 2.4.2) och fritidssysselsättningar (avsnitt 2.4.3) på svenska det finns i Åbo.

2.4.1 Invånare

I slutet av år 2011 var folkmängden i Åbo 178 630. De svenskspråkiga invånarna utgjorde en minoritet på 9540 personer, dvs. 5,3 % av alla åbabor. Den finskspråkiga majoriteten utgjorde 86,6 % (154 744) av stadens hela befolkning. Resten av åboborna (8 %) hade något annat modersmål än finska eller svenska. (Åbo.info: Befolkningen efter språk 1870-2011.)

Om man ser på statistiken för antalet invånare i Åbo under de senaste tjugo åren kan man notera att antalet svenskspråkiga invånare inte har förändrats nästan alls. Det

procentuella antalet har hela tiden legat lite över 5 %. Andelen finskspråkiga invånare har däremot sjunkit från 94,1 % (1990) till 86,6 % (2011). Detta beror på att personer med ett annat modersmål än finska eller svenska har ökat från 0,8 % (1990) till 8 % (2011). (ibid.)

Statistiken berättar emellertid inte hela sanningen om antalet svenskspråkiga i Åbo. Finska medborgare kan ha bara ett modersmål, vilket innebär att det inte finns någon möjlighet att registrera sig som tvåspråkig. Det kan alltså finnas tvåspråkiga personer i Åbo som är registrerade som finskspråkiga även om de använder båda språken. Utöver detta finns det vid Åbo Akademi studerande som är finskspråkiga men i praktiken använder både svenska och finska varje dag. Åbo Akademi lockar sannolikt även många svenskspråkiga ungdomar till Åbo som vill universitetsutbildning på modersmål. Alla studerande är emellertid inte skrivna i Åbo, vilket innebär att det troligen finns fler svenskspråkiga personer i Åbo än vad statistiken berättar.

2.4.2 Utbildning

Grundläggande utbildning ges på svenska i fyra olika skolor i Åbo. I Sirkkala skola och i Cygnaeus skola ges undervisning i årskurserna 1–6 och S:t Olofsskolan är det enda svenskspråkiga högstadiet i Åbo. Sirkkalabackens skola erbjuder specialundervisning för elever med speciella behov. Utöver detta finns det två skolor med svenskspråkiga språkbadsklasser. Gymnasieutbildning på svenska ges i Katedralskolan. (Åbo.info: Skolorna i Åbo.)

Åbo yrkesinstitut (ÅYI) erbjuder grundläggande yrkesutbildning och yrkesinriktad tilläggsutbildning för unga och vuxna. Inom utbildningsenheten handel och data ges undervisning på svenska. I andra ämnen är undervisningsspråket finska. (Åbo yrkesinstitut.)

Yrkehögskolan Novias utbildningsutbud är mångsidigt. Novia har 34 utbildningsprogram inom åtta olika områden och undervisning ges i sju städer. I Åbo kan man studera medborgaraktivitet och ungdomsarbete, företagsekonomi,

formgivning, det sociala området, vård, utvecklig och ledarskap inom social- och hälsovård, sjöfart och maritime management. (Yrkeshögskolan Novia.)

Finlands enda svenskspråkiga universitet, Åbo Akademi, är ett medelstort, statligt, mångvetenskapligt och svenskspråkigt universitet. Åbo Akademi har tre fakultetsområden (humaniora, pedagogik och teologi, samhällsvetenskap och naturvetenskap och teknik) som är indelade i 12 institutioner. Åbo Akademi har ca 7000 studerande och 1300 anställda. (Åbo Akademi.)

2.4.3 Fritidssysselsättning

Utbudet på olika typer av fritidssysselsättningar på svenska är rätt omfattande i Åbo. Åbo svenska arbetarinstitut (ARBIS) erbjuder mer än femtio olika kurser om historia och samhälle, hälsa och träning, musik, språk, datateknik, bildkonst, praktiska färdigheter, gymnastik och dans, huslig ekonomi och övrig utbildning. Dessutom hålls ett stort antal svenskspråkiga föreläsningar per termin. (Åbo svenska arbetarinstitut.)

Också Åbo svenska församling har en mångsidig verksamhet. Förutom gudtjänster finns det köror för olika åldrar och stilar. Församlingen organiserar därtill olika slags caféer, t.ex. familjecaféer där mammor och pappor kan träffas och umgås medan barnen leker med varandra. En gång i veckan ordnas Café Aderton där ungdomar kan träffa varandra, umgås, spela spel eller träffa ungdomsarbetare. För vuxna finns det flera diskussion- eller samtalsgrupper. Åbo svenska församling inbjuder t.ex. varje vecka seniorer till Café Orchidé, där de kan träffas och fika. (Åbo svenska församling.)

Åbo svenska teater (ÅST) som har haft verksamhet i över 170 år erbjuder de svenskspråkiga i Åbo teaterföreställningar på sitt modersmål. ÅST har även regionteaterstatus vilket innebär att den turnerar med föreställningar i Åboland, Västra Nyland och på Åland. (Åbo svenska teater.)

Det finns tio svenskspråkiga idrottsföreningar i Åbo (Åbo stad: Svenskspråkiga idrottsföreningar). Den största föreningen är Åbo IFK som erbjuder verksamhet i friidrott, fotboll, handboll och bowling till allt från unga till seniorer (www.aifk.fi). Andra föreningar har t.ex. gymnastik, tennis och simning i sin verksamhet (Åbo stad: Svenskspråkiga idrottsföreningar).

3 Teorier om tvåspråkighet

I detta kapitel ska jag redogöra för vad tvåspråkighet på en samhällslevelig nivå är (avsnitt 3.1) och presentera de viktigaste begreppen inom området (avsnitt 3.1.1 och 3.1.2). Därefter, i avsnitt 3.2, tar jag upp tvåspråkighet ur individens synvinkel. Jag presenterar olika definitioner av tvåspråkighet (avsnitt 3.2.1) och diskuterar hur en individ kan bli tvåspråkig (avsnitt 3.2.2). I avsnitt 3.3 diskuterar jag vad som är typiskt för tvåspråkiga personers språkbruk. Till sist, i avsnitt 3.4 sammanfattar jag det viktigaste i kapitlet.

3.1 Tvåspråkighet i samhället

På samhällslevelig nivå innebär tvåspråkighet att två språk förekommer inom ett land, dvs. att befolkningen eller en del av den är tvåspråkig (Börestam & Huss, 2001: 97). Enligt Tandefelt (2001: 3) är det snarare regel än undantag att det talas flera språk i ett samhälle. Det är följaktligen även vanligare att språkbrukare är två- eller flerspråkiga än att de är enspråkiga. Oftast fokuserar tvåspråkighetsforskningen på minoriteter vars språk av olika skäl har en svagare ställning jämfört med majoritetsspråket (Börestam & Huss, 2001: 97). Tandefelt (2001: 3) konstaterar att det är vanligt att den som hör till en språklig minoritet har anledning att lära sig majoritetens språk. Därför gäller den finsk-svenska tvåspråkigheten i Finland i hög grad den svenskspråkiga minoriteten.

Även om Finland är ett tvåspråkigt land är det enligt Tandefelt (2001: 18-19) i huvudsak de svenskspråkiga som använder båda språken i sin vardag medan de finskspråkiga använder i första hand bara finska. Det är självklart att de svenskspråkiga behärskar finska bättre än de finskspråkiga behärskar svenska eftersom kontakt med majoritetsspråket inte behöver sökas upp. Möte med majoritetsspråket sker automatiskt i en tvåspråkig miljö där majoritetsspråkstalarna dominerar antalsmässigt. (ibid.)

3.1.1 Domäner

Enligt Fishman (1972: 78) använder tvåspråkiga personer ofta båda sina två språk relativt bra och flytande men språkbruket kan variera beroende på vilka ämnen de talar om, vilka personer de talar med och vilka platser de befinner sig på. När man undersöker tvåspråkiga personers språkbruk är det viktigt att redogöra för hur den funktionella fördelningen mellan språken är uppbyggd. Fishman (1972: 79f) kallar detta för lokalisering av språkbrukets olika *domäner*. Enligt Tandefelt (1988: 66) bör *domän* uppfattas som en abstraktion som utgör summan av alla talsituationer där ett visst språk eller en variant används. Begreppet används ofta för att beskriva språkbruket inom sociala institutioner, t.ex. i skolan eller i familjen, i stället för att beskriva variationen i samhällets språkbruk mer allmänt (ibid.).

Schmidt-Rohr (1972: 80, genom Fishman) skiljer på nio olika domäner: familj, lekpark och gator, skola (undervisningsspråk, undervisningsämne och språk under rasterna), kyrka, litteratur, press, försvarsmakt, domstolar och förvaltning. Tandefelt (2001: 19) skiljer endast på två olika typer av domäner. Den *privata domänen* omfattar språkbruket hemma, med vänner, privat umgänge, massmedier osv. och den *professionella domänen* gäller språkanvändning på arbetsplatsen och offentlig kontakt t.ex. med myndigheter.

I min enkätundersökning (se bilaga 1) frågar jag mina informanter om deras språkbruk med familjen (mor, far, syskon, morföräldrar, farföräldrar, övriga släktingar, make/maka/sambo, barn, makes/makas/sambos släktingar, familjebekanta), med vänner (också barnens vänner) och med grannar. Ett par frågor handlar om språkbruket på arbetsplatsen och en fråga gäller språkbruket i mera offentliga sammanhang (sjukhus, hälsocentraler, apotek, skattebyråer, banker, bibliotek, postkontor, varuhus, matvaruaffärer, andra affärer, järnvägsstationer, bussar och restauranger). Hobbyverksamheter och massmediekonsumtion på svenska och finska utreds också i enkäten

Tvåspråkiga personer skiljer sig från varandra, t.ex. i fråga om hur de har blivit tvåspråkiga men också i fråga om förekomsten av användningsområden där båda språken kan användas (Fishman 1972: 86). När ett tvåspråkigt samhälle tillåter

användning av båda språken inom ett visst användningsområde kan tvåspråkiga individer som Tandefelt (1988: 66) påpekar välja vilket språk de använder. Då överlappar domänerna för de två språken varandra. Tandefelt (1988: 67) pekar ändå att den tvåspråkiga individens val ofta är endast skenbart fritt. Om flera individer behandlar ett ämne på ett visst språk, även om de hade en möjlighet att välja språk, kan orsaken vara att ämnet i fråga hör till en domän där språket som används är dominerande (Fishman, 1972: 80f). Lojander-Visapää (2001: 147) som har undersökt svensk- och tvåspråkiga ungdomars språkbruk i Helsingfors visar att en situation där ungdomar nästan utan undantag talar finska är när de ringer till alarmcentralen. Även om de har en möjlighet att tala svenska väljer de att tala finska för att deras budskap ska bli rätt uppfattat och hjälpen ska nå fram.

3.1.2 Diglossi

Det finns samhällen där två eller flera varieteter av ett språk eller olika språk används i olika situationer. Då talar samhällets individer t.ex. en variant, ofta en regional dialekt, med familj och vänner och en annan variant, d.v.s. skriftspråk, i offentliga situationer. När två språk eller varieteter av ett språk i ett samhälle är uppdelade på olika användningsområden, eller domäner, på systematiskt sätt kallas det för *diglossi*. (Ferguson, 1971: 1.) Enligt Fergusons (1971: 1) definition innebär diglossi att två varieteter förekommer sida vid sida i samhället så att båda har en bestämd roll. Fergusons definition omfattar inte situationer där två olika språk används i ett och samma samhälle. Börestam & Huss (2001: 106) utvidgar emellertid begreppet *diglossi* till att omfatta situationer där två olika språk talas i ett samhälle. När samhället befinner sig i en *diglossisk* situation innebär det enligt Harding & Riley (1994: 28) i princip att det ena språket används i offentliga sammanhang och det andra språket i vardagligt språkbruk. Som Börestam & Huss (2001: 106) påpekar berör diglossi emellertid inte alltid hela befolkningen i ett samhälle. Oftast är det bara minoriteten som utvecklar en tvåspråkighet. För majoriteten är den språkliga miljön nästan helt enspråkig. (ibid.)

I min undersökning syftar jag med begreppet *diglossi* på användning av två olika språk, d.v.s. svenska och finska, i olika sammanhang. Jag antar att situationen i viss

mån är diglossisk för svenskspråkiga i Åbo. De lever i en finskdominerad miljö och använder sannolikt mycket finska ute i samhället och svenska främst i det privata.

3.2 Tvåspråkighet hos individer

Tvåspråkighet kan definieras och beskrivas ur många olika perspektiv. Det finns nästan lika många definitioner av tvåspråkighet som det finns forskare som har undersökt fenomenet. Därför måste varje forskare välja en definition som lämpar sig bäst för hennes eller hans forskningssyfte. (Skutnabb-Kangas, 1981: 83f.) I det följande ska jag presentera fyra definitioner som beskriver tvåspråkighet ur olika perspektiv.

3.2.1 Olika definitioner av tvåspråkighet

I litteraturen om tvåspråkighet presenteras ofta följande fyra definitioner som bygger på kriterierna *ursprung*, *identifikation*, *kompetens* och *funktion*. En person kan sägas vara tvåspråkig till sitt *ursprung* om han eller hon växer upp i ett tvåspråkigt hem eller med ett språk hemma och ett annat i den omedelbara närmiljön. (Tandefelt, 2001: 4.)

Enligt *identifikationskriteriet* är en person tvåspråkig om han eller hon identifierar sig med båda språken och/eller språkgrupperna och/eller kulturerna. Då bedömer talaren själv hur väl han/hon behärskar språken och kan använda dem. (Skutnabb-Kangas, 1981: 92). Tandefelt (2001: 4) tillägger att den individ som likvärdigt accepteras av båda språkgrupperna är tvåspråkig.

Kompetens verkar vara det mest problematiska av de fyra kriterierna för tvåspråkighet. Kompetensdefinitionerna uppvisar en stor variation, allt från att man behärskar två språk "fullständigt" till att man kommit i kontakt med ett annat språk än sitt eget (Börestam & Huss, 2001: 52). Tvåspråkiga personer använder sina två språk med olika människor, i olika kontexter och i olika syften, vilket nästan alltid leder till en obalans mellan färdigheterna i de två språken (Tandefelt, 2001: 5). Man

kan t.ex. läsa och skriva på det språk väl som man har gått skola på medan man kan ha svårigheter med att skriva på det andra språket som man bara talar hemma.

Det fjärde kriteriet utgår från på vilket sätt de två språken används, d.v.s. *språkets funktion*. Enligt Skutnabb-Kangas (1981: 89) är den tvåspråkig som i de flesta situationer kan använda två språk som kommunikationsmedel och övergå från det ena språket till det andra vid behov. Tvåspråkiga personer använder ofta sina språk i olika situationer. Weinreich (genom Börestam & Huss 2001: 53) konstaterar att en tvåspråkig är en person som omväxlande kan använda två språk. Det ena språket används ofta i mera offentliga sammanhang medan det andra språket används t.ex. med familjen och på fritiden.

Det sista kriteriet, funktion, är det viktigaste för min undersökning. Jag undersöker inte hur väl mina informanter behärskar sina två språk eller hur de har blivit tvåspråkiga. Det som jag är intresserad av att utreda är när de använder svenska och finska.

3.2.2 Olika typer av tvåspråkighet

Som Tandefelt (2001: 11) konstaterar finns det många vägar till tvåspråkighet. Två språk lärs in på ett naturligt sätt när en individ växer upp i en tvåspråkig familj och i en tvåspråkig miljö men tvåspråkighet kan även uppnås genom formell språkundervisning eller genom språkbad. I det följande ska jag presentera två motsatspar som lyfts fram då man vill fokusera olika aspekter av hur man blir tvåspråkig.

När två språk utvecklas samtidigt talar man om *simultan tvåspråkighet* (Tandefelt, 2001: 4). Enligt Skutnabb-Kangas (1981: 27) kan ett barn uppnå simultan tvåspråkighet om föräldrarna har olika modersmål och om var och en konsekvent talar sitt eget modersmål med barnet. Det bästa är om båda föräldrarna tillbringar ungefär lika mycket tid med barnet. I Finland är det emellertid ofta modern som är hemma med barnet. (ibid.) Om det av någon orsak blir ett avbrott i kontakten med det ena språket borde bortfallet kompenseras med ökad användning av språket t.ex.

inom dagvården (Berglund, 1997: 156). Enligt Herberts (1997: 128) är det ungefär två av tre barn från tvåspråkiga familjer som börjar i svenskspråkig skola vilket förstärker kunskaperna i svenska.

Successiv eller *konsekutiv tvåspråkighet* innebär i sin tur att man lär sig andra språk när det första språket redan är etablerat. Tillägnandet av det andra språket har annorlunda utvecklingsgång än förstaspråksinläringen eftersom modersmålet påverkar det andra språk som håller på att läras in. (Börestam & Huss, 2001: 51f.)

Tvåspråkigheten kan ha ibland positiva och ibland negativa följder för individen. När två språk har en jämlikt förhållande hos individer talar man om *additiv tvåspråkighet*. Då har individen utöver sitt modersmål lärt sig ett annat språk som är socialt relevant för honom eller henne. Språket ersätter emellertid inte modersmålet. (Börestam & Huss, 2001: 47f.) Ett exempel på denna typ av tvåspråkighet är när ett finskspråkigt barn går i svenskspråkigt daghem och därefter i en svenskspråkig skola. Motsatsen till den additiva tvåspråkigheten är *subtraktiv tvåspråkighet*. Typiskt för subtraktiv tvåspråkighet är att det andra språket lärs in på bekostnad av modersmålet. Exempelvis invandrarbarn lever ofta i sådana situationer där språket som majoritetsbefolkningen talar blir deras starkare språk, vilket i vissa fall kan leda till språkbyte. (ibid.)

3.3 Typiska drag i språkbruket hos tvåspråkiga

När tvåspråkiga personer talar med varandra är det vanligt att de utnyttjar båda språken som resurser. Framför allt präglas det talade språket av *tvärspråkligt inflytande* av olika slag (Börestam & Huss, 2001: 66). Enligt Börestam & Huss (2001: 66f) uppfattas tvärspråkligt inflytande ibland som ett oönskat drag i språkbruket och som ett tecken på att den språkliga kompetensen är låg. Med detta menar Börestam & Huss att en talare som använder två olika språk i sitt tal blandar sina språk så att det starkare språket påverkar det svagare språket negativt. Detta kallas för *interferens*. Men det tvärspråkliga inflytandet kan också ses som en resurs som inte används på ett slumpmässigt sätt, vid t.ex. kodväxling. Det krävs goda språkliga kunskaper om man ska kunna byta språk när man talar. I det följande ska

jag redogöra begreppen *kodväxling* och *lån* som är typiska fenomen i tvåspråkiga personers språkbruk.

3.3.1 Kodväxling som fenomen

Enligt Kovács (2009: 24) betyder kodväxling att två eller flera språk uppträder i en och samma diskurs. Begreppet *kod* omfattar såväl enstaka ord som växling mellan flera satser (ibid.). Börestam & Huss (2001: 74) tillägger att begreppet *kod* inte bara avser enskilda språk utan även kan omfatta varieteter av samma språk, t.ex. dialekter. Som Lojander-Visapää (2001: 15) konstaterar kan kodväxling jämföras med en medveten stilväxling när en talare varierar eller byter från dialekt till standardsvenska. Eftersom jag fokuserar på tvåspråkighet gällande svenska och finska ska jag här endast behandla kodväxling som sker mellan två olika språk.

Det är inte enkelt att definiera begreppet *kodväxling*. Börestam & Huss (2001: 74) frågar sig om växlingen ska ske inom en och samma persons repliker eller om man talar om kodväxling när två personer använder sina egna språk i samtal med varandra så att var och en talar sitt eget språk. Enligt Lojander-Visapää (2001: 15) innebär kodväxling att den tvåspråkiga har förmåga att byta språk enligt lyssnare, situation och kontext. Skutnabb-Kangas (1981: 212) tar därtill upp tidsaspekten. Hur snabbt bör övergången ske och hur länge skall interaktionen på ett språk i taget vara för att det ska räknas som kodväxling? Enligt Skutnabb-Kangas (1981: 212) är situationen enkel när det gäller längre enheter. Om man först talar svenska med någon och efter att hon eller han har sagt någonting, svarar på finska är det klart fråga om kodväxling. Men kan man tala om kodväxling om man använder ett svenskt uttryck eller ett enskilt svenskt ord mitt i en finsk sats? Poplack (1980: 589f.) diskuterar tre olika typer av kodväxling. När kodväxling sker mellan satser handlar det om *intersententiell kodväxling*. Om talaren däremot växlar språk inom en sats handlar det om *intrasententiell kodväxling*. När det rör sig om förhållandevis fristående enheter som till exempel interjektioner är det enligt Poplack (1980: 589) fråga om *påhängsväxling* (eng. tag-switch).

Skutnabb-Kangas (1981: 213) ser kodväxling som en medveten handling, d.v.s. anser att de som kodväxlar är medvetna om att de byter kod. Enligt Börestam & Huss (2001: 76) förutsätter kodväxling tvåspråkighet, och kodväxling kan inträffa bara i samtal med andra tvåspråkiga. Hur skicklig man blir på kodväxling beror på hur olika de situationer där de två språken används är och hur många tvåspråkiga situationer och individer de tvåspråkiga kommer i kontakt med (Skutnabb-Kangas, 1981: 213).

3.3.2 Situationell kodväxling

Kodväxling kan exempelvis inträffa när en och samma person använder olika språk i olika situationer. Då talar man om *situationell kodväxling* som innebär att språken har olika funktioner. (Börestam & Huss, 2001: 75.) Termen situationell kodväxling infördes redan på 1970-talet i en studie av Blom & Gumperz (1972: 424). Enligt deras definition kan situationell kodväxling inträffa varje gång en situation omdefinieras, d.v.s. när situationen förändras på något sätt. Det kan vara samtalsämnet som förändras eller också kan en ny person ansluta sig mitt i ett samtal. Det finns således en direkt relation mellan språk och den sociala situationen. (ibid.)

Situationell kodväxling förekommer ofta i tvåspråkiga miljöer där bara ett av språken kan användas vid ett visst tillfälle. Börestam & Huss (2001: 75) påpekar att denna typ av språklig växling ofta förekommer i diglossiska språkmiljöer (se avsnitt 3.1.2.), d.v.s. då båda språken har sina egna användningsområden. Om man däremot befinner sig i ett främmande land och tvingas byta språk därför att man annars inte blir förstådd, är det inte frågan om situationell kodväxling. (ibid.)

Lojander-Visapää (2001: 126) påpekar att språket kan variera eller bytas när en situation i en familj kräver det eller när samtalsämnet bytas. En av hennes informanter uppger att språket som man använder beror på vem eller vad man pratar om. (ibid.)

Situationens karaktär kan också påverka vilket språk man använder. Tandefelt (2001: 21) ger några exempelsituationer då tvåspråkiga ofta upplever att de måste få välja

vilket språk de använder. De kan dels vilja använda sitt starkaste språk i sammanhang som är viktiga för individens och familjens liv och säkerhet. Sådana situationer har en stor emotionell betydelse, vilket kan sänka prestationsförmågan också i fråga om språkfärdighet. (ibid.) Hit hör exempelvis möten med läkaren. Sammanhang som är svåra redan på modesmålet, t.ex. möten med en myndighet, blir ännu svårare om man måste använda sitt svagare språk. Också i fråga om komplicerade och abstrakta saker använder man det språk som man bäst behärskar. (ibid: 22.)

3.3.3 Lånord

Eftersom enstaka ord kan räknas som kodväxling är det relevant att diskutera hur de skiljer sig från *lånord*. Börestam & Huss (2001: 69) definierar lånord som ”lexikala enheter (glosor) som hämtats från ett annat språk och kommit att anpassas till form och uttal i det mottagande språket”. *Etablerade lånord* utgör en del av språkets ordförråd och används på samma sätt som språkets inhemska ord (Kovács, 2009: 24). För etablerade lånord är det typiskt att det inte finns några synonymer, t.ex. *juice* i svenskan (Börestam & Huss, 2001: 69). *Tillfälliga lånord* är däremot svårare att skilja från kodväxling. Enligt Kovács (2009: 24f.) spelar uttalet en stor roll när man skiljer kodväxling från lånord. Om ordet *baker* (sv. bagare) används i ett finskt-engelskt samtal och uttalas enligt engelskans uttalsregler är det fråga om kodväxling men om uttalet har anpassats till finskans uttalsregler (t.ex. *pääkäri*) kan det definieras som lånord (ibid.).

3.4 Sammanfattning

Tvåspråkighet är ett forskningsområde som man kan studera ur olika synvinklar. Jag började kapitlet med att redogöra för vad tvåspråkighet på samhälls nivå är. Tvåspråkighet är ett mycket vanligt fenomen i världen. Det är således vanligt att flera språk talas i ett samhälle och att språkbrukare är två- eller flerspråkiga. Oftast fokuserar tvåspråkighetsforskningen på minoriteter som har anledning att lära sig majoritetens språk. I Finland rör sig tvåspråkighetsforskningen i hög grad den svenskspråkiga minoriteten.

Tvåspråkiga personer använder inte sina två språk på slumpmässigt sätt utan språken har olika funktioner. Denna funktionella fördelning mellan språken kallas enligt Fishman (1972: 79f) för lokalisering av språkbrukets olika domäner. Man kan skilja på olika domäner som t.ex. familj, skola, arbetsplats, massmedia, offentliga kontakter. Tandefelt (2001: 19) skiljer endast på två domäner: den privata och den professionella domänen. Om ett tvåspråkigt samhälle tillåter användning av båda språken inom ett visst användningsområde kan tvåspråkiga personer i princip välja vilket språk de använder. Tandefelt (1988: 67) påpekar ändå att språkvalet ofta är endast skenbart fritt.

När två språk eller varieteter av ett språk används på systematiskt sätt inom olika domäner kallas det för diglossi. Enligt Harding & Riley (1994: 28) innebär det i princip att det ena språket används i offentliga sammanhang och det andra språket i vardagligt språkbruk. I Åbo är situationen i viss mån diglossisk för svenskspråkiga. De lever i en finskdominerad miljö men i det privata livet använder de sannolikt mycket svenska.

Man kan också undersöka tvåspråkigheten ur individens synvinkel. Skutnabb-Kangas (1981: 83f) definierar tvåspråkigheten ur fyra olika kriterier: ursprung, identifikation, kompetens och funktion. Det funktionella kriteriet är det viktigaste i min undersökning. Definitionen innebär att en person är tvåspråkig om han eller hon kan omväxlande använda båda språken.

Som Tandefelt (2001: 1) konstaterar finns det många vägar till tvåspråkigheten. Man talar om simultan tvåspråkighet när två språk utvecklas samtidigt, t.ex. ett barn växer upp i en tvåspråkig familj. Successiv eller konsekutiv tvåspråkighet innebär i sin tur att man lär sig andra språk när det första språket redan är etablerat. Tvåspråkigheten kan ibland ha positiva eller negativa följder för individen. Additiv tvåspråkighet innebär att språken har ett jämnt förhållande. Om man däremot lär sig det andra språket på bekostnad av modersmålet talar man om subtraktiv tvåspråkighet.

När tvåspråkiga personer talar kan de ibland växla mellan språken. Detta kallas för kodväxling. Enligt Kovács (2009: 24) betyder kodväxling att två eller flera språk

uppträder i en och samma diskurs. Kodväxlingen kan ske inom en sats eller mellan satserna. Börestam & Huss (2001: 74) tillägger att man kan tala om kodväxling när två individer använder sina egna språk när de talar med varandra. Kodväxlingen förutsätter att personerna förstår varandras språk.

Situationell kodväxling innebär att språken har olika funktioner, dvs. en och samma person använder olika språk i olika situationer (Börestam & Huss 2001: 75). Situationell kodväxling förekommer ofta i diglossiska språkmiljöer där båda språken har sina egna användningsområden. Som Blom & Gumperz (1972: 424) konstaterar kan situationell kodväxling också inträffa när en situation omdefinieras, t.ex. när samtalsämnet förändras eller en ny person anslutar sig mitt i ett samtal. Tandefelt (2001: 21) tillägger att situationens karaktär också kan påverka språkvalet. Exempelvis använder tvåspråkiga personer hellre sitt starkaste språk i situationer som har en stor emotionell betydelse för dem.

Det är värt att skilja sig kodväxling från lånord. Enligt Börestam & Huss (2001: 69) är lånord lexikala enheter som kommer från ett annat språk och som anpassas till form och uttal i det mottagande språket. Viktigt är att lånord används på samma sätt som språkets inhemska ord och uttalas enligt mottagande språkets uttalsregler.

I det följande kapitlet presenterar jag tidigare forskning om språkbruket hos finlandssvenskar.

4 Språkbruket hos finlandssvenskar i olika domäner enligt tidigare forskning

I detta kapitel presenterar jag några undersökningar som handlar om språkbruket hos finlandssvenskar på olika områden i Finland. Jag delar in kapitlet i fem avsnitt enligt de domäner, d.v.s. språkens olika användningsområden, som jag beskriver: familjen (4.1), skolan (4.2), arbetsplatsen (4.3), offentliga sammanhang (4.4) och fritiden (4.5). Jag har valt just de här domänerna eftersom jag kommer att analysera språkbruket hos mina informanter inom dem.

4.1 Familjen

När man studerar språkbruket inom familjekretsen är undersökningarna ofta s.k. fallstudier. De språkliga omständigheterna kan variera inom familjer och därför är resultaten också varierande. Om föräldrarna har olika modersmål talar var och en ofta sitt eget modersmål till sina barn vilket leder till att barnen lär sig två språk hemma. (Se t.ex. Herberts 1997: 129-33.) Föräldrarna kan även tala var sitt språk med varandra trots att det enligt Berglund (1997: 147) är mera allmänt att familjen väljer ett av språken som gemensamt språk. Ofta är detta språk finska eftersom den svensktalande föräldern behärskar finska bättre än vad den finsktalande föräldern behärskar svenska (Lojander-Visapää, 2001: 126). Som Lojander-Visapää (2001: 45) påpekar kan hemspråket emellertid förändras under åren beroende på dagvårds- eller skolspråket. Den språkliga miljön utanför hemmet kan också påverka barnens språkliga vanor i familjen. Som exempel på detta nämner Herberts (1997: 131) språkbruket i en familj som flyttade från helsvensk by till en helfinsk by, vilket ledde till att familjens tre pojkar vägrade att tala svenska.

Vilket språk använder då syskonen när de talar med varandra? Om ett barn har ett äldre syskon som redan är i dagvård eller går i skola är det enligt Lojander-Visapää (2001: 42) möjligt att det äldre syskonet talar sitt institutionella språk med sitt yngre syskon. Det är emellertid troligt att syskonet talar moderns språk om modern är närvarande och faderns språk om fadern är närvarande. Lojander-Visapääs (2001: 126) undersökning om ungdomarnas språkbruk i Helsingfors visar att de flesta

ungdomar med språkligt blandad familj talar svenska med sina syskon men beroende på kontexten kan de också byta till finska.

Av Lojander-Visapääs (2001: 127) undersökning framgår vidare att man i allmänhet när familjerna har gäster talar gästernas språk. Då kan ungdomarna bryta det normala språkmönstret att de talar ett visst språk med en viss förälder.

4.2 Skolan

Enligt Lojander-Visapää (2001:38) är föräldrarnas språkliga tillhörighet den mest avgörande faktorn vid valet av barnets skolspråk. Språkligt blandade familjer kan i princip välja svensk eller finsk skola för sina barn men möjligheten finns inte i hela Finland eftersom alla kommuner inte erbjuder svensk undervisning. Samhället och skolan spelar en stor roll i socialisationen av finländska barn eftersom grundskolan omfattar nio år. Skolspråket påverkar den språkliga identiteten som blir starkare under ungdomsåren. Valet av skolspråk bestämmer således hur språkanvändningen utvecklas senare i livet. (Lojander-Visapää, 2001: 43f.)

Lojander-Visapää (2001: 68) har undersökt föräldrarnas val av skolspråk för sina barn i Helsingfors. Hennes forskningsresultat visar att föräldrarnas språk påverkar valet av barnets skolspråk. Majoriteten av de föräldrar som väljer svensk skola talar var sitt språk med barnet medan bara en fjärdedel av de svenska mödrar och svenska fäder som väljer finsk skola talar sitt eget språk med barnet. Det framgår vidare av Lojander-Visapääs (2001: 130) undersökning att svenskan har en svagare ställning i de familjer vars barn går i finsk skola. Språkanvändningen i dessa familjer är inte heller konsekvent som i familjer vars barn går i svensk skola.

4.3 Arbetsplatsen

På en tvåspråkig ort är det naturligt att företag har finskspråkiga och svenskspråkiga anställda. Då kan företagets interna språk vara finska eller svenska, eller alternativt kan båda språken användas omväxlande. (Strömman 1991: 17.)

Strömman (1991: 17ff) har undersökt tvåspråkigheten inom företag i Vasa. Det framgår av hans forskningsresultat att de svenskspråkiga har bättre kunskaper i finska än vad de finskspråkiga har i svenska. Både svenska och finska används i samtal och arbetsrutiner. Praktiska förhållanden och språkkunskaper avgör ofta vilket språk som väljs. De svenskspråkiga använder finska i större utsträckning än de finskspråkiga använder svenska. Under kaffe- och lunchpauser talar de anställda oftare sitt modersmål eftersom de då kan välja vem man talar med.

4.4 Offentliga sammanhang

Herberts (1980) har undersökt hur vasasvenskarna använder svenska och finska i olika sammanhang. Hans undersökning (1980: 57) visar att vasasvenskarna oftare använder svenska än finska när de handlar mat eller besöker varuhus och andra affärer. Om det svenska inslaget i en affär är stort, så att kunderna t.ex. hör att de anställda talar svenska med varandra, blir tendensen att tala svenska starkare bland kunderna (ibid: 61). Också inom social- och hälsovården fick vasasvenskarna år 1980 oftast betjäning på svenska (ibid: 65). Vid andra kommunala och statliga inrättningar var kommunikationsspråket likaså i regel svenska. Finskan hade däremot en stark ställning vid kontakt med polisen. En orsak till detta är enligt Herberts (1980: 67) att många antar att den svenskspråkiga servicen är dålig och därför föredrar att tala finska. Som Tandefelt (2001: 19f) påpekar spelar balansen mellan språkgrupperna på olika orter en roll för språkbruket i olika sammanhang. Språkliga val i vardagen kan följa olika mönster på olika orter. Det är exempelvis mycket vanligt att en svenskspråkig vasabo börjar ett samtal med en okänd person på svenska medan man i Helsingfors nästan utan undantag inleder alla samtal med okända personer på finska.

Vad gäller språkbruket utanför hemmet och skolan skiljer sig språkbruket hos svenskspråkiga ungdomar och ungdomar med språkligt blandad familjebakgrund från varandra på ett intressant sätt. Enligt Lojander-Visapää (2001: 140) använder de svenskspråkiga ungdomarna inte svenska ute i samhället. De är rädda för att de ska bli sämre behandlade eller även mobbade och inte få den service de önskar. De talar därför sällan svenska i offentliga sammanhang och anser att det är naturligare att

inleda ett samtal på finska. De upplever därtill det som svårt att byta språk plötsligt. Resultaten tyder på att de svenskspråkiga ungdomarna använder svenska enbart privat. Utanför hemmet och skolan finns det stora finska samhällen som kräver att de skall tala finska. Lojander-Visapääs (2001: 141) undersökningsresultat visar samtidigt att det är naturligt för ungdomar med språkligt blandad bakgrund att tala svenska också utanför hemmet och skolan. Ett av deras motiv för att tala svenska är att de vill testa om t.ex. expediterna behärskar svenska. För den här gruppen är det en statusfråga att tala svenska. (ibid.)

Bengtsson (2011) studerar i vilken utsträckning och i vilka situationer finlandssvenskar försöker få service på sitt modersmål och vilka deras motiv är till att använda finska i olika servicesammanhang. Sammanlagt 1000 informanter från Helsingfors, Nyland, Egentliga Finland och Vasa deltog i undersökningen. 52 % av informanterna försöker få service på svenska inom hälso- och sjukvård så gott som alltid. 23 % av informanterna gör det ofta. Språkanvändningen med myndigheter ser nästan likadan ut. I butiker försöker 30 % av informanterna få service på svenska så gott som alltid och 25 % ofta. Den största gruppen (33 %) försöker sällan få svenskspråkig service i butiker. De viktigaste motiven till att använda finska i olika servicesituationer är att informanterna vill vara säkra på att de blir förstådda (38 %), att språket inte spelar någon roll för dem (23 %) och att de utgår ifrån att den de vänder sig till inte kan svenska (22 %). Enligt Bengtsson använder finlandssvenskarna svenska mest då behovet är som störst och då de har rätten på sin sida. De regionala skillnaderna är relativt stora. I Helsingfors och i Egentliga Finland försöker finlandssvenskarna inte få service på svenska så ofta som i övriga Nyland eller i Österbotten som är mer svenskspråkiga regioner. Språkmiljön påverkar således viljan att använda modersmålet. Åldern spelar däremot inte så stor roll vid val av språk i olika servicesammanhang. Bara vid besök i butiker kan man se en tendens till att äldre informanter oftare försöker få service på svenska.

4.5 Fritiden

Lojander-Visapääs (2001: 134f) undersökning visar att ungdomar som går i svensk skola i Helsingfors har hobbyer eller fritidssysselsättningar på båda språken medan

tvåspråkiga ungdomar från finsk skola inte har någon organiserad fritidssysselsättning på svenska. En skillnad mellan den språkligt blandade och den svenskspråkiga gruppen är att den först nämnda gruppen alltid skaffar nya vänner i sina fritidssysselsättningar medan den andra gruppen är för det mesta tysta om de har en finskspråkig hobby.

Av Lojander-Visapääs (2001: 143ff) undersökning framgår vidare att de svenskspråkiga ungdomarna inte är så vana vid att byta språk. De talar konsekvent det ena eller det andra språket. De kan ändå byta till finska när de rör sig i stadens centrum, i synnerhet under helgerna. Orsaken till detta är att de inte vill vara annorlunda eller bli språkligt mobbade. De ungdomar som har en språkligt blandad bakgrund använder däremot båda språken i de flesta situationer. De skiljer inte så strikt mellan när de använder svenska respektive finska utan för dem är det situationen och kontexten som avgör vilket språk de använder. De talar t.ex. finska med finska vänner och svenska med svenska vänner. Om de talar om skolan, som är svensk, använder de svenska, men om de talar om sin finska hobby använder de finska. (ibid.)

Enligt Tandefelt (2001: 19) är användning av svenskspråkig massmedia vanligare bland svenskspråkiga än bland finskspråkiga. Men svenskspråkiga tittar också mycket på finsk tv, vilket inte är förvånande eftersom utbudet på finska är så mycket större. Tandefelt konstaterar att det sannolikt inte så ofta är ett medvetet språkligt val när en svenskspråkig väljer ett finskt tv- eller radioprogram. Om en finskspråkig däremot tittar på ett sverige- eller finlandssvenskt program är det troligtvis ett mer medvetet val.

4.6 Sammanfattning

Jag började kapitlet med att presentera några undersökningar om språkbruket inom familjen. Eftersom undersökningarna är ofta fallstudier är resultaten varierande. Gemensamt för flera studier är att föräldrarna i tvåspråkiga familjer ofta talar sitt eget modersmål till sina barn vilket leder till att barnen lär sig två språk hemma. Lojander-Visapää (2001: 45) konstaterar att den språkliga miljön utanför hemmet

också kan påverka barnens språkliga vanor i familjen. Om den språkliga miljön är starkt finskdominerad kan det synas även i språkbruket inom familjen.

Föräldrarnas språkliga tillhörighet är den mest avgörande faktorn vid valet av barnets skolspråk (Lojander-Visapää 2001: 38). Om föräldrarna talar var sitt språk med barnen väljer de ofta också svensk skola för dem. Skolspråket spelar en stor roll för hur den språkliga identiteten utvecklas, vilket påverkar språkanvändningen senare i livet.

Strömman (1991) har undersökt tvåspråkigheten inom företag i Vasa. Resultaten visar att båda språken används på arbetsplatsen. Svenskspråkiga använder mera finska än vad finskspråkiga använder svenska. Under kaffepauser använder anställda däremot mera sitt modersmål eftersom man då kan välja vem man talar med.

Som Tandefelt (2001: 19f) påpekar spelar balansen mellan språkgrupperna på olika orter en roll för språkbruket i olika sammanhang. Herberts (1980) har undersökt hur vasasvenskarna använder svenska och finska i olika sammanhang och resultaten visar att svenska används väldigt mycket. Jämfört med min undersökning är en obalans mellan språkgrupperna större i Åbo än i Vasa vilket sannolikt påverkar också resultaten så att finska används mer. Också Bengtsson (2011) konstaterar att de regionala skillnaderna är stora vad gäller språkbruket i olika servicesammanhang. I Helsingfors och i Egentliga Finland försöker finlandssvenskarna inte få svenskspråkig service så ofta som i övriga Nyland och i Österbotten. Enligt Bengtsson använder finlandssvenskarna svenska mest då behovet är som störst, t.ex. inom hälso- och sjukvård. Åldern spelar däremot inte så stor roll vid val av språket.

Av Lojander-Visapääs (2001: 134f) undersökning framgår det att ungdomar som går i svensk skola i Helsingfors har oftare svenskspråkiga hobbyer än de tvåspråkiga ungdomarna från finsk skola. Ungdomarna som talar svenska hemma och i skolan byter inte så ofta språket ute på stan än de tvåspråkiga ungdomarna. Vad gäller användning av svenskspråkig massmedia är det vanligare bland svenskspråkiga (Tandefelt 2001: 19), vilket inte är förvånande.

I följande kapitel presenterar jag närmare min undersökning. Först i kapitel 5 presenterar jag mitt material och min metod. Kapitel 6 handlar om enkätsvar i relation till ålder. Jag går igenom resultaten först i avsnitt 6.1 bland 15–30-åriga informanter, i avsnitt 6.2 bland 31–60-åriga informanter och i avsnitt 6.3 bland över 61-åriga informanter. I kapitel 7 jämför jag resultaten mellan de tre åldersgrupperna. Till sist, i kapitel 8, sammanfattar och diskuterar jag resultaten.

5 Material och metod

Mitt material består av 128 enkätsvar som samlades in under hösten 2010 och våren 2011. Hösten 2010 använde jag en papperversion av enkäten (se bilaga 1) och våren 2011 samlade jag in material med hjälp av en elektronisk enkät i Webropol. De två enkäterna skiljer sig från varandra i viss mån eftersom det var omöjligt att ställa vissa frågor i Webropol på samma sätt som i papperversionen. Jag återkommer till detta i avsnitt 5.2.

Min metod är huvudsakligen kvantitativ men jag använder också kvalitativa metoder när jag analyserar informanternas svar på öppna frågor. Jag beskriver min metod närmare i avsnitt 5.4.

I de två följande avsnitten (5.1 och 5.2) redogör jag för hur jag har samlat in mitt material och hur min enkät ser ut. Därefter beskriver jag hur jag har delat in informanterna i olika åldersgrupper (avsnitt 5.3). I det sista avsnittet (5.4) i kapitlet beskriver jag min metod.

5.1 Materialinsamling

Mitt mål var att få en så mångsidig informantgrupp som möjligt att delta i undersökningen. Meningen var att kunna dela in informanterna i tre olika åldersgrupper så att den första gruppen skulle bestå mestadels av studerande, den andra gruppen av personer i arbetslivet och den sista gruppen av seniorer. Jag återkommer till gruppindelningen i avsnitt 5.3.

När jag började planera materialinsamlingen utredde jag var jag kunde få kontakt med svenskspråkiga personer i Åbo. Åbo Akademi är en stor enhet med många svenskspråkiga studerande och anställda och därifrån fick jag en del av svaren. Eftersom jag ville få informanter med olika utbildningsnivå kontaktade jag Åbo svenska församling och Åbo svenska arbetarinstitut. För att få svenskspråkiga gymnasister att delta i undersökningen kontaktade jag det svenskspråkiga gymnasiet Katedralskolan. Därifrån fick jag även några svar från personalen. Eftersom det inte

var så lätt att komma i kontakt med svenskspråkiga åbabor kontaktade jag några arbetsplatser (t.ex. Åbo Akademi och Åbo Underrättelser) där svenskan naturligt nog är dominerande. Detta ledde till att en stor del av informanterna är högt utbildade.

Jag samlade in materialet under hösten 2010 och våren 2011. På hösten besökte jag Åbo svenska arbetarinstitut (Arbis) och bad ett antal lärare att dela ut enkäterna till sina studerande. Jag valde olika slags kurser för att få en så mångsidig informantgrupp som möjligt. Från Arbis fick jag ungefär en tredjedel av svaren i mitt material. Hösten 2010 besökte jag också Café Orchidé där seniorer från den svenska församlingen i Åbo träffas varje månad. Därifrån fick jag nästan alla svar i den äldsta åldersgruppen i mitt material (29/33 svar).

Våren 2011 skickade jag e-post till Katedralskolan som är det svenskspråkiga gymnasiet i Åbo. Jag bad lärarna berätta för sina elever om min undersökning och var de kan hitta den elektroniska enkäten på webben. En gymnasistgrupp som studerar spanska hittade jag också på Arbis. Högskolestuderande kom jag i kontakt med vid Åbo Akademi. Jag skickade länken till det elektroniska frågeformuläret till olika ämnesföreningars e-postlistor. Jag valde sådana ämnesföreningar som har både kvinnor och män som medlemmar: Stadga som är ämnesföreningen vid rättsvetenskapliga institutionen, Infå som är för studerande inom informationsteknologi och Kemistklubben.

30–60-åriga informanter försökte jag komma i kontakt med på arbetsplatser där personalen är svenskspråkig. Jag kontaktade en journalist Mia Henriksson som jobbade på Åbo Underrättelser. Hon vidarebefordrade mitt meddelande till sina kolleger. Jag kontaktade också en forskare Jutta Ahlbeck-Rehn vid institutionen för samhällsforskning vid Åbo Akademi. Hon skickade vidare mitt meddelande till olika enheter vid Åbo Akademi. Utöver detta satte jag en annons i Meddelanden från Åbo Akademi.

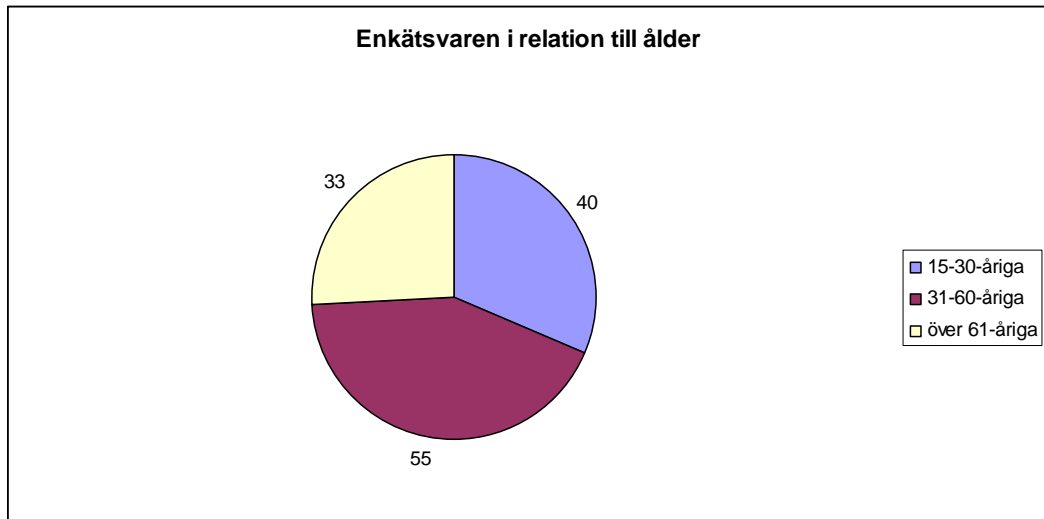

Diagram 1. Enkätsvaren i relation till ålder

Som diagram 1 visar fick jag totalt 128 svar i min undersökning: 40 svar i den första åldersgruppen (15–30-åriga), 55 svar i den andra åldersgruppen (31–60-åriga) och 33 svar i den tredje åldersgruppen (över 61-åriga).

5.2 Enkät

Som framgått ovan har jag använt två olika enkäter. Hösten 2010 använde jag en enkät i pappersformat och våren 2011 samlade jag in material med hjälp av en elektronisk enkät. Enkäterna är i princip desamma med undantag av några små skillnader som beror på att det var omöjligt att ställa alla frågor på samma sätt i Webropol som på papper. Båda enkäterna består av samma flervalfrågor men antalet öppna frågor skiljer sig från varandra. I den elektroniska enkäten kan informanterna kommentera sitt språkbruk på några ställen där det inte var möjligt att göra det i pappersenkäten. Detta gäller frågorna 14 och 15 (se bilaga 1 som visar pappersenkäten). I slutet av webbenkäten kan informanterna fritt kommentera sitt vardagliga språkbruk.

När jag sammanställde enkäten använde jag Eva Ingmans (2001) och Hanna Salorantas (2008) enkäter som utgångspunkt. De första nio frågorna gäller bakgrundsinformation om informanterna. Jag ställer först frågor om kön, ålder, modersmål, språklig identifikation, utbildning och yrke. I fråga 7 utreder jag varifrån

informerarnas föräldrar kommer från och var de själv har växt upp. Denna fråga har jag inkluderat därför att jag vill veta om mina informanter är ”äkta” åbabor. Jag frågar även hur länge informanterna har bott i Åbo (fråga 8) och vilket deras skolspråk är (fråga 9) eftersom man ofta får vänner i skolan, vilket i sin tur kan påverka språkbruket med vänner och på fritiden.

Efter frågorna om bakgrundsinformation utreder jag språkbruket med olika personer inom familjen (fråga 10). I frågan finns en lista över olika familjemedlemmar och fem svarsalternativ (*endast svenska, mest svenska men också finska, lika mycket svenska som finska, mest finska men också svenska, endast finska*). Informanterna väljer det alternativ som bäst beskriver deras språkbruk med olika personer. I fråga 11 får informanterna fritt kommentera och beskriva sitt språkbruk med vänner. Därefter ställer jag frågor om informanternas språkbruk på arbetsplatsen.

Fråga 14 ger information om informanternas språkbruk ute i samhället. I frågan finns en lista över olika platser/situationer (t.ex. sjukhus, bank, varuhus, bussar osv.) och samma fem svarsalternativ som ovan i fråga 10. I den elektroniska enkäten har jag vid denna fråga tillagt två situationer, polisen och nödcentralen, vilket innebär att informanterna som har fyllt i pappersenkäten har tagit ställning till färre situationer. I fråga 15 ville jag veta hur ofta informanterna använder finska i stället för svenska på platser som nämndes i föregående fråga. I enkäten anges 13 möjliga skäl till att man använder finska i stället för svenska och svarsalternativen är fem (*alltid, ofta, ibland, inte så ofta och aldrig*). I fråga 16 utreder jag hur viktigt det är för informanterna att bli betjänade på svenska och om de väljer vissa ställen på grund av att de blir betjänade på svenska.

Till sist i enkäten ställer jag frågor om informanternas språkliga vanor vid fritidsaktiviteter (språkanvändning i hobbyverksamheter, språkets betydelse vid val av hobbyn, utbudet av fritidsaktiviteter på svenska i Åbo och massmediekonsumtion). I de två sista frågorna utreder jag kort om informanterna kodväxlar när de pratar. Utöver detta har jag tillagt en öppen fråga i slutet av den elektroniska enkäten där informanterna fritt kan kommentera sitt språkbruk.

5.3 Gruppindelning

Som framgått ovan har jag delat in informanterna i tre grupper enligt deras ålder. Den första gruppen består av 15–30-åriga informanter. Informanterna i denna grupp är mestadels gymnasister och studerande vid Åbo Akademi. Den andra gruppen består av 31–60-åriga informanter. De utgör den grupp informanter som är i arbetslivet. Den tredje gruppen är seniorer och pensionärer som är över 61 år gamla.

5.4 Metoder

I min undersökning har jag använt mestadels kvantitativa metoder när jag räknat hur många informanter som har besvarat frågorna i enkäten och hur de gjort det. Jag presenterar resultat i absoluta tal och ofta också i procentantal.

Jag har delat in enkätsvaren i tre grupper enligt informanternas ålder (15–30-åriga, 31–60-åriga och över 61-åriga) och skapat tabeller för varje flervalsfråga. Programmet Webropol producerar automatiskt tabeller och figurer som jag använder som hjälpmedel. Jag har emellertid inte kunnat använda Webpols rapporter direkt i min undersökning eftersom jag även har använt pappersenkäter. Jag har därför räknat ihop Webpols rapporter med pappersvaren.

Kvalitativa metoder har jag använt när jag analyserat informanternas svar på öppna frågor. I den kvalitativa analysen ger jag några förklaringar och orsaker till informanternas språkbruk i olika situationer.

6 Enkät svar och ålder

I detta kapitel ska jag presentera de viktigaste resultaten i undersökningen som kom fram i min analys i relation till ålder. Först behandlar jag resultaten bland 15–30-åriga informanter i avsnitt 6.1. Jag inleder med att ge bakgrundsinformation om åldersgruppen och därefter redovisar jag för hur gruppen använder svenska och finska i olika sammanhang. I avsnitt 6.1.1 diskuterar jag de viktigaste resultaten vad gäller språkanvändning inom familjen. Avsnitt 6.1.2 behandlar språkanvändning ute i samhället och avsnitt 6.1.3 språkanvändning på fritiden. Till sist, i avsnitt 6.1.4, sammanfattar jag de viktigaste resultaten som jag har fått fram för denna åldersgrupp. I kapitel 6.2 presenterar jag de viktigaste resultaten bland 31–60-åriga informanter och i kapitel 6.3 över 61-åriga informanternas språkanvändning i olika sammanhang. Till sist, i kapitel 6.4, gör jag en jämförelse mellan de tre åldersgrupperna.

6.1 Enkät svar bland 15–30-åriga informanter

I gruppen 15–30-åriga personer har jag sammanlagt 40 informanter. Nästan alla (33) är kvinnor, vilket antagligen beror på att kvinnor är mera intresserade av att delta i olika slags undersökningar. Största delen av informanterna är studerande antingen vid Katedralskolan eller vid Åbo Akademi. Det är emellertid svårt att veta exakt hur många av informanterna som är gymnasister eller högskolestuderande eftersom jag inte vet varifrån jag har fått de elektroniska svaren. Åtminstone 16 informanter är med säkerhet gymnasister eftersom jag samlade in pappersenkäterna i en spanskagrupp för gymnasieelever på Arbis. Det finns därtill åtminstone sex informanter i gruppen som redan är i arbetslivet: två forskare, en forskningsassistent, en psykolog, en journalist och en bibliotekarie. Fem andra informanter har också svarat att de arbetar (två som eftisledare, en som servitör, en som ungdoms- och fritidsinstruktör och en som tränare). Jag kan emellertid inte vara säker på om de arbetar på heltid eller endast vid sidan av sina studier.

Nästan alla (33 informanter) i gruppen har svenska som modersmål, 6 har finska som modersmål och en informant har uppgett båda språken som modersmål. Som framgår

av diagram 2 identifierar sig majoriteten av informanterna (27 informanter, 67,5 %) som tvåspråkiga och 13 (32,5 %) som svenskspråkiga. Ingen känner sig som finskspråkig.

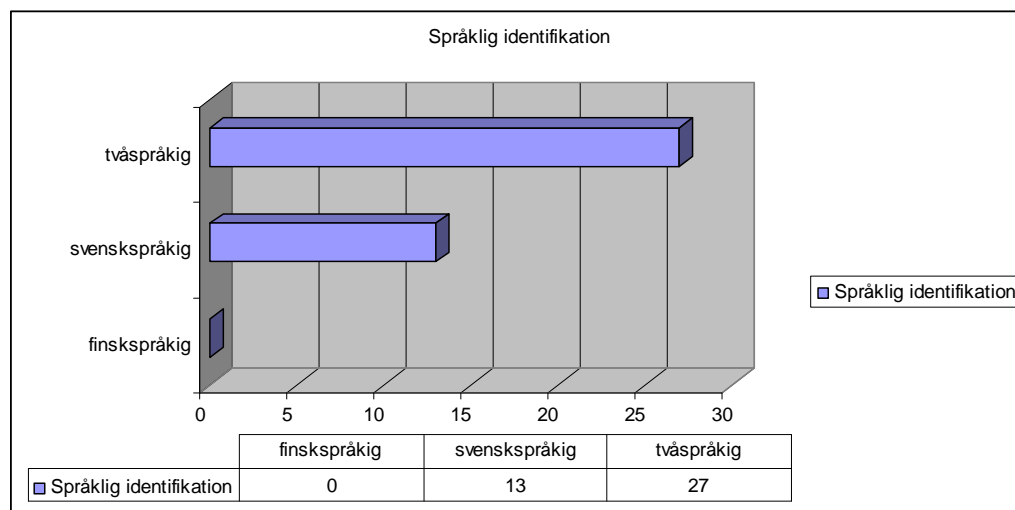

Diagram 2. Språklig identifikation, 15–30-åriga informanter

Två informanter som har finska som modersmål berättar att de talar endast finska hemma men går i svenskspråkig skola. En informant uppger att svenska är hennes starkare språk även om hennes modersmål officiellt är finska. Ett par informanter skulle vilja säga att både finska och svenska är deras modersmål även om det inte är möjligt officiellt. Största delen av informanterna har bott mer än tio år i Åbo. Det finns bara sju informanter som har bott mindre än tre år i Åbo, fyra av dem mindre än ett år. Nästan alla (38 informanter) har gått i svenskspråkig skola.

I fråga 7 i enkäten frågade jag varifrån informanternas föräldrar kommer och var de själva har växt upp. Det som kom fram i svaren var att största delen av informanterna har åtminstone en förälder som kommer från en svenskspråkig eller tvåspråkig ort. Som tabell 1 visar kommer 11 föräldrar från Åbo. Åtta informanter uppger att åtminstone en av föräldrarna kommer från Åbo. Tyvärr hade några informanter bara besvarat från vilket land deras föräldrar kommer (8 föräldrar från Finland, 2 från Sverige). Jakobstad (7 föräldrar) och Österbotten (6 föräldrar) var utöver detta orter som också dök upp ganska ofta i enkätsvaren. 4 föräldrar kom från Pargas, 4 Helsingfors och 3 från Västra Nyland. Resten av orterna i tabell 1 är representerade två gånger i svaren. Utöver orterna som nämns i tabell 1 finns det några orter som

nämns bara en gång i svaren. Man kan säga att informanterna och deras föräldrar har sina rötter på ganska många håll i Finland.

Tabell 1. Föräldrarnas hemorter, 15–30-åriga informanter

Föräldrarnas hemorter	
Åbo	11
Finland	8
Jakobstad	7
Österbotten	6
Pargas	4
Helsingfors	4
Västra Nyland	3
Jyväskylä	2
Vasa	2
Södra Finland	2
Åland	2
Sverige	2
Björneborg	2
Dragsfjärd	2
Esbo	2
Kimitoön	2

6.1.1 Språkanvändning inom familjen

I fråga 10 utredde jag informanternas språkbruk med familjemedlemmar. Enkätsvaren visar att informanterna oftast använder antingen endast svenska eller endast finska med sina föräldrar. Det finns inte många som använder båda språken när de talar med en av sina föräldrar. I tabell 2 har jag skuggat de siffror som är de mest centrala. Som man kan se i tabellen använder 20 informanter (50 %) endast svenska och 13 informanter (32,5 %) endast finska med sin mor och 18 informanter (45 %) endast svenska och 12 informanter (30 %) endast finska med sin far. När informanterna talar med sina syskon använder de däremot oftare båda språken: 7 informanter (17,5 %) använder mest svenska men också finska och 6 informanter (15 %) använder mest finska men också svenska. Största delen, 14 informanter (35 %), använder endast svenska även med sina syskon.

Tabell 2. Språkanvändning inom familjen, 15–30-åriga informanter

Språkanvändning i familjen	endast svenska	mest svenska men också finska	lika mycket svenska som finska	mest finska men också svenska	endast finska	inget svar
med din mor	20	5	1	1	13	0
med din far	18	2	2	4	12	2
med dina syskon	14	7	2	6	5	6
med dina morföräldrar	17	2	2	0	17	2
med dina farföräldrar	19	1	1	0	15	4
med dina övriga släktingar	10	4	14	4	6	2
med din make/maka/sambo	10	1	2	0	4	23
med dina barn	2	0	0	0	0	38
med makens/makans/sambons släktingar	9	1	1	1	3	25
med dina vänner	4	24	12	0	0	0
med familjebekanta	3	10	14	6	4	3
med grannar	4	5	3	9	17	2
med barnens vänner	2	0	0	0	1	37

Vad gäller språkbruket med mor- och farföräldrar använder informanterna i gruppen oftast endast svenska eller endast finska. Språken blandas alltså inte. I fråga om språkbruket med övriga släktingar fördelar sig svaren jämnare. 35 % av informanterna (14) anger att de använder lika mycket svenska som finska med övriga släktingar och 25 % av informanterna (10 informanter) använder endast svenska med sina övriga släktingar men även andra språkval förekommer. Samma gäller även andra familjebekanta, alla svarsalternativ är representerade men de flesta informanter (35 %, 14 informanter) använder lika mycket svenska som finska med dem.

Som framgår av tabell 2 finns det många informanter som inte har angett vilket språk de använder med sina barn, sin make, maka eller sambo eller sina släktingar. Det är naturligt eftersom informanterna är så unga att flera av dem inte har barn eller en maka/make. Därför har största delen av informanterna inte heller gett något svar i fråga om språkbruket med barnens vänner.

Språkbruket med vänner visar sig vara mycket svenskbetonat. 24 informanter (60 %) använder mest svenska men också finska när de talar med sina vänner. Det är intressant att ingen använder mera finska än svenska med sina vänner, vilket betyder att svenskspråkiga ofta också har svenskspråkiga vänner. Detta visar också svaren i

fråga 11 där informanterna fick kommentera sitt språkbruk med vänner fritt. Nästan alla uppger att de mestadels har svenskspråkiga vänner. Flera informanter berättar vidare att de talar svenska med skolkompisar men har finskspråkiga kompisar inom hobbyverksamheter. En informant säger att hon pratar det språk som hennes vänner talar bäst. Finska talas också om det finns någon som inte kan svenska. En informant uppger att språkvalet beror på vännernas modersmål eller vilket språk de vill tala eftersom det inte spelar någon roll för henne själv vilket språk hon talar.

6.1.2 Språkanvändning ute i samhället

Språkanvändningen utanför hemmet och familjekretsen visar sig vara mycket finskbetonad bland de 15–30-åriga informanterna. Det är i och för sig inte en stor överraskning eftersom 67,5 % av informanterna identifierar sig som tvåspråkiga i denna åldersgrupp (se diagram 2). Som framgår av tabell 3 är alternativen *mest finska men också svenska* och *endast finska* de mest representerade. Det är bara några informanter som använder mera svenska eller ens lika mycket svenska som finska i olika situationer.

Som tabell 3 visar använder 16 informanter (40 %) mest finska men också svenska på sjukhus medan 14 informanter (35 %) använder endast finska. Samma gäller språkbruket på hälsocentralen. Sammanlagt 30 informanter (75 %) anger att de använder mest finska men också svenska eller endast finska på hälsocentralen. Hälften (50 %) av informanterna använder endast finska på apoteket och det är ingen som uppger sig endast använda svenska.

Tabell 3. Språkanvändning ute i samhället, 15–30-åriga informanter

Språkanvändning ute på samhället	endast svenska	mest svenska men också finska	lika mycket svenska som finska	mest finska men också svenska	endast finska	inget svar	sammanlagt
sjukhus	1	3	5	16	14	1	40
hälsocentral	1	3	6	18	12	0	40
apotek	0	3	4	13	20	0	40
skattebyrå	5	1	1	7	17	9	40
bank	4	5	3	8	20	0	40
bibliotek	5	4	7	13	11	0	40
postkontor	0	1	1	12	25	1	40
varuhus (Stockmann)	1	4	10	13	12	0	40
varuhus (Wiklund)	0	0	3	12	25	0	40
matvaruaffär	0	0	1	10	29	0	40
andra affärer	0	0	4	12	24	0	40
järnvägstationen	1	1	2	11	25	0	40
bussar	0	1	1	10	28	0	40
restaurang	0	2	2	11	25	0	40
polisen	3	3	3	2	8	21	40
nödcentralen	3	2	3	1	9	22	40

17 informanter (42,5 %) använder endast finska på skattebyrån och 9 informanter har inte gett något svar, vilket kan bero på att en del av informanterna är så unga att de inte har besökt skattebyrån. Det finns emellertid 5 informanter (12,5 %) som använder endast svenska på skattebyrån. På banken använder hälften (50 %) av informanterna endast finska. Vad gäller språkbruket på bibliotek förekommer det mera variation i informanternas svar även om största delen av informanterna också här använder mera finska än svenska. 25 informanter (62,5 %) anger att de använder endast finska på posten.

Språkanvändningen bland informantgruppen i två stora varuhus (Stockmann och Wiklund) skiljer sig från varandra. I Stockmann använder informanterna mera svenska än i Wiklund. Som framgår av tabell 3 finns det 10 informanter (25 %) som anger att de använder lika mycket svenska som finska i Stockmann och 4 informanter som mest använder svenska men också finska. Sammanlagt 25 informanter använder ändå mest eller endast finska även i Stockmann. Det finns däremot bara 3 informanter som använder lika mycket svenska som finska i Wiklund och 25 (62,5 %) som endast använder finska. Språkbruket i andra affärer och matvaruaffärer verkar vara mycket finskbetonat.

På järnvägstationen och bussar använder informanterna nästan alltid finska. 25 informanter använder endast finska på järnvägstationen och det finns bara ett par personer som använder mera svenska än finska. På bussar använder 70 % (28 informanter) av informanterna endast finska, vilket kan bero på att många bussförare i dag är invandrare och inte kan svenska. På restauranger använder största delen (25 informanter, 62,5 %) av informanterna endast finska. Vad gäller språkbruket med polisen och nödcentralen har ungefär hälften av informanterna inte tagit ställning till de här situationerna eftersom de ingick bara i den elektroniska enkäten. Som tabell 3 visar används finska mest både med polisen och med nödcentralen men informanterna har även valt andra alternativ.

I fråga 15 ville jag utreda vilka orsakerna är till att informanterna använder finska i stället för svenska på de platser som nämndes i föregående fråga. 16 informanter anger att de aldrig väljer finska därför att de skulle ha bättre ordförråd på finska inom området, men det finns 12 informanter som gör det ibland. Nästan hälften (18 informanter, 45 %) använder aldrig finska i stället för svenska därför att de inte vill vara annorlunda. Som framgår av tabell 4 använder 15 informanter finska eftersom de vet att service på svenska inte erbjuds. Också uppfattningen att service på svenska inte erbjuds är ofta en orsak till att tala finska. En informant berättar att hon brukar fråga ifall de anställda kan svenska på olika ställen. Om de säger nej blir det finska hon talar. Hon önskar att man talade svenska på flera ställen men oftast finns det ingen som kan svenska. En informant skriver att hon ibland väljer tjänster där hon vet att hon får svensk service. En annan informant uppger att hon för det mesta använder finska för att de anställda i de flesta situationer talar sämre svenska än vad hon talar finska.

Tabell 4. Skäl att använda finska i st.f. svenska, 15–30-åriga informanter

Skäl att använda finska i st.f. svenska	alltid	ofta	ibland	inte så ofta	aldrig	inget svar	sammanlagt
Jag har bättre ordförråd inom området.	1	1	12	9	16	1	40
Jag vill inte vara annorlunda.	4	2	9	6	18	1	40
Jag vet att service på svenska inte erbjuds.	8	15	12	3	1	1	40
Jag tror att service på svenska inte erbjuds.	8	16	8	3	4	1	40
Jag är van vid att använda finska.	13	15	7	0	4	1	40
Situationen är offentlig.	6	4	12	3	14	1	40
Det är naturligare att använda finska i de situationerna.	15	10	9	4	1	1	40
Jag vill underlätta kommunikationen.	15	17	3	2	2	1	40
Jag väljer språket spontant.	4	13	10	6	5	2	40
Samtalspartnern talar inte svenska.	8	19	8	3	1	1	40
Jag vill tala finska.	6	8	6	12	6	2	40
Jag tycker om att tala finska.	7	6	14	9	2	2	40
Jag tror att den jag talar med vill att jag talar finska.	9	16	9	2	3	1	40

Att informanterna är vana vid att tala finska uppges av många (15 informanter, 38 %) som en orsak till att de väljer finska i stället för svenska. Det finns till och med 13 informanter (33 %) som alltid gör det p.g.a. denna orsak. 14 informanter (35 %) uppger att de aldrig väljer finska p.g.a. situationens offentlighet men det finns 12 informanter (30 %) som berättar att de ibland väljer finska därför att situationen är offentlig.

För gruppen 15–30-åriga informanter är det sålunda naturligt att använda finska i stället för svenska på samhällets olika områden. Det finns 15 informanter (38 %) som uppger att de alltid använder finska därför att det är naturligare för dem och 10 informanter (25 %) som säger att de ofta använder finska. Majoriteten av informanterna väljer finska därför att de vill underlätta kommunikationen. 15 informanter (38 %) säger att de alltid väljer finska för att underlätta kommunikationen och 17 (43 %) informanter att de ofta väljer finska av denna orsak.

Som tabell 4 visar är orsaken till att informanterna talar finska i stället för svenska ofta att samtalspartnern inte talar svenska (19 informanter, 48 %). Däremot är orsaken inte så ofta att informanterna skulle vilja tala finska (12 informanter, 30 %). Ibland väljer informanterna att tala finska därför att de tycker om att tala finska (35 %). Men här skiljer sig informanternas åsikter ganska mycket från varandra. En viktig orsak till att informanterna talar finska i stället för svenska är att de tror att den som de talar med vill att de talar finska. 40 % av informanterna (16 informanter) uppger att de ofta använder finska just därför och 9 informanter (23 %) väljer alltid finska och lika många ibland av denna orsak.

I fråga 16 frågade jag hur viktigt det är för informanterna att bli betjänade på svenska på olika platser och i olika situationer. En stor del av informanterna (18 informanter, 45 %) uppger att det inte spelar någon roll och 12 informanter (30 %) uppger att det är viktigt. Även om informanterna tycker att det inte är så viktigt att bli betjänade på svenska väljer de ofta (16 informanter, 40 %) eller ibland (9 informanter, 23 %) ett visst ställe för att bli betjänade på svenska.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att de 15–30-åriga informanterna använder mycket finska i olika sammanhang ute i samhället. Detta är emellertid ingen överraskning eftersom 67,5 % av informanterna känner sig som tvåspråkiga och har levt hela sitt liv med två språk. Men det framkommer trots det en vilja eller en önskan om att tala svenska på samhällets olika områden.

6.1.3 Språkanvändning på fritiden

Vad gäller språkbruket på fritiden använder de 15–30-åriga informanterna båda språken inom sina hobbyer och vid massmediekonsumtion. Ungefär en tredjedel (30 %, 12 informanter) uppger att de endast använder finska inom sina hobbyverksamheter medan bara två (5 %) uppger att de använder endast svenska inom dem. Andra svarsalternativ fördelar jämnt över olika kategorier. I fråga 20 frågade jag om språket har någon betydelse vid val av hobbyer. 31 informanter (77,5 %) svarade att språket inte spelar någon roll. Detta kan bero på att informanterna i gruppen är så tvåspråkiga att språket generellt inte har så stor betydelse för den.

Även om informanterna uppger att språket inte spelar en så stor roll är nästan hälften (45 %) av informanterna ändå inte nöjda med utbudet av fritidsaktiviteter på svenska i Åbo. Ett par informanter säger att urvalet motionsaktiviteter på svenska är smalt och att anställda på olika fritidsställen ofta har svaga språkkunskaper på svenska. Informanterna önskar fler olika typer av sport- och motionsaktiviteter på svenska i Åbo. En informant säger emellertid att finskspråkiga hobbyer är en bra möjlighet att lära sig finska om man inte kan det hemifrån.

Massmediekonsumtionen bland 15–30-åriga informanter är ganska jämnt fördelad mellan finska och svenska. Som framgår av tabell 5 läser informanterna mera på svenska men tittar på TV på finska. Informanterna läser t.ex. oftare svenskspråkiga än finskspråkiga dagstidningar. Sammanlagt 28 informanter (70 %) säger att de läser svenskspråkiga dagstidningar antingen varje dag (14 informanter) eller åtminstone varje vecka (14 informanter) medan 14 informanter (35 %) anger att de läser finskspråkiga dagstidningar varje vecka och 15 informanter (37,5%) att de läser dem ibland.

Vad gäller böcker uppger informanterna att de läser mer på svenska än på finska. 12 informanter (30 %) säger att de läser svenskspråkiga böcker varje vecka och 12 informanter (30 %) säger att de gör det ibland. Största delen av informanterna (21 informanter, 52,5 %) uppger att de läser finskspråkiga böcker bara ibland.

Tabell 5. Massmediekonsumtion, 15–30-åriga informanter

Massmedie- konsumtion	varje dag	varje vecka	en gång i månaden	ibland	aldrig	inget svar	sammanlagt
läser svenskspråkiga dagstidningar	14	14	4	7	0	1	40
läser finskspråkiga dagstidningar	4	14	5	15	1	1	40
läser svenskspråkiga böcker	4	12	10	12	1	1	40
läser finskspråkiga böcker	1	2	10	21	6	0	40
lyssnar på svenskspråkiga radioprogram	7	12	5	9	6	1	40
lyssnar på finskspråkiga radioprogram	6	14	4	12	3	1	40
tittar på svenskspråkiga tv- program	4	14	7	8	6	1	40
tittar på finskspråkiga tv-program	13	14	6	3	4	0	40

Informanterna i denna grupp lyssnar på både svenskspråkiga och finskspråkiga radioprogram (se tabell 5). De tittar däremot mera på finskspråkiga TV-program än på svenskspråkiga. Som tabell 5 visar finns det 13 informanter (32,5 %) som tittar på finskspråkiga TV-program varje dag och 14 informanter (35 %) som gör det varje vecka. Däremot finns det bara fyra informanter (10 %) som tittar på svenskspråkiga TV-program varje dag. Förklaringen är antagligen att utbudet på svenskspråkiga TV-program är begränsat i Finland. Det finns bara en kanal, YLE 5, som sänder bara svenskspråkiga TV-program.

Frågorna 24 och 25 handlar om kodväxling (se kapitel 3.3). Jag frågade om informanterna ibland använder finska ord eller uttryck mitt i en svensk sats och om det finns situationer då de använder båda språken och växlar mellan dem. Resultatet visar att alla informanter kodväxlar. Det finns 16 informanter (40 %) som anger att de ofta använder finska ord eller uttryck när de talar svenska och 14 informanter (35 %) som gör det ibland. Växling mellan språken i en och samma situation händer däremot inte så ofta. 14 informanter (35 %) gör det ibland men bara 7 informanter (17,5 %) gör det ofta. Lika många informanter (7, 17,5 %) anger att de inte växlar mellan språk i samma situation så ofta.

6.1.4 Sammanfattning

Den grupp som bestod av 40 informanter i åldern 15-30 visade sig vara i hög grad tvåspråkig. Det var intressant att notera att största delen (67,5 %) av informanterna kände sig som tvåspråkiga. Ingen kände sig som finskspråkig.

Språkbruket inom familjen beror oftast på vem informanterna talar med. Särskilt med sina föräldrar följer de principen en person - ett språk vilket betyder att de alltid använder samma språk med samma person (se avsnitt 3.2.2). Samma gäller också språkanvändningen med mor- och farföräldrar. Tvåspråkigheten syns bäst i språkbruket med syskon även om de flesta mestadels använder endast svenska med sina systrar och bröder. Språkbruket med vänner var överraskande svenskbetonat.

Ute i samhället använder de 15–30-åriga informanterna mestadels finska. Svenskan används i någon mån inom hälsovård, på biblioteket och i varuhuset Stockmann. I andra situationer är språket oftast finska. De viktigaste skälen till att använda finska i stället för svenska ute i samhället är enligt informanterna att service på svenska inte erbjuds, att de är vana vid att använda finska, att det är naturligare att använda finska, att de vill underlätta kommunikationen, att samtalspartnern inte talar svenska och att informanterna tror att den som de talar med vill att de talar finska. Även om en stor del (45 %) av informanterna inte tycker att det spelar någon roll om de blir betjänade på svenska eller inte, väljer de ofta (40 %) gå till ställen där de får service på svenska.

Informanterna har fler finskspråkiga hobbyer (30 %) än svenskspråkiga vilket antagligen beror på att utbudet på svenskspråkiga fritidsaktiviteter inte är så bra i Åbo. Informanterna önskar särskilt fler sport- och motionsaktiviteter på svenska. Vad gäller massmediekonsumtion är språken ganska jämnt fördelade. Informanterna läser mera på svenska men tittar mera på finskspråkiga TV-program.

Det verkar vara vanligt att unga (15–30-åriga) svenskspråkiga åbabor kodväxlar när de talar. 40 % av informanterna uppger att de ofta använder finska ord eller uttryck mitt i en sats när de talar. Däremot växlar informanterna inte så ofta mellan finska och svenska i en och samma situation.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att de 15–30-åriga informanterna använder båda språken i sin vardag. Situationen eller de personer som de är i kontakt med bestämmer ofta vilket språk de använder.

6.2 Enkät svar bland 31–60-åriga informanter

I åldersgruppen 31–60-åriga personer har jag totalt 55 informanter. En fjärdedel (14 informanter, 25 %) av informanterna är män vilket måste ses som ett bra resultat eftersom det var så svårt att få män att delta i undersökningen. Största delen av informanterna (49 informanter, 89 %) i gruppen har svenska som modersmål, 4 informanter har finska som modersmål och två personer har inte svarat på frågan om modersmålet.

Som man kan se i diagram 3 identifierar sig största delen av informanterna (36 informanter, 65 %) som svenskspråkiga. Ungefär en tredjedel (33 %, 18 informanter) känner sig som tvåspråkiga och bara en informant har identifierat sig som finskspråkig.

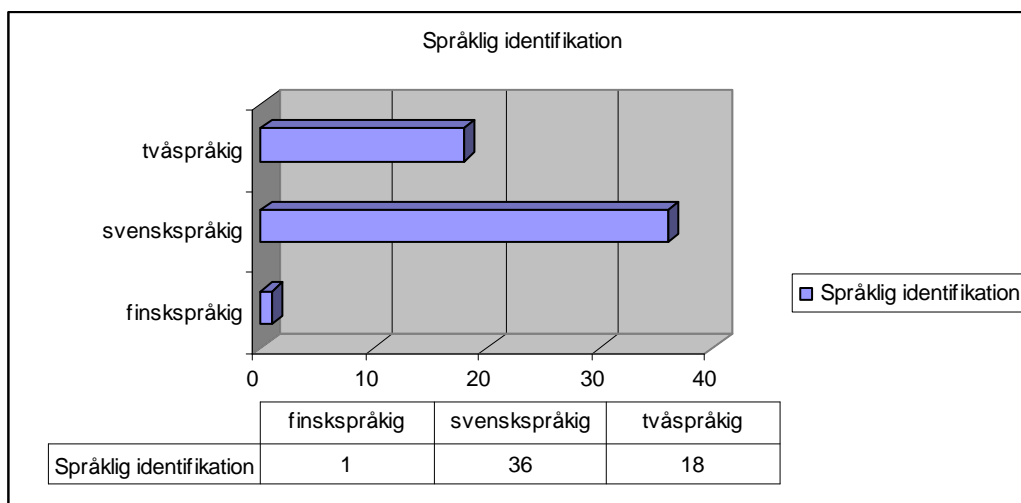

Diagram 3. Språklig identifikation, 31–60-åriga informanter

I de öppna kommentarerna berättar ett par informanter att de använder svenska för det mesta på jobbet men har finska som hemspråk. Det finns även informanter som är svenskspråkiga men anger att de också talar finska flytande. En informant uppger att

hon är tveksam gällande sin språkliga identitet. Hennes yrkesidentitet bygger till en väsentlig del på att hon använder svenska men det finns livsområden där hon inte alls känner sig som svenskspråkig.

Det förekommer också tvekande bland vissa informanter om de ska kalla sig för finlandssvenskar, svenskspråkiga eller svenskar. En informant säger att hon är finlandssvensk i själ och hjärta: hon är finländare men varken finne eller svensk. En annan informant uppger däremot att han ogillar benämningen svenskspråkig eftersom den antyder att det bara är språket som skiljer finlandssvenskar från majoritetsbefolkningen. Han anser att det är fråga om två, delvis överlappande men ändå olika kulturer. Han föredrar därför benämningar som *svensk* eller i hans fall *österbottning*.

I fråga 5 utredde jag informanternas utbildning. I frågan hade jag fem svarsalternativ (se bilaga 1) men analysen av frågan visade sig problematisk eftersom flera informanter hade valt många olika svarsalternativ, inte bara den högsta utbildning de har. Av svaren framgår dock att största delen av informanterna i denna grupp är högt utbildade. 42 informanter (76 %) anger att de har universitets- eller högskoleutbildning. Detta är i och för sig ingen överraskning eftersom jag fick många enkätsvar från Åbo Akademi och Katedralskolans personal.

I enkäten ställde jag en fråga om varifrån informanternas föräldrar kommer för att få fram vilken språklig bakgrund informanterna har. Svaren var lite svåra att tolka eftersom flera informanter bara har skrivit namnet på en stad och inte specificerat om båda föräldrarna kommer från denna stad eller om det är orten där han eller hon själv har vuxit upp. Jag tolkade svaren så att hela familjen kom från orten om det bara fanns en ort i svaren. Orter som dök upp många gånger var Åbo (14), Österbotten (11), Pargas (10), Kimito (9), Nagu (6), Vasa (5), Pedersöre (5), Nykarleby (4), Karleby (3), Sverige (3), Borgå (3) och Helsingfors (3).

Jag ville också veta var informanterna själva hade växt upp. Som tabell 6 visar har 30 % av informanterna i gruppen växt upp i Åbo. Andra orter som nämns några gånger är Pargas, Österbotten, Borgå, Nagu, Pedersöre, Sverige, Kimito och Åland.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att nästan alla informanter har växt upp på någon svenskspråkig ort.

Tabell 6. Informanternas hemorter, 31–60-åriga informanter

Informanternas hemorter		
Åbo	16	30 %
Pargas	5	9 %
Österbotten	4	7 %
Borgå	4	7 %
Nagu	3	5 %
Pedersöre	3	5 %
Sverige	3	5 %
Kimito	2	4 %
Åland	2	4 %
Andra orter	13	24 %

Alla informanter i gruppen har bott i Åbo mera än fem år. 29 informanter (53 %) har bott i Åbo mer eller mindre hela sitt liv (dvs. 20-40 år) i Åbo. Några informanter i denna grupp är sålunda ”äkta” åbopor.

6.2.1 Språkanvändning inom familjen

Språkanvändningen inom familjen uppvisar samma tendens som i gruppen 15–30-åriga. Tendensen att använda endast svenska eller endast finska med föräldrarna gäller även i denna grupp. 42 informanter (76 %) anger att de använder endast svenska med sin mor. Också med sin far använder informanterna mestadels endast svenska (42 informanter, 76 %). Som tabell 7 visar finns det bara ett par informanter som använder båda språken med sina föräldrar. Detta visar att svenskans ställning som hemspråk är mycket stark inom gruppen. Även med sina syskon talar informanterna mestadels endast svenska (38 informanter, 69 %).

Tabell 7. Språkanvändning inom familjen, 31–60-åriga informanter

Språkanvändning i familjen	endast svenska	mest svenska men också finska	lika mycket svenska som finska	mest finska men också svenska	endast finska	inget svar
med din mor	42	3	0	2	7	1
med din far	42	2	1	2	4	4
med dina syskon	38	5	0	2	4	6
med dina morföräldrar	30	1	3	0	8	13
med dina farföräldrar	38	1	1	0	5	10
med dina övriga släktingar	27	12	9	2	4	1
med din make/maka/sambo	25	2	1	4	11	12
med dina barn	26	5	0	0	2	22
med makens/makans/sambons släktingar	19	10	1	2	14	9
med dina vänner	12	22	16	4	0	1
med familjebekanta	12	25	9	8	1	0
med grannar	4	11	6	21	11	2
med barnens vänner	11	13	8	0	1	22

Vad gäller språkbruket med mor- och farföräldrar är tendensen också densamma som bland de yngre informanterna. Största delen av informanterna använder endast svenska med både sina mor- och farföräldrar. Som framgår av tabell 7 använder 55 % (30) av informanterna endast svenska med sina morföräldrar och 69 % (38) endast svenska med sina farföräldrar. Det finns några som inte har besvarat frågan, vilket kan bero på att deras mor- och farföräldrar inte längre lever. Med övriga släktingar använder informanterna lite mera finska även om svenskan dominerar även här. 12 informanter (22 %) uppger att de använder mest svenska men också finska med övriga släktingar och 9 (16 %) använder lika mycket svenska som finska.

Med sin make, maka eller sambo använder informanterna mestadels endast svenska (25 informanter, 45 %). Det finns emellertid 11 informanter (20 %) som använder endast finska. Förklaringen kan vara att maken, maken eller sambon har finska som modersmål och kanske det är lättare för den svenskspråkiga att tala finska än tvärtom. 14 informanter (25 %) anger att de använder endast finska med makens, makans eller sambons släktingar även om majoriteten (19 informanter, 35 %) använder endast svenska också här. Med andra familjebekanta används mestadels svenska men i viss mån också finska. Nästan hälften (26 informanter, 47 %) talar endast svenska med sina barn. Svenskans ställning som hemspråk syns även här. Som tabell 7 visar är det emellertid 22 informanter som inte har svarat på frågan

vilket säkert beror på att de inte har barn. Finska används ganska lite med barnens vänner, vilket antyder att informanternas barn har svenskspråkiga vänner. Med sina grannar använder informanterna mera finska än svenska. 21 informanter (38 %) talar mest finska men också svenska med sina grannar och 11 (20 %) endast finska. 11 informanter (20 %) använder mest svenska men också finska.

Språkbruket med vänner är förhållandevis svenskbetonat även om finska används också i viss mån. 22 informanter (40 %) uppger att de talar mest svenska men också finska med sina vänner. 16 informanter (29 %) talar lika mycket svenska som finska när de umgås med sina vänner och 12 informanter (22 %) använder endast svenska med sina vänner. I de öppna svaren om språkbruket med vänner (fråga 11, se bilaga 1) kom det fram att det oftast beror på samtalspartnerns modesmål vilket språk man talar. Språket som informanterna använder i en större grupp beror på vilka språk de andra i gruppen talar. Om alla talar svenska använder informanterna svenska, men ifall någon i gruppen är finskspråkig använder de främst finska för att alla ska förstå vad man talar om. Ibland talar informanterna svenska även med sina finskspråkiga vänner om vännerna vill öva sin svenska. Ett par personer uppger vidare att språkvalet med vänner beror på det sammanhang i vilket de har träffats. De fortsätter oftast tala det språk som de först har talat då de har blivit bekanta med varandra. Om man har börjat tala ett visst språk är det svårt att byta språket senare. En informant berättar att hon strävar efter att alltid tala svenska med sina tvåspråkiga vänner. För henne är det fråga om en ideologi: hon tycker att man måste vara aktiv för att hålla det svenska språket vid liv, i synnerhet i Åbo där de finskspråkiga utgör en majoritet.

6.2.2 Språkanvändning ute i samhället

Språkbruket i arbetslivet inom den äldre åldersgruppen är mycket svenskbetonat. Resultatet är emellertid inte överraskande eftersom jag har fått enkätsvar främst från Åbo Akademi och Åbo Underrättelser, som är svenskspråkiga arbetsplatser. Det finns 22 informanter (40 %) som använder endast svenska i arbetslivet. 36 % av informanterna (20 informanter) uppger att de mest använder svenska men också finska på jobbet. I kontakterna utanför arbetsplatsen används däremot ofta finska.

Språkbruket med arbetskamrater på kaffepauser osv. beror på arbetskamraternas modersmål. Om det finns någon som inte kan svenska talar man ofta finska.

Om man tittar på tabell 8 kan man se att informanterna använder mycket finska ute i samhället. Alla olika typer av svarsalternativ finns emellertid i materialet. Det finns sålunda klara skillnader vad gäller språkbruket ute i samhället bland 31–60-åriga informanter.

Tabell 8. Språkanvändning ute i samhället, 31–60-åriga informanter

Språkanvändning ute på samhället	endast svenska	mest svenska men också finska	lika mycket svenska som finska	mest finska men också svenska	endast finska	inget svar
sjukhus	5	9	8	22	9	2
hälsocentral	7	15	5	17	10	1
apotek	8	11	5	19	11	1
skattebyrå	11	10	5	14	14	1
bank	20	14	3	8	9	1
bibliotek	13	7	15	10	8	2
postkontor	6	4	2	17	25	1
varuhus (Stockmann)	4	14	10	17	9	1
varuhus (Wiklund)	2	2	6	20	24	1
matvaruaffär	2	3	1	11	37	1
andra affärer	1	2	4	19	27	2
järnvägstationen	5	4	4	11	30	1
bussar	2	1	0	12	39	1
restaurang	3	3	6	21	21	1
polisen	6	2	4	14	16	13
nödcentralen	8	6	4	3	15	19

En stor del av informanterna (22, 40 %) uppger att de använder mest finska men också svenska på sjukhuset. Andra svarsalternativ är representerade ganska jämnt. På hälsocentralen talar informanterna däremot mera svenska jämfört med språkbruket på sjukhuset. 15 informanter (27 %) talar mest svenska men också finska på hälsocentralen. Majoriteten (17 informanter, 31 %) använder mest finska men också svenska när de besöker hälsocentralen. 10 informanter (18 %) använder endast finska. På apoteket brukar informanterna mestadels använda finska men också svenska i viss mån (19 informanter, 35 %). Även om finska används mera i de här situationerna är det värt att notera att svenska också används relativt ofta.

Informanterna i gruppen använder båda språken på skattebyrån, finska lite mera än svenska. 14 informanter (25 %) använder endast finska och lika många använder mest finska men också svenska. 11 informanter (20 %) använder endast svenska på skattebyrån och 10 informanter (18 %) använder mestadels svenska men också finska. Det finns sålunda ganska stora skillnader i informanternas svar vad gäller språkbruket på skattebyrån. Svenska används däremot mera än finska på banken. 36 % (20 informanter) uppger att de använder endast svenska på banken och 25 % (14 informanter) mest svenska men också finska.

På biblioteket använder informanterna båda språken ganska jämnt. 27 % (15 informanter) talar båda språken lika mycket men skillnaderna till andra svarsalternativ är inte stora. Finska används däremot mestadels på postkontor. 25 informanter (45 %) använder endast finska och 17 informanter (31 %) mest finska men också svenska på posten.

Som vi kunde se redan bland 15–30-åriga finns det skillnader i språkbruket mellan två stora varuhus i Åbo, Stockmann och Wiklund. Bland 31–60-åriga är skillnader ännu större. Även om 17 informanter använder mest finska men också svenska på Stockmann och 9 informanter endast finska finns det till och med 14 informanter (25 %) som använder mest svenska men också finska och 10 informanter (18 %) som använder lika mycket svenska som finska. På Wiklund använder däremot majoriteten (24 informanter, 44 %) endast finska och 20 informanter (36 %) mest finska men också svenska. Samma gäller andra matvaruaffärer: en stor majoritet (37 informanter, 67 %) talar endast finska i matvaruaffärer. I andra affärer är situationen densamma, finska används mest men också svenska i viss mån. 27 informanter (49 %) använder endast finska och 19 informanter (35 %) mest finska men också svenska.

På järnvägsstationen och bussar använder informanterna mestadels endast finska. 55 % (30 informanter) använder endast finska på järnvägsstationen och 39 informanter (71 %) endast finska i bussar. På restauranger är språkbruket också finskbetonat. 21 informanter (38 %) anger att de använder endast finska på restauranger. Lika många informanter brukar använda mest finska men också svenska på restauranger.

Vad gäller polisen och nödcentralen använder informanterna mestadels finska. 16 informanter (29 %) använder endast finska med polisen och 14 (25 %) mest finska men också svenska. I kontakter med nödcentralen talar 27 % (15 informanter) endast finska men det finns 8 informanter (15 %) som använder endast svenska. Här är det dock skäl att påpeka att frågan om dessa situationer inte ingick i pappersenkät (se avsnitt 5.2).

I fråga 15 utredde jag varför informanterna använder finska i stället för svenska i de situationer som nämndes i fråga 14. Lite mer än hälften av informanterna (31 informanter, 56 %) anger att bättre ordförråd på finska inom området inte är en orsak till detta. Orsaken är inte heller ofta det att informanterna vill vara annorlunda än majoritetsbefolkningen. 25 informanter (45 %) uppger att de aldrig använder finska i stället för svenska av denna orsak. Som man kan se i tabell 9 finns det ändå 10 informanter (18 %) som ibland väljer finska i stället för svenska för att inte vara annorlunda.

Tabell 9. Skäl att använda finska i st.f. svenska, 31–60-åriga informanter

Skäl att använda finska i st.f. svenska	alltid	ofta	ibland	inte så ofta	aldrig	inget svar	sammanlagt
Jag har bättre ordförråd inom området.	1	2	7	10	31	4	55
Jag vill inte vara annorlunda.	1	6	10	8	25	5	55
Jag vet att service på svenska inte erbjuds.	15	27	3	3	3	4	55
Jag tror att service på svenska inte erbjuds.	19	25	2	4	2	3	55
Jag är van vid att använda finska.	12	18	9	7	5	4	55
Situationen är offentlig.	2	10	11	7	20	5	55
Det är naturligare att använda finska i de situationerna.	9	14	14	3	12	3	55
Jag vill underlätta kommunikationen.	18	23	10	0	1	3	55
Jag väljer språket spontant.	8	15	13	5	9	5	55
Samtalspartnern talar inte svenska.	26	18	4	0	1	6	55
Jag vill tala finska.	2	6	14	14	14	5	55
Jag tycker om att tala finska.	3	10	16	11	11	4	55
Jag tror att den jag talar med vill att jag talar finska.	16	27	4	2	2	4	55

Brist på service på svenska verkar vara den största orsaken till att informanterna använder finska i stället för svenska på samhällets olika områden. Som tabell 9 visar använder 27 informanter (49 %) ofta finska i stället för svenska därför att de vet att

service på svenska inte erbjuds. Det finns till om med 15 informanter (27 %) som alltid väljer finska av denna orsak. Samma gäller om informanterna tror att service på svenska inte erbjuds. 25 informanter (45 %) använder ofta finska av denna orsak och 19 informanter (35 %) gör det alltid.

Å ena sidan berättar flera informanter i sina öppna svar att de ofta börjar med svenska men övergår till finska om de inte får betjäning på svenska. Å andra sidan finns det ett par informanter som tycker att man borde vara aktivare och inleda samtal oftare på svenska för att få den dåliga betjäningsnivån på svenska att bli bättre i Åbo. En informant uppger däremot att man inte orkar börja samtalen på svenska för att sedan märka att man oftast ändå måste byta till finska och börja kommunikationen på nytt. Flera informanter tycker vidare att man måste tala finska på flera ställen för att bli förstådd och för att få rätt information. De tycker även att man får bättre betjäning på finska. Ett par informanter berättar därtill att de väljer språk enligt tidigare erfarenhet, så att de talar finska om de t.ex. någon gång har försökt att tala svenska på ett visst ställe och blivit uppmanade att tala finska eller märkt att servicen har blivit haltande p.g.a. språket.

Ungefär en tredjedel av informanterna (18 informanter, 33 %) nämner att de ofta använder finska i stället för svenska därför att de är vana vid att använda finska. En informant berättar att hon är uppvuxen i ett starkt svenskspråkigt område och har blivit van vid att använda svenska i alla typer av situationer. Efter att ha bott en längre tid utanför de starkt svenskspråkiga områdena blir man så van vid att använda finska att man talar finska även i situationer som man aldrig skulle ha gjort tidigare.

Situationens offentlighet är däremot inte en vanlig orsak till att välja finska. 20 informanter (36 %) väljer aldrig finska p.g.a. situationens offentlighet. Det finns dock 11 informanter (20 %) som ibland gör det och 10 informanter (18 %) som ofta använder finska i offentliga sammanhang. En informant berättar att det är viktigare att få tala svenska, dvs. sitt modersmål, med nödcentralen och på skattebyrån än i matvaruaffären. En annan informant nämner däremot att hon i kontakt med nödcentralen inte vågar riskera att hjälpen dröjer för att hon har talat fel språk.

I svaren på frågan om informanterna väljer att tala finska därför att det är naturligare för dem förekommer rätt stor variation. 26 % av informanterna (14) anger att de ofta använder finska p.g.a. detta skäl och 14 informanter (26 %) att de gör det ibland. Samtidigt är det också 12 informanter (22 %) som aldrig använder finska därför att det skulle vara naturligare för dem.

Nästan alla informanter väljer däremot finska före svenska för att underlätta kommunikationen. 23 informanter (42 %) uppger att de ofta väljer finska av denna orsak. Det finns dessutom 18 informanter (33 %) som alltid väljer finska före svenska därför att de vill underlätta kommunikationen. En informant berättar att hon inte orkar börja med svenska, alltså i onödan göra det jobbigare för den person som t.ex. står i kassan. Det finns även många som väljer språk spontant. 15 informanter (27 %) berättar att orsaken till att tala finska i stället för svenska ofta är att de väljer språket spontant. 13 informanter (24 %) uppger att de väljer finska spontant ibland.

Att samtalspartnern inte talar svenska är för 26 informanter (47 %) alltid en orsak till att tala finska i stället för svenska. Utöver detta anger 18 informanter (33 %) att de väljer finska p.g.a. att samtalspartnern inte kan svenska. En informant berättar att hon använder finska för att hon vill att ärendet skall löpa smärtfritt och fort och för att det inte skall uppstå missförstånd. Nästan hälften (49 %, 27 informanter) säger att de talar finska i stället för svenska därför att de tror att den som de talar med vill att de talar finska.

Däremot väljer informanterna inte så ofta finska därför att de skulle vilja tala finska eller för att de skulle tycka om att tala finska. Som tabell 9 visar anger 14 informanter (25 %) att de ibland vill tala finska. Lika många informanter berättar att de inte så ofta eller aldrig talar finska för att de vill göra det.

I fråga 16 frågade jag hur viktigt det är för informanterna att bli betjänade på svenska. Största delen av informanterna (29 informanter, 53 %) i gruppen tycker att det är viktigt (se diagram 4). 11 informanter (20 %) anser därtill att det är mycket viktigt. En informant berättar att hennes val av butik utgår delvis från hur bra personalen kan svenska men mest från vilken attityd försäljarna uppvisar. Hon tillägger att hon undviker vissa butiker helt på grund av personalens dåliga

inställning till andra språk än finska. En annan informant uppger däremot att hon brukar fråga om personalen förstår svenska, inte om de talar svenska, och att hon ofta har blivit överraskad över att det är så många som gärna talar svenska eller i alla fall försöker tala svenska. En tredje informant uppger att det beror på platsen och situationen hur viktigt hon upplever att svensk service är. När det gäller hälsa och sjukdom är det enligt henne lättare om man får använda sitt eget modersmål.

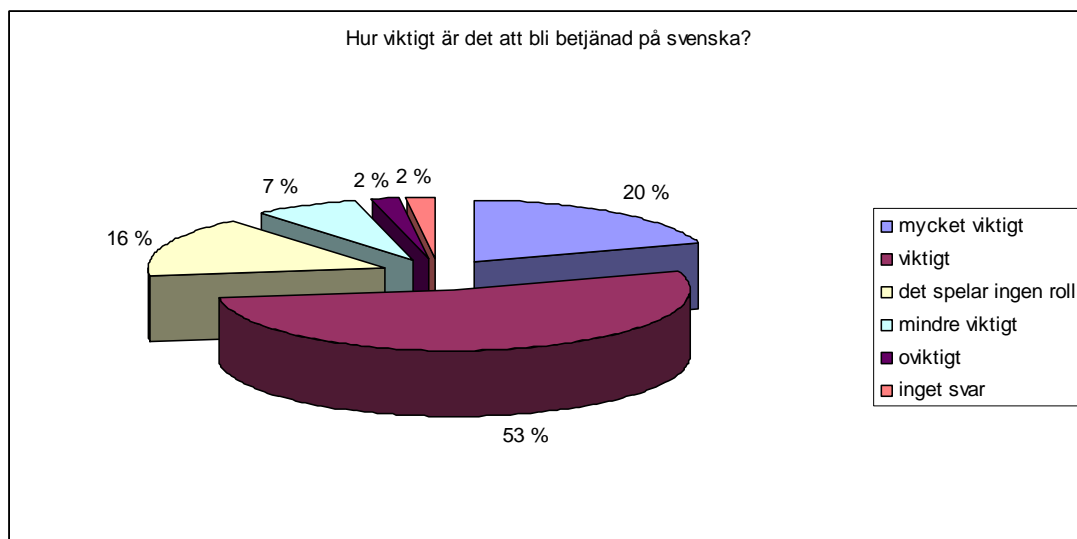

Diagram 4. Hur viktigt är det att bli betjänad på svenska?, 31–60-åriga informanter

I fråga 17 frågade jag om informanterna väljer att gå till vissa ställen för att bli betjänade på svenska. Det finns 17 informanter (31 %) som ibland väljer ett ställe p.g.a. betjäningsspråk. Som diagram 5 visar finns det lika många som ofta väljer ett visst ställe p.g.a. betjäningsspråket. 12 informanter (22 %) anger att de alltid väljer ett ställe p.g.a. språket.

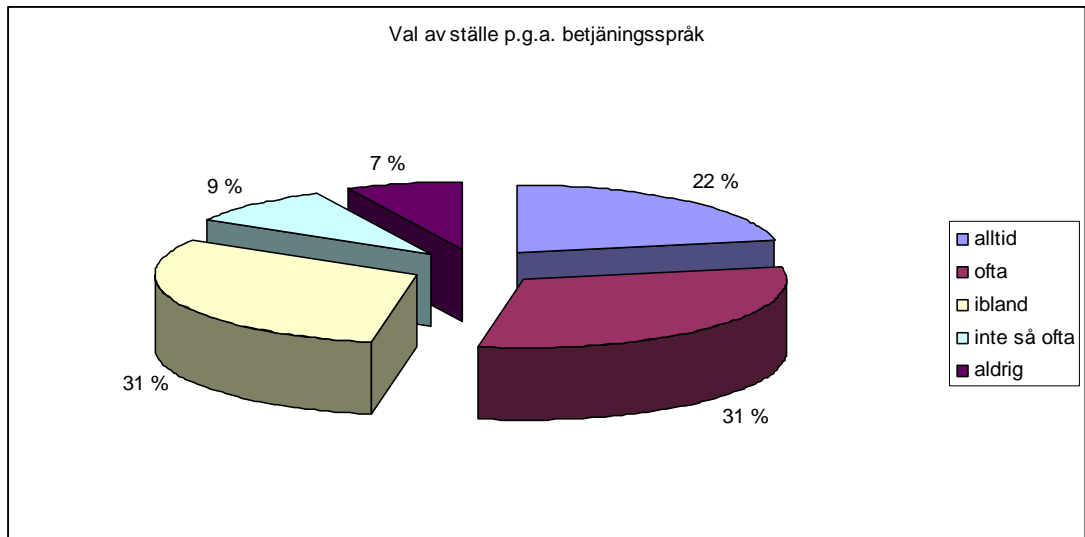

Diagram 5. Val av ställe p.g.a. betjäningsspråk, 31–60-åriga informanter

6.2.3 Språkanvändning på fritiden

Inom sina hobbyverksamheter använder åldersgruppen 31–60-åriga informanter båda språken men mera svenska än finska. Som man kan se i diagram 6 använder 19 informanter (35 %) mest svenska men också finska inom sina hobbyverksamheter. 27 % (15 informanter) uppger att de använder lika mycket svenska som finska inom hobbyer och 12 informanter (22 %) att de använder endast svenska.

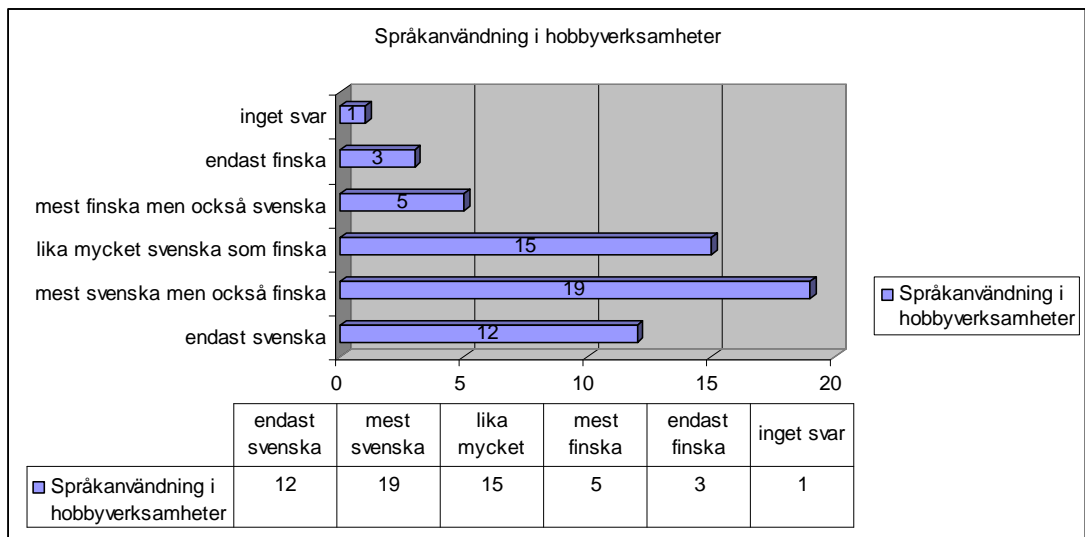

Diagram 6. Språkanvändning inom hobbyverksamheter, 31–60-åriga informanter

För 31 informanter (56 %) spelar språket inte någon roll vid val av hobbyn medan 24 informanter (44 %) tycker att språket har en viss betydelse när man väljer en hobby. Största delen (60 %, 33 informanter) är nöjda med utbudet av fritidsaktiviteter i Åbo men 13 informanter (24 %) tycker att det inte är tillräckligt bra. Utöver detta finns det 9 informanter som inte har besvarat frågan. Ett par informanter berättar att de inte kan svara på frågan för att de själva organiserar sina fritidsaktiviteter och inte har erfarenhet av organiserad hobbyverksamhet i Åbo. En informant anger att hon inte har tid med hobbyer och därför inte heller har så bra uppfattning om vad det finns för utbud på svenska. Några informanter önskar mera svenskspråkiga hobbyer för sina barn.

Som man kan se i tabell 10 är massmediekonsumtionen bland 31–60-åriga mycket svenskbetonad. Största delen (80 %, 44 informanter) läser svenskspråkiga dagstidningar varje dag. Finskspråkiga dagstidningar läser 20 informanter (36 %) varje dag och 14 informanter (25 %) varje vecka. Det finns en klar skillnad till informanternas vanor att läsa svenskspråkiga och finskspråkiga böcker. Nästan hälften (47 %, 26 informanter) läser svenskspråkiga böcker varje dag, medan bara 3 personer (5 %) läser finskspråkiga böcker varje dag. En stor del (44 %, 24 informanter) av informanterna läser finskspråkiga böcker bara ibland.

Tabell 10. Massmediekonsumtion, 31–60-åriga informanter

Massmediekonsumtion	varje dag	varje vecka	en gång i månaden	ibland	aldrig	inget svar
läsa svenskspråkiga dagstidningar	44	6	0	3	1	1
läsa finskspråkiga dagstidningar	20	14	4	11	5	1
läsa svenskspråkiga böcker	26	10	10	7	1	1
läsa finskspråkiga böcker	3	8	9	24	10	1
lyssna på svenskspråkiga radioprogram	19	12	7	8	7	2
lyssna på finskspråkiga radioprogram	16	14	6	13	5	1
titta på svenskspråkiga tv-program	21	20	4	8	1	1
titta på finskspråkiga tv-program	28	11	2	9	4	1

Informanterna lyssnar på radioprogram på båda språken. Som framgår av tabell 10 finns det inga stora skillnader till informanternas vanor att lyssna på svensk- och

finskspråkiga radioprogram. Gruppen tittar ganska mycket på svenskspråkiga tv-program även om de tittar lite mer på finskspråkiga tv-program. 21 informanter (38 %) anger att de tittar på svenskspråkiga tv-program varje dag och 20 informanter (36 %) att de gör det varje vecka. På finskspråkiga tv-program tittar däremot 28 informanter (51 %) varje dag. Som jag redan konstaterade tidigare i avsnitt 6.1.3. är förklaringen antagligen att utbudet på finskspråkiga tv-kanaler är mycket större än på den svenskspråkiga tv-kanalen FST5.

I slutet av enkäten ställde jag som framgått tidigare två frågor om kodväxling. I denna äldre informantgrupp framträdde inga klara resultat om kodväxling. 16 informanter (29 %) anger att de inte så ofta använder finska ord eller uttryck mitt i en sats, 14 (25 %) att de gör det ibland och 12 (22 %) att de gör det ofta. Därtill finns det 9 informanter (16 %) som aldrig kodväxlar. En informant berättar att hon växlar språk särskilt i samtal med kompisar. En annan informant uppger att hon växlar språk ibland när hon pratar med någon med utpräglat tvåspråkig identitet. Samma gäller också användningen av båda språken i en och samma situation. Ungefär en tredjedel (18 informanter, 33 %) anger att de inte så ofta använder båda språken. Emellertid finns det 13 (24 %) som ibland växlar mellan finska och svenska och 9 (16 %) som ofta gör det. En informant berättar att han växlar mellan svenska och finska om han är i en situation där en finsk- och en svenskspråkig är närvarande på samma gång, t.ex. då han spelar kort med dem. Ett par personer berättar att de växlar mellan två språk hemma och t.ex. i en situation när de har finskspråkiga vänner på besök och talar finska med vännerna men svenska med sina barn.

6.2.4 Sammanfattning

Gruppen 31–60-åriga personer bestod av 55 informanter. Största delen (89 %) hade svenska som modersmål. En fjärdedel av informanterna var män. Den språkliga identifikationen som svenskspråkig är starkare i denna grupp än i den yngre gruppen. Över huvudtaget kan man konstatera att den äldre gruppen är mer medveten om sin språkliga identitet. Informanterna reflekterar över vem som kan kallas t.ex. för finlandssvensk eller svenskspråkig. Alla informanter i gruppen hade bott mera än fem år i Åbo och många av dem till och med över 20 år.

Resultaten visar att språkanvändningen inom familjen är mycket svenskbetonad. Bara med sin maka, make eller sambo samt med deras släktingar använder informanterna lite mera finska än svenska. Informanterna använder också mera svenska än finska när de umgås med vänner. Ofta bestämmer vännens modersmål vilket språk man talar. Språkvalet med vänner kan även bero på sammanhanget där man har träffats; man använder det språk som man först har blivit bekant på.

Ute i samhället använder de 31–60-åriga informanterna mycket finska. Bara på hälsocentralen, på banken och på biblioteket används svenska i större utsträckning. Språkanvändningen i de två stora varuhusen i Åbo, Wiklund och Stockmann, uppvisar variation. Svenska används mycket mera i Stockmann än i Wiklund. De viktigaste skälen att använda finska i stället för svenska på samhällets olika områden är att informanterna vet eller tror att service på svenska inte erbjuds, att de är vana vid att tala finska i vissa situationer, att de vill underlätta kommunikationen och att de tror att den som de talar med vill att de talar finska. I denna grupp är informanterna emellertid medvetna om sin rätt att använda sitt modersmål ute i samhället och många börjar kommunikationen på svenska och byter till finska om samtalspartnern inte kan svenska. För informanterna i gruppen är det viktigt att få betjäning på svenska och många väljer vissa ställen för att bli betjänade på svenska.

På fritiden använder de 31–60-åriga informanterna både svenska och finska. Flera informanter har inte besvarat frågan om hobbyer därför att de inte har erfarenhet av organiserad verksamhet. Många informanter i gruppen har kanske barn och därför inte tid för egna hobbyer. Ändå är fler än hälften av informanterna nöjda med utbudet på fritidsaktiviteter i Åbo. Några önskar mera verksamhet för ungdomar. Massmediekonsumtionen i denna grupp är mycket svenskbetonad. Informanterna läser oftare tidningar och böcker på svenska men tittar mera på finskspråkiga tv-program, vilket antagligen beror på det större utbudet av program på finskspråkiga tv-kanaler.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att de 31–60-åriga informanterna använder både svenska och finska i sin vardag. Svenska används mera inom familjen och finska ute i samhället. Det som är intressant och viktigt är att informanterna i denna

grupp mera aktivt försöker använda också svenska för att visa att det finns en svenskspråkig minoritet i Åbo och för att förbättra betjäningnivån på svenska i Åbo.

6.3 Enkät svar bland över 61-åriga informanter

Den tredje åldersgruppen består av 33 över 61-åriga informanter. En stor del av svaren i gruppen fick jag från Café Orchidé som Åbo svenska församling organiserar för seniorer. Därtill fick jag några svar från Arbis. Tyvärr har många informanter i gruppen inte besvarat alla frågor vilket kan bero på deras ålder. Det var kanske svårt för dem att besvara alla frågor och därför lämnade de vissa frågor obesvarade. Jag var även tvungen att lämna två informanter utanför undersökningen därför att jag såg att de inte kunde fylla i enkäten. Kanske hade de någon sjukdom och svårigheter med minnet. Informanterna i gruppen kommenterade inte heller så mycket sina svar som informanterna i de två andra grupperna, vilket gör det svårare att analysera svaren djupare i denna grupp.

Majoriteten i gruppen (23) är kvinnor men även 8 män deltog i undersökningen. Nästan alla (31 informanter, 94 %) har svenska som modersmål. Bara en informant har finska som modersmål och en informant har valt båda språken som sitt modersmål även om det inte är möjligt officiellt.

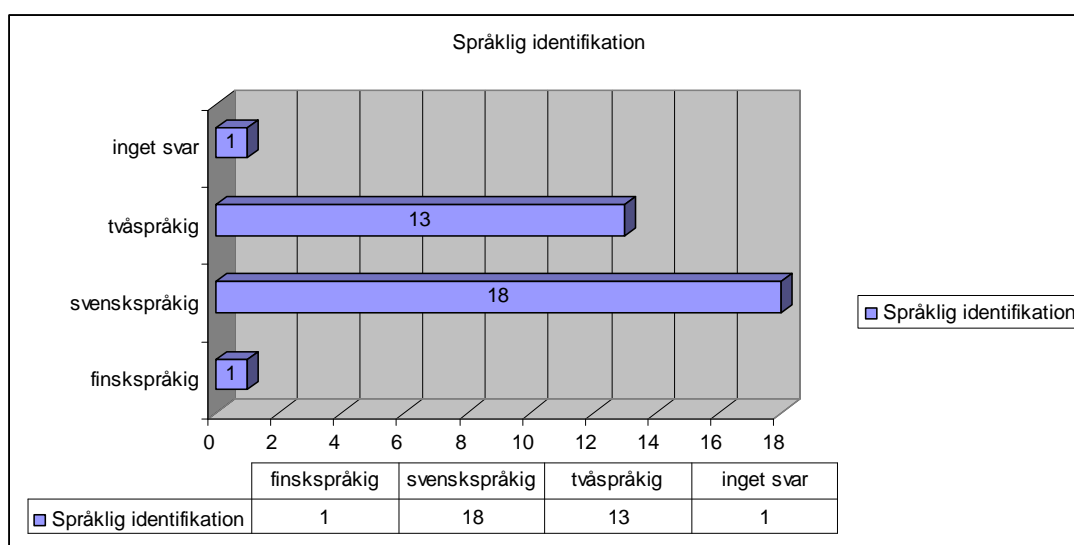

Diagram 7. Språklig identifikation, över 61-åriga informanter

Som framgår av diagram 7 identifierar sig största delen av informanterna (18 informanter, 55 %) som svenskspråkiga. 13 informanter (39 %) känner sig som tvåspråkiga och bara en informant identifierar sig som finskspråkig. En informant har inte besvarat frågan men hon har kommenterat att hon talar finska varje dag men blir aldrig formellt tvåspråkig.

Nästan alla (31 informanter, 94 %) i gruppen har gått i svenskspråkig skola. I fråga 5 utredde jag informanternas utbildning. I gruppen finns informanter på alla utbildningsnivåer. Ungefär en tredjedel (10 informanter, 30 %) uppger att de har universitets- eller högskoleutbildning. Detta framgår också av informanternas yrken: t.ex. tre informanter är tandläkare, två är professorer, en är ekonom och en är forskare. Utöver detta har 8 informanter (24 %) fått utbildning i handelsskola, yrkesskola, teknisk skola eller liknande. Yrken som kom fram ett par gånger var barnvårdare, kontorist och sjuksköterska.

För att få fram informanternas språkliga bakgrund ställde jag en fråga om föräldrarnas hemort. Orter som dök upp flera gånger var Åbo (17), Pargas (9), Österbotten (4), Kimito (4), Åland (3) och Helsingfors (3). Detta betyder att många informanter i gruppen har åtminstone en förälder som är uppvuxen i Åbo. En tredjedel av informanterna (11 informanter, 33 %) uppger att de har vuxit upp i Åbo. Tyvärr har 8 informanter inte besvarat frågan. Andra orter som nämns ett par gånger är Pargas (3), Kimitoön (2) och Åland (2). Även om alla informanter inte har svarat på frågan om var de har växt upp kan man konstatera att alla har bott länge i Åbo. Det finns nämligen ingen i gruppen som har bott mindre än 10 år i Åbo. 15 informanter (45 %) anger att de har bott över 60 år i Åbo. Därtill har 5 personer bott mer än 50 år och 6 personer mer än 40 år i Åbo.

6.3.1 Språkanvändning inom familjen

Språkanvändningen inom familjen verkar vara mycket svenskbetonad i gruppen med över 61-åriga informanter. Som framgår av tabell 11 använder 25 informanter (76 %) endast svenska med sin mor. Också med sin far använder största delen av informanterna (22 informanter, 67 %) endast svenska. Samma tendens syns även i

språkanvändningen med syskon och med mor- och farföräldrar. 26 informanter (79 %) använder endast svenska med sina syskon. Majoriteten av informanterna använder endast svenska med både mor- (61 %) och farföräldrar (58 %). Det finns emellertid 10 personer (30 %) som inte har besvarat frågan om sin språkanvändning med mor- och farföräldrar. Det kan bero på att deras mor- och farföräldrar har dött för länge sedan.

Tabell 11. Språkanvändning inom familjen, över 61-åriga informanter

Språkanvändning inom familjen	endast svenska	mest svenska men också finska	lika mycket svenska som finska	mest finska men också svenska	endast finska	inget svar
med din mor	25	2			2	4
med din far	22	4			3	4
med dina syskon	26	2			2	3
med dina morföräldrar	20	1			2	10
med dina farföräldrar	19	2			2	10
med dina övriga släktingar	14	11	2	1	1	4
med din make/maka/sambo	15	5	2	1	2	8
med dina barn	19	3	1		2	8
med makens/makans/sambons släktingar	10	6	1	1	5	10
med dina vänner	3	21	6	2		1
med familjebekanta	5	16	2	2	1	7
med grannar	1	9	5	8	7	3
med barnens vänner	7	9	6	1	2	8

Med övriga släktingar använder informanterna mestadels svenska men också finska används i viss mån. Som man kan se i tabell 11 använder 14 informanter (42 %) endast svenska med sina övriga släktingar och en tredjedel av informanterna (11 informanter, 33 %) använder mest svenska men också finska med dem.

Med sin make, maka eller sambo använder 15 informanter (45 %) endast svenska och det finns 5 informanter (15 %) som använder mest svenska men också finska. 8 personer (24 %) har inte besvarat frågan om språkanvändning med maken, maken eller sambon, vilket kan bero på att de inte har make, maka eller sambo. Lite mera än hälften (19 informanter, 56 %) uppger att de använder endast svenska med sina barn. Nästan en fjärdedel (8 personer, 24 %) har inte besvarat frågan om språkbruket med barn, vilket kan bero på att informanterna inte har barn.

Med sina vänner använder informanterna mera finska än med sina släktingar även om svenskan dominerar också här. 21 informanter (64 %) anger att de använder mest svenska men också finska med sina vänner. Det finns 6 personer (18 %) som uppger att de använder lika mycket svenska som finska med sina vänner. Samma gäller också språkanvändningen med familjebekanta. Nästan hälften av informanterna (16 personer, 48 %) använder mest svenska men också finska med sina familjebekanta.

Med grannar och med barnens vänner använder informanterna både svenska och finska. Alla svarsalternativ är representerade och därför kan man inte se någon klar tendens i informanternas språkbruk med grannar och barnens vänner.

I fråga 11 bad jag informanterna att kommentera sitt språkbruk med vänner. Det var bara ett par personer som hade kommenterat språkbruket. Två informanter berättar att de använder finska med finskspråkiga vänner och svenska med svenskspråkiga vänner. Vännernas språk bestämmer sålunda vilket språk informanterna talar med dem. En informant uppger däremot att hon talar svenska med sina egna vänner och finska med bekanta som hon har fått via sin man. En annan informant berättar att hon talar svenska med sina vänner men finska med vännernas vänner.

6.3.2 Språkanvändning ute i samhället

Informanterna i gruppen använder både svenska och finska i arbetslivet. Alla svarsalternativ är förhållandevis jämnt fördelade. 9 informanter (27 %) uppger att de använder mest svenska men också finska på arbetsplatsen. Nästan lika många (8 personer, 24 %) använder mest finska men också svenska på jobbet. Utöver detta använder 6 informanter (18 %) endast finska och 4 informanter (12 %) endast svenska på arbetsplatsen. 5 informanter (15 %) uppger att de använder lika mycket svenska som finska på arbetsplatsen. Samma tendens syns även i språkbruket med arbetskamrater. 9 informanter (27 %) använder finska med arbetskamrater och 10 informanter (30 %) använder svenska med dem. 8 informanter (24 %) berättar att de använder båda språken med sina arbetskamrater.

Av tabell 12 framgår att informanterna använder både finska och svenska ute i samhället. Det är svårt att se några klara tendenser i gruppens språkbruk ute i samhället eftersom det förekommer mycket variation i informanternas svar. Jag har skuggat de viktigaste siffrorna i tabellen.

12 informanter (36 %) uppger att de använder mest svenska men också finska på sjukhuset men andra svarsalternativ finns också. 6 informanter (18 %) använder mest finska men också svenska och lika många personer använder endast finska på sjukhuset. Vad gäller språkbruket på hälsocentralen talar informanterna mer svenska än finska. 9 informanter (27 %) använder endast svenska, 9 informanter talar mest svenska men också finska och 9 informanter använder endast finska när de besöker hälsocentralen. Det förekommer sålunda mycket variation i informanternas språkbruk på hälsocentralen. På apoteket använder informanterna mestadels svenska men också finska i viss mån (12 informanter, 36 %). Som man kan se i tabell 12 finns det å ena sidan 7 informanter (21 %) som använder endast svenska på apoteket och å andra sidan 5 informanter (15 %) som använder endast finska på apoteket.

Tabell 12. Språkanvändning ute i samhället, över 61-åriga informanter

Språkanvändning ute i samhället	endast svenska	mest svenska men också finska	lika mycket svenska som finska	mest finska men också svenska	endast finska	inget svar
sjukhus	2	12	5	6	6	2
hälsocentral	9	9	2	2	9	2
apotek	7	12	5	4	5	0
skattebyrå	9	4	1	4	7	8
bank	15	3	2	5	7	1
bibliotek	15	4	2	3	6	3
postkontor	3	6	4	4	12	4
varuhus (Stockmann)	6	13	3	5	5	1
varuhus (Wiklund)	3	9	4	2	13	2
matvaruaffär	1	6	3	4	13	6
järnvägstationen	4	5	4	2	12	6
andra affärer	3	4	5	9	8	4
bussar	1	6	3	5	13	5
restaurang	3	12	2	6	8	2
polisen	1				2	1
nödcentralen	1				1	2

På skattebyrån använder 9 informanter (27 %) endast svenska och 7 informanter (21 %) endast finska. 4 informanter (12 %) använder mest svenska men också finska på

skattebyrån och lika många talar mest finska men också svenska där. Det finns till och med 8 informanter som inte har svarat på frågan vilket kan bero på att de inte besöker skattebyrån så ofta. Det finns sålunda ganska stora skillnader i informanternas svar vad gäller språkbruket på skattebyrån. Nästan hälften av informanterna (15 informanter, 45 %) använder endast svenska på banken men det finns också 7 informanter (21 %) som använder endast finska på banken. Samma gäller också språkanvändningen på biblioteket. På postkontoret använder en stor del av informanterna (12 informanter, 36 %) däremot endast finska även om andra svarsalternativ är också representerade.

Språkanvändningen i två stora varuhus i Åbo, Stockmann och Wiklund, uppvisar samma tendens som bland de två yngre informantgrupperna. Svenska används mer på Stockmann och finska på Wiklund. Som framgår av tabell 12 använder 13 informanter (39 %) mest svenska men också finska på Stockmann. På Wiklund använder däremot 13 informanter (39 %) endast finska. Även om finskan dominerar mer på Wiklund är det värt att notera att 9 informanter (27 %) använder mest svenska men också finska när de besöker Wiklund. I matvaruaffärer använder 13 informanter (39 %) endast finska. I andra affärer är tendensen densamma, finska används mer än svenska. 9 informanter (27 %) uppger att de använder mest finska men också svenska i andra affärer och 8 informanter (24 %) brukar använda endast finska i andra affärer.

På järnvägsstationen och i bussar använder informanterna mer finska än svenska. 12 informanter anger att de använder endast finska på järnvägsstationen. Andra svarsalternativ är ganska jämnt representerade. 13 informanter (39 %) använder endast finska i bussar men svenska används också i viss mån. 6 informanter (18 %) uppger att de använder mest svenska men också finska i bussar. Betoning på svenska är större i restauranger än i kollektivtrafiken. 12 informanter (36 %) använder mest svenska men också finska i restauranger medan 6 informanter (18 %) använder mest finska men också svenska och 8 informanter (24 %) endast finska.

I gruppen finns bara 4 personer som fyllde i den elektroniska enkäten och sålunda hade möjlighet att kommentera språkbruket med polisen och nödcentralen. Därför lämnar jag de här två situationerna utanför analysen i denna åldersgrupp.

I enkäten ställde jag en fråga om hur ofta informanterna använder finska i stället för svenska p.g.a. olika skäl i de situationer som nämndes i fråga 14. Ungefär en tredjedel av informanterna har inte besvarat frågan eller bara reagerat på en del av de olika skäl som jag presenterade i enkäten. Detta kan bero på att frågan var svår för informanterna. När jag har räknat procentantal har jag därför bara inkluderat dem i analysen som har besvarat frågan.

Som man kan se av tabell 13 är bättre ordförråd på finska inom ett visst område en orsak att använda finska i stället för svenska för några men inte för alla. Här syns variation i informanternas svar mycket bra. Ibland väljer 6 informanter (35 %) finska därför att de inte vill vara annorlunda medan 3 informanter (18 %) inte gör det så ofta och 4 informanter (24 %) aldrig gör det.

Tabell 13. Skäl att använda finska i st.f. svenska, över 61-åriga informanter

Skäl att använda finska i st.f. svenska	alltid	ofta	ibland	inte så ofta	aldrig	inget svar
Jag har bättre ordförråd inom området.	3	3	4	5	5	13
Jag vill inte vara annorlunda.	2	2	6	3	4	16
Jag vet att service på svenska inte erbjuds.	9	7	2	5		10
Jag tror att service på svenska inte erbjuds.	6	4	6	2	1	14
Jag är van vid att använda finska.	7	4	4	8	2	8
Situationen är offentlig.	4	4	5	2	2	16
Det är naturligare att använda finska i de situationerna.	6	7	2	5		13
Jag vill underlätta kommunikationen.	12	7	2		1	11
Jag väljer språket spontant.	4	6	9		2	12
Samtalspartnern talar inte svenska.	13	6	2	2	1	9
Jag vill tala finska.	2	1	6	6	4	14
Jag tycker om att tala finska.	3	1	4	8	4	13
Jag tror att den jag talar med vill att jag talar finska.	5	8	2	4	3	11

Orsaken till att använda finska i stället för svenska anges av många vara brist på service på svenska. 9 informanter (39 %) uppger att de alltid väljer finska av denna orsak och 7 informanter (30 %) att de ofta gör det. Samma gäller om informanterna tror att service på svenska inte erbjuds. 6 informanter (32 %) använder finska av

denna orsak och lika många gör det ibland. Tre informanter uppger att de alltid börjar samtal på svenska och byter till finska om de inte blir förstådda.

8 informanter (32 %) berättar att de inte så ofta väljer finska i stället för svenska därför att de är vana vid att använda finska. Det finns ändå 7 informanter (28 %) som alltid använder finska av denna orsak. Situationens offentlighet är ibland (5 informanter, 29 %) orsak till att använda finska i stället för svenska. För 4 informanter (24 %) är detta ofta eller alltid en orsak att välja finska. I svaren på frågan om informanterna väljer att tala finska därför att det är naturligare för dem förekommer också variation. 7 informanter (35 %) använder ofta finska av denna orsak och 6 informanter (30 %) gör det alltid medan 5 informanter (25 %) inte så ofta väljer finska av denna orsak.

12 informanter (55 %) väljer alltid finska före svenska för att underlätta kommunikationen. Det finns dessutom 7 informanter (32 %) som ofta väljer finska i stället för svenska av denna orsak. Samtidigt finns det även många som väljer språk spontant. 9 informanter (43 %) uppger att de ibland talar finska därför att de väljer språket spontant.

Att samtalspartnern inte talar svenska är för 13 informanter (54 %) alltid en orsak till att tala finska i stället för svenska. Utöver detta väljer 6 informanter (25 %) ofta finska av denna orsak. 8 informanter (36 %) säger att de ofta talar finska i stället för svenska därför att de tror att den som de talar med vill att de talar finska. Av denna orsak väljer 5 informanter (23 %) alltid finska. En informant berättar i öppna svar att hon talar det språk som hennes samtalspartner talar bäst. En annan informant säger att hon inte har någonting emot att motparten talar finska men hon tycker inte om att hon måste tala finska. Hon berättar vidare att hon har haft många bra konversationer där samtalsparterna har talar varsitt språk.

Som framgår av tabell 13 anger 6 informanter (32 %) vidare att de ibland väljer finska därför att de vill tala finska. Lika många informanter berättar att de inte så ofta talar finska för att de vill göra det. 8 informanter (40 %) uppger att de inte så ofta väljer finska därför att de tycker om att tala finska. En informant däremot berättar i

sitt öppna svar att hon använder svenska av gammal vana och finska vid behov även om hon tycker om att tala finska.

I fråga 16 ställde jag en fråga om hur viktigt det är för informanterna att bli betjänade på svenska. Som framgår av diagram 8 tycker nästan hälften av informanterna (16 informanter, 49 %) att det är viktigt. 7 informanter (21 %) anser därtill att det är mycket viktigt. För 8 informanter (24 %) spelar det ingen roll om de blir betjänade på svenska eller inte.

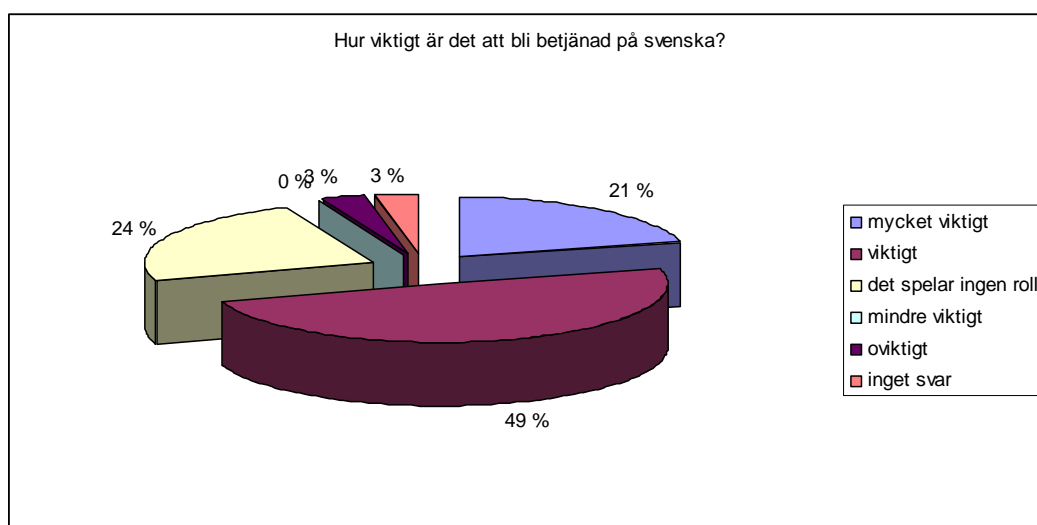

Diagram 8. Hur viktigt är det att bli betjänad på svenska?, över 61-åriga informanter

I fråga 17 utredde jag om informanterna väljer att gå till vissa ställen för att bli betjänade på svenska. 12 informanter (37 %) väljer ofta ett visst ställe för att bli betjänade på svenska. Som diagram 9 visar väljer 27 % (9 informanter) av informanterna ibland ett ställe p.g.a. betjäningsspråket. 7 informanter (21 %) uppger att de alltid väljer ett ställe för att bli betjänade på svenska.

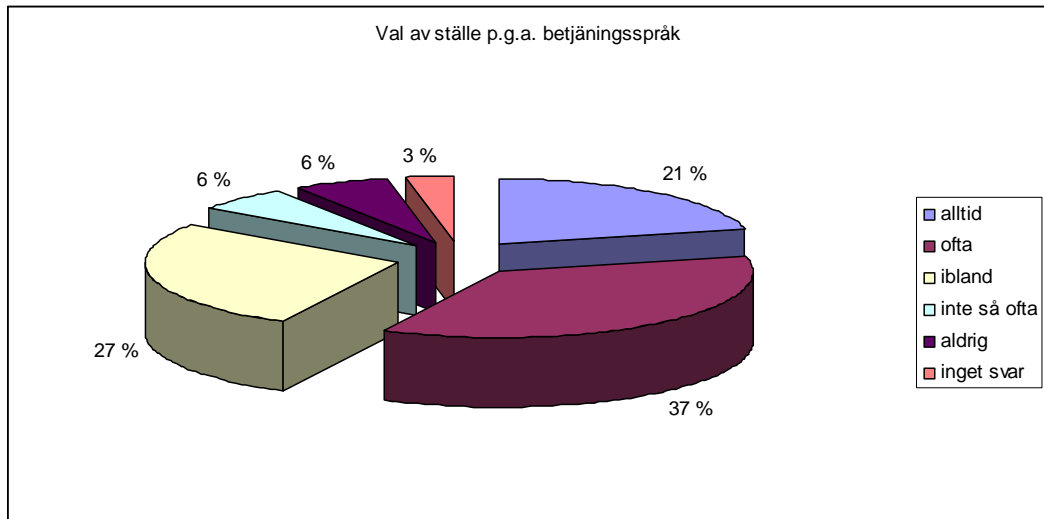

Diagram 9. Val av ställe p.g.a. betjäningsspråk, över 61-åriga informanter

6.3.3 Språkanvändning på fritiden

Inom sina hobbyverksamheter använder över 61-åriga informanter mycket mera svenska än finska. Som framgår av diagram 10 använder 12 informanter (36 %) endast svenska inom sina hobbyverksamheter. En tredjedel (11 informanter, 33 %) uppger att de använder mest svenska men också finska inom sina hobbyer. 5 informanter (15 %) använder däremot mest finska men också svenska inom sina hobbyverksamheter.

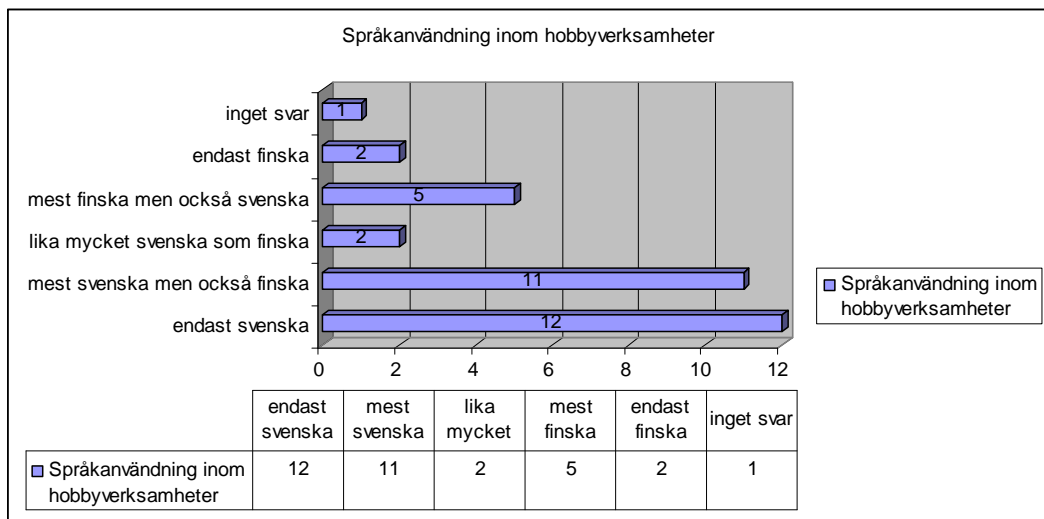

Diagram 10. Språkanvändning inom hobbyverksamheter, över 61-åriga informanter

Vad gäller språkets betydelse vid val av hobbyn skiljer sig informanternas svar. Ungefär hälften av informanterna (17 informanter, 52 %) tycker att språket har en viss betydelse när de väljer en hobby medan 13 informanter (39 %) anser att språket inte spelar någon roll vid val av hobbyn. Tre informanter (9 %) har inte svarat på frågan, vilket kan bero på att de inte har några hobbyer. Största delen (24 informanter, 73 %) är nöjda med utbudet av fritidsaktiviteter i Åbo medan 6 informanter (18 %) anser att utbudet inte är tillräckligt bra. 3 informanter (9 %) har lämnat frågan obesvarad.

Som framgår av tabell 14 använder över 61-åriga informanter oftare svenskspråkiga massmedier än finskspråkiga. Största delen av informanterna (21 informanter, 64 %) läser svenskspråkiga dagstidningar varje dag. Finskspråkiga dagstidningar läser 13 informanter (39 %) varje dag. Vad gäller svensk- och finskspråkiga böcker är skillnaden ännu större. 17 informanter (52 %) uppger att de läser svenskspråkiga böcker varje dag medan det finns bara 3 informanter (9 %) som läser finskspråkiga böcker varje dag. 9 informanter (27 %) läser finskspråkiga böcker ibland. En tredjedel (11 informanter, 33 %) har inte besvarat frågan, vilket kan bero på att informanterna inte läser böcker på finska.

Tabell 14. Massmediekonsumtion, över 61-åriga informanter

Massmediekonsumtion	varje dag	varje vecka	en gång i månaden	ibland	aldrig	inget svar
läser svenskspråkiga dagstidningar	21	6		1		5
läser finskspråkiga dagstidningar	13	4		5	5	6
läser svenskspråkiga böcker	17	6	1	4		5
läser finskspråkiga böcker	3	1	4	9	5	11
lyssnar på svenskspråkiga radioprogram	23	3		2		5
lyssnar på finskspråkiga radioprogram	5	3	1	13	3	8
tittar på svenskspråkiga tv-program	22	5		1		5
tittar på finskspråkiga tv-program	17	5		4	1	6

Som tabell 14 visar lyssnar informanterna mycket mera svenskspråkiga radioprogram än finskspråkiga. Största delen av informanterna (23 informanter, 70 %) lyssnar på svenskspråkiga radiokanaler varje dag medan bara 5 informanter (15 %) uppger att de lyssnar på finskspråkiga radioprogram varje dag. En stor del av informanterna (13 informanter, 39 %) lyssnar däremot på finskspråkiga radioprogram bara ibland.

Gruppen tittar både svensk- och finskspråkiga tv-program varje dag. 22 informanter (67 %) uppger att de tittar på svenskspråkiga tv-program varje dag och 5 informanter (15 %) gör det varje vecka. Ungefär hälften (17 informanter, 52 %) av informanterna tittar på finskspråkiga tv-program varje dag. Gruppen tittar sålunda mera på svenskspråkiga tv-program även om utbudet av finskspråkiga tv-program och -kanaler är mycket större i Finland.

Som framgått tidigare ställde jag två frågor om kodväxling i enkäten. Ungefär hälften av informanterna (16 informanter, 48 %) uppger att de ibland använder finska ord eller uttryck mitt i en sats. 7 informanter (21 %) gör det däremot inte så ofta och 4 informanter (12 %) kodväxlar aldrig. Informanterna uppger några orsaker till kodväxlingen. Ett par informanter berättar att de kodväxlar om de inte kan finna det adekvata ordet på svenska och en informant fortsätter vidare att detta händer p.g.a. finskans dominans. En informant däremot säger att hon kodväxlar när minnet sviker och ordet har försvunnit för tillfället ur minnet. En annan informant använder finska ord eller uttryck mitt i en svensk sats om ordet verkar effektivare på finska eller om ordet är mera känt på finska.

Samma tendens syns också i användningen av båda språken i en och samma situation. 15 informanter (45 %) uppger att de ibland använder båda språken i samma situation. Samtidigt finns det 8 informanter (24 %) som inte så ofta växlar mellan svenska och finska och 4 informanter (12 %) som aldrig gör det. Situationer då informanterna växlar mellan svenska och finska är t.ex. när det finns både svensk- och finskspråkiga i samma situation då någon inte förstår svenska eller finska. En informant berättar att hon växlar mellan två språk vid familjeträffar. Hon fortsätter med att säga att hon talar svenska med svenskspråkiga familjemedlemmar och övergår till finska om hon märker att en del av personerna inte förstår vad hon pratar om.

6.3.4 Sammanfattning

Gruppen med över 61-åriga informanter bestod av 33 informanter. Tyvärr svarade några informanter inte på alla frågor. Generellt kommenterade informanterna inte

sina svar så aktivt som de två andra grupperna, vilket ledde till att analysen inte blev så djup. Nästan alla (94 %) i gruppen har svenska som modersmål och en majoritet av informanterna (55 %) identifierar sig som svenskspråkiga. 35 % av informanterna känner sig som tvåspråkiga. Nästan alla (94 %) i gruppen har gått i svenskspråkig skola. Alla informanter i gruppen har bott mera än 10 år i Åbo och nästan hälften (45 %) över 60 år.

Inom familjen dominerar svenskan starkt. Bara med makan, maken eller sambon och deras släktingar använder informanterna finska lite mera. Språkbruket med vänner är också svenskbetonat. Ett par informanter uppger att vännernas språk bestämmer vilket språk de talar med varandra.

På arbetsplatsen använder informanterna båda språken ganska jämnt. Samma gäller samtal med arbetskamrater. Ute i samhället använder informanterna också båda språken. Det förekommer mycket variation i informanternas svar, vilket ledde till att det var svårt att se några klara tendenser i deras språkbruk. Svenska används mera än finska på sjukhus, på hälsocentralen, på banken och på bibliotek medan finska används mera i affärer, i bussar och på järnvägsstationen. Språkanvändningen i de två stora varuhusen i Åbo, Stockmann och Wiklund, uppvisade samma tendens som i den två yngre grupper. Svenska används mera i Stockmann och finska mer i Wiklund.

Fråga 15 om olika skäl att använda finska i stället för svenska i olika sammanhang var svår för gruppen. Ungefär en tredjedel besvarade inte frågan. Det förekommer mycket variation i svaren på frågan men de viktigaste skälen att välja finska i stället för svenska på olika områden i samhället visade sig vara att informanterna vet att service på svenska inte erbjuds, att det är naturligare för dem att tala finska, att samtalspartnern inte talar svenska, att de vill underlätta kommunikationen eller att de tror att den som de talar med vill att de talar finska. Informanterna i gruppen tycker emellertid att det är viktigt att bli betjänad på svenska och de väljer ofta vissa ställen för att få svenskspråkig service.

I sina hobbyverksamheter använder över 61-åriga informanter mera svenska än finska. Ungefär hälften av informanterna tycker att språket spelar en roll vid val av

hobbyn och gruppen är mestadels nöjda med utbudet av fritidsaktiviteter i Åbo. Massmediekonsumtionen är mycket svenskbetonad i gruppen. Informanterna läser dagstidningar på båda språken men böcker läser de mera på svenska. Gruppen tittar mera på svenskspråkiga tv-program, vilket är något överraskande eftersom utbudet av finskspråkiga tv-kanaler är mycket större i Finland. Dessutom lyssnar informanterna mera på svenskspråkiga radioprogram.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att gruppen med över 61-åriga informanter använder båda språken, svenska och finska, i sin vardag. Som resultaten i de två andra åldersgrupperna visade, använder också den äldsta gruppen mera svenska än finska inom familjen. Ute i samhället använder gruppen svenska men också finska i viss mån. Det som överraskade mig var att det förekommer så mycket variation i svaren om språkbruket ute i samhället.

7 Jämförelse mellan olika åldersgrupper

I detta kapitel redogör jag för de mest centrala skillnader mellan de tre åldersgrupperna. Först presenterar jag hur informanternas bakgrundsinformation i de tre informantgrupperna skiljer sig från varandra. Därefter följer jag samma ordning som i de tidigare avsnitten: jag jämför svaren mellan de tre informantgrupperna vad gäller språkanvändning inom familjen, ute i samhället och på fritiden. Eftersom det inte finns lika många informanter i varje åldersgrupp jämför jag resultaten i procentantal.

7.1 Bakgrundsinformation om informanterna

Största delen av alla informanter har svenska som modersmål. Som man kan se i diagram 11 har 82,5 % av de 15–30-åriga informanterna svenska som modersmål. Siffran bland 31–60-åriga informanter är lite större, 89 %. I den äldsta gruppen har till och med 94 % av informanter svenska som modersmål. Informanterna som har finska som modersmål är mest (15 %) i den yngsta åldersgruppen medan bara 3 % av de över 61-åriga informanterna har finska som modersmål.

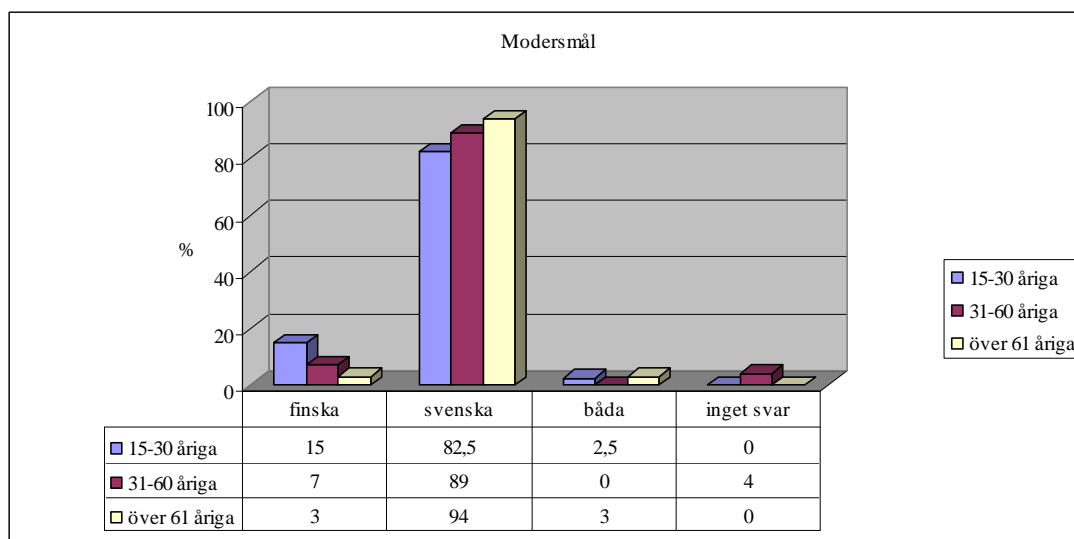

Diagram 11. Modersmål, alla informanter

Även om största delen av informanterna har svenska som modersmål finns det skillnader i hur informanterna identifierar sig språkligt. Som framgår av diagram 12 identifierar sig största delen (67,5 %) av de 15–30-åriga informanterna som

tvåspråkiga. Största delen av de 31–60-åriga (65 %) och de över 61-åriga (55 %) informanterna identifierar sig däremot som svenskspråkiga. Det är överraskande att det finns så många informanter bland de över 61-åriga informanterna som identifierar sig som tvåspråkiga, andelen är t.o.m. större än i den mellersta åldersgruppen. Som framgått tidigare av informanternas öppna svar kan detta bero på att en del av de 31–60-åriga informanterna är mycket medvetna om sina språkliga rättigheter och vill använda svenska på samhällets olika områden för att förbättra svenskans ställning.

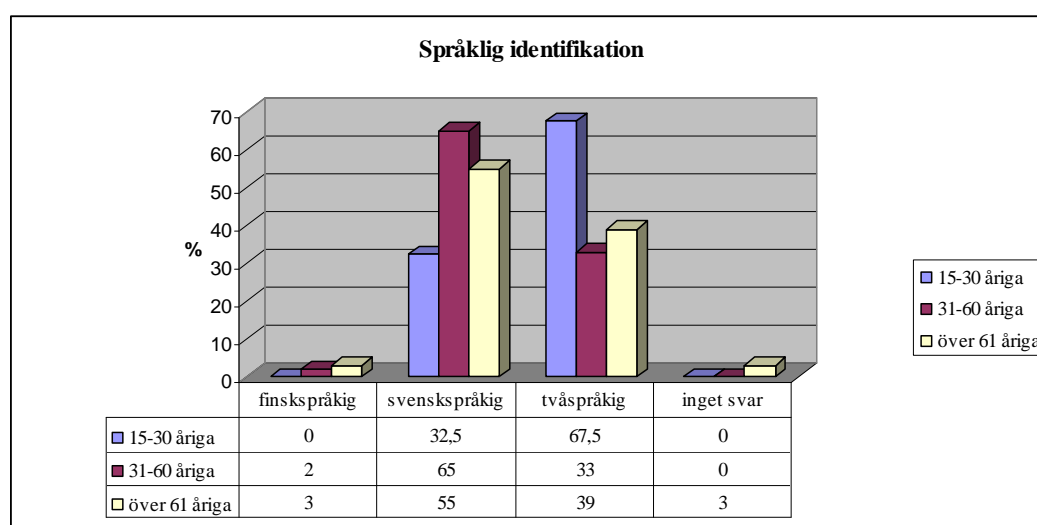

Diagram 12. Språklig identifikation, alla informanter

Som resultaten visar har en stor del av alla informanter bott länge i Åbo och många har även föräldrar som har vuxit upp i Åbo, vilket betyder att informanterna representerar minoritetsgruppen svenskspråkiga åbopor.

Utbildningsnivån varierar mellan de tre åldersgrupperna. Största delen av den yngsta gruppen har bara grundskoleutbildning, vilket är självklart eftersom informanterna är så unga att de inte ännu har hunnit studera. Informanterna i den mellersta gruppen är däremot högt utbildade, vilket beror på att jag har fått en stor del av svaren från Åbo Akademi. I den äldsta informantgruppen finns det personer från alla olika utbildningsnivåer.

7.2 Språkanvändning inom familjen

Det finns några skillnader mellan åldersgrupperna vad gäller språkanvändning inom familjen. Det som är gemensamt för alla grupper att svenska används mer än finska inom familjen oberoende av informanternas ålder. Därutöver gäller tendensen att använda endast svenska eller endast finska med föräldrar i alla grupper. Det som är tydligt är att tvåspråkigheten i familjen syns bäst i den yngsta gruppen.

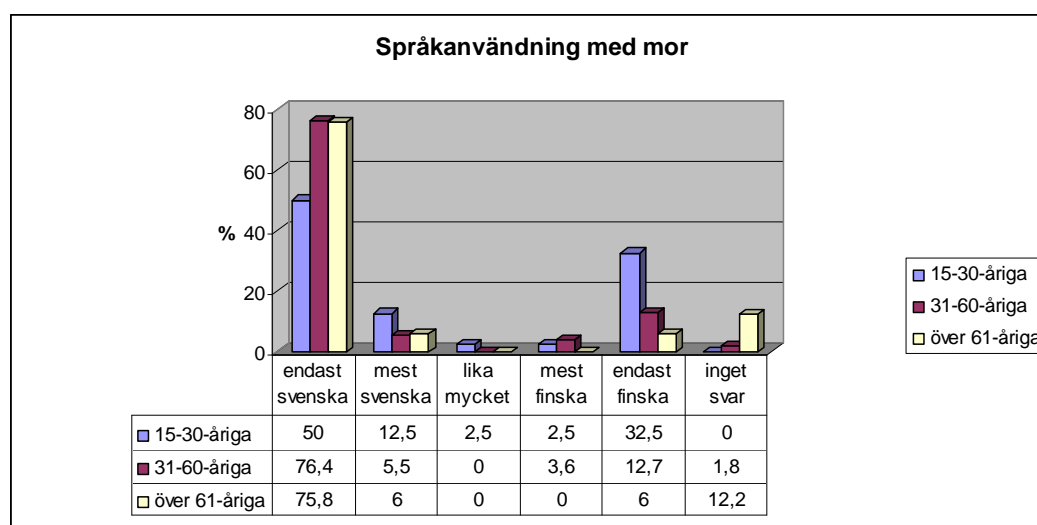

Diagram 13. Språkanvändning med mor, alla informanter

Som Skutnabb-Kangas (1981: 27) konstaterar kan ett barn uppnå simultan tvåspråkighet om föräldrarna talar konsekvent sitt eget modersmål med barnet. Som framgår av diagram 13 använder hälften (50 %) av de 15–30-åriga informanterna endast svenska och 32,5 % endast finska med sin mor. Med sin far använder 45 % av de 15–30-åriga informanterna endast svenska och 30 % endast finska. Detta innebär att många 15–30-åriga informanter har vuxit upp i en tvåspråkig familj och de har blivit simultant tvåspråkiga. Språkanvändningen med föräldrarna i de andra två åldersgrupperna ses däremot annorlunda ut. Som diagram 13 visar talar största delen (76,4 %) av de 31–60-åriga informanterna endast svenska med sin mor. Samma gäller även språkbruket med far. Tendensen är densamma i den äldsta gruppen: 75,8 % använder endast svenska med sin mor och 67 % endast svenska med sin far. De 31–60-åriga och över 61-åriga informanterna använder sålunda mera svenska med sina föräldrar än de 15–30-åriga informanterna. En förklaring är sannolikt att äktenskap över språkgränserna är vanligare nuförtiden och barnen i familjer blir

tvåspråkiga. Som Finnäs (2005: 21) konstaterar har det sedan mitten av 1970-talet ingåtts fler äktenskap mellan personer med olika språk än mellan svenskspråkiga. Drygt 40 % av svenskspråkiga män och en dryg tredjedel av svenskspråkiga kvinnor gifter sig med en finskspråkig partner.

Samma gäller även språkanvändning med syskon. 35 % av de 15–30-åriga informanterna använder endast svenska med sina syskon medan 69 % av de 31–60-åriga informanterna och 79 % av de över 61-åriga informanterna använder endast svenska med sina syskon. Vad gäller språkbruket med mor- och farföräldrar är tendensen densamma. De 15–30-åriga informanterna använder mera finska med sina mor- och farföräldrar än de andra två åldersgrupperna. 42,5 % av de 15–30-åriga informanterna använder endast finska med sina morföräldrar och 37,5 % använder endast finska med sina farföräldrar. Däremot är det bara 15 % av de 31–60-åriga informanterna och 6 % av de över 61-åriga informanterna som använder endast finska med sina morföräldrar. Språkanvändningen med farföräldrar är nästan densamma. Finska har en lite större ställning i språkbruket med övriga släktingar även om den yngsta gruppen använder finska mera även här än de två andra grupperna. 35 % av de 15–30-åriga informanterna använder lika mycket svenska som finska med sina övriga släktingar medan en fjärdedel (25 %) använder endast svenska. Däremot använder nästan hälften (49 %) av de 31–60-åriga informanterna endast svenska med sina övriga släktingar även om finska används också i viss mån. 42 % av de över 61-åriga informanterna använder endast svenska med sina övriga släktingar och en tredjedel (33 %) använder mest svenska men också finska i viss mån.

Med sin make, maka eller sambo använder informanterna mestadels endast svenska. I den yngsta gruppen har största delen (57,5 %) av informanterna inte besvarat frågan, vilket sannolikt beror på att de inte ännu har någon make, maka eller sambo. Ändå uppger en fjärdedel (25 %) av de 15–30-åriga informanterna att de använder endast svenska med sin make, maka eller sambo. 45 % av de 31–60-åriga informanterna använder endast svenska och 20 % endast finska med sin make, maka eller sambo. Också 45 % av de över 61-åriga informanterna använder endast svenska med sin make, maka eller sambo. Största delen av alla informanter som har barn använder endast svenska med dem. Bland de 15–30-åriga informanterna finns det

bara två personer som har barn och de anger att de talar endast svenska med dem. 47 % av de 31–60-åriga informanterna använder endast svenska med sina barn men i denna grupp finns det också många (40 %) som inte verkar ha barn. Största delen (58 %) av de över 61-åriga informanterna använder också endast svenska med sina barn.

Med sina vänner använder största delen av alla informanter mestadels svenska men också finska i viss mån. 60 % av de 15–30-åriga informanterna anger att de använder mest svenska men också finska och 30 % att de använder lika mycket svenska som finska med sina vänner. 40 % av de 31–60-åriga informanterna använder mest svenska men också finska med sina vänner, 29 % använder lika mycket svenska som finska och 22 % använder endast svenska med sina vänner. 64 % av de över 61-åriga informanterna använder mest svenska men också finska och 18 % lika mycket svenska som finska med sina vänner. Det finns sålunda inte stora skillnader i språkbruket med vänner mellan olika åldersgrupper.

7.3 Språkanvändning ute i samhället

Språkbruket i arbetslivet är mycket svenskbetonat bland de 15–30-åriga och 31–60-åriga informanterna. Det är inte överraskande eftersom jag fick många enkätsvar från arbetsplatser där svenskan är huvudspråket (t.ex. Åbo Akademi och Åbo Underrättelser). Detta resultat ger sålunda en skär bild av vilket eller vilka språk svenskspråkiga åbabor använder i arbetslivet. Över 61-åriga informanter använder däremot båda språken ganska jämnt på arbetsplatsen. I den äldsta gruppen finns det dessutom informanter från alla utbildningsnivåer medan informanterna i den mellersta åldersgruppen är mestadels högt utbildade.

Åldern spelar en viss roll vid val av språk i olika situationer ute i samhället. De 15–30-åriga informanterna använder utan undantag alltid mer finska än svenska. I mitt material finns det ingen situation där de 15–30-åriga informanterna skulle använda mer svenska än finska. I de flesta situationer använder största delen av de unga informanterna endast finska. Också de 31–60-åriga informanterna använder mer finska än svenska ute i samhället men de använder ändå mer svenska än de 15–30-åriga informanterna. Det förekommer mycket variation i enkätsvaren bland över 61-

åriga informanter, vilket leder till att det är svårt att se några klara tendenser i deras språkbruk i samhället. Ett exempel på detta ger diagram 14 om språkanvändningen på hälsocentralen i alla åldersgrupper. Även om finska dominerar vid besök på hälsocentralen använder informanterna också svenska i viss mån. Som man kan se i diagrammet 14 använder de 15–30-åriga informanterna mestadels finska medan de 31–60-åriga informanterna talar även svenska i viss mån. Diagrammet belyser även klart variationen som de över 61-åriga informanterna uppvisar i sina enkätsvar.

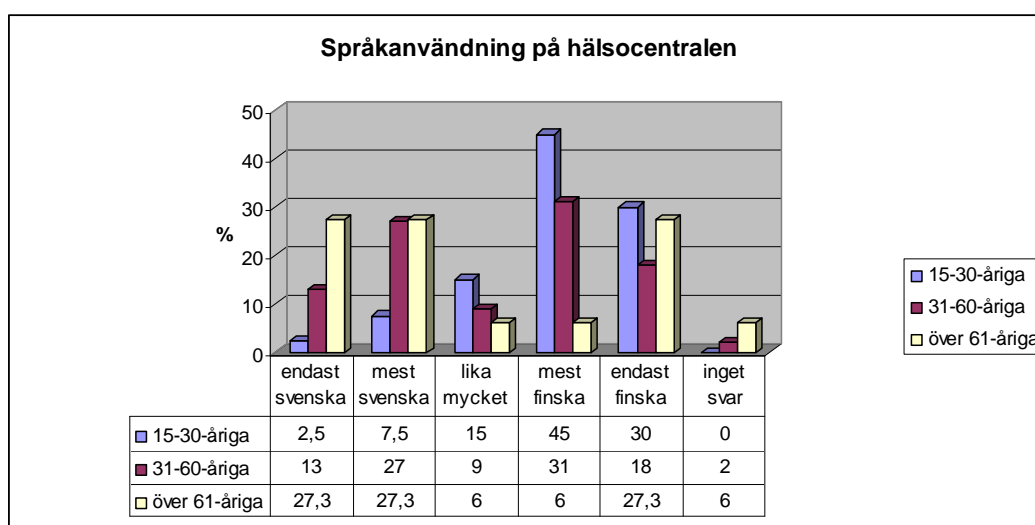

Diagram 14. Språkanvändning på hälsocentralen, alla informanter

På banken använder informanterna svenska ganska ofta, förutom den yngsta gruppen. Som framgår av diagram 15 använder hälften (50 %) av de 15–30-åriga informanterna endast finska på banken medan 45,5 % av de över 61-åriga informanterna använder endast svenska. Också den största gruppen (36,4 %) bland 31–60-åriga informanter använder endast svenska på banken.

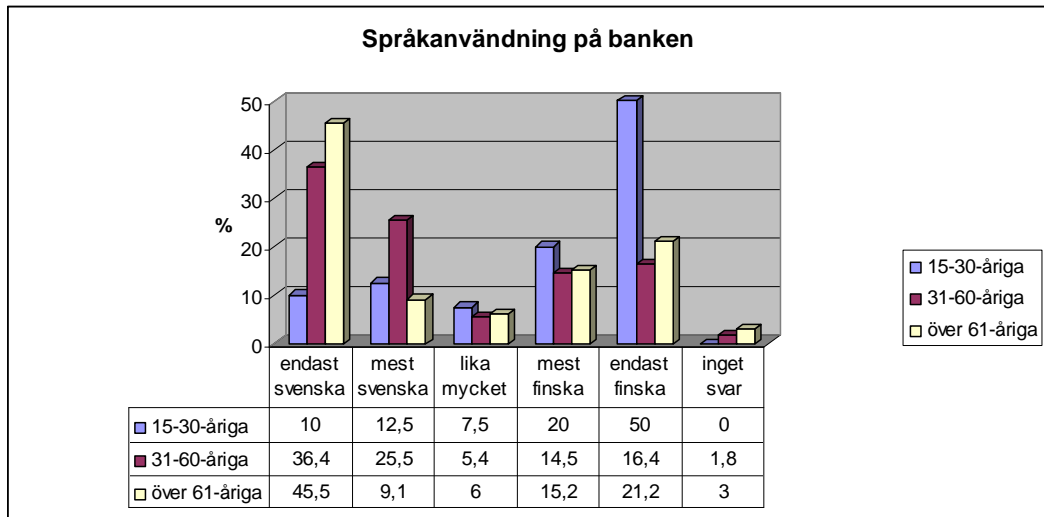

Diagram 15. Språkanvändning på banken, alla informanter

Som vi kunde se i tidigare kapitel finns det skillnader i språkbruket mellan de två stora varuhusen i Åbo, Stockmann och Wiklund. Det är gemensamt för alla informantgrupper att de använder mera svenska i Stockmann än i Wiklund. Diagram 16 och 17 visar språkanvändningen i Stockmann och i Wiklund.

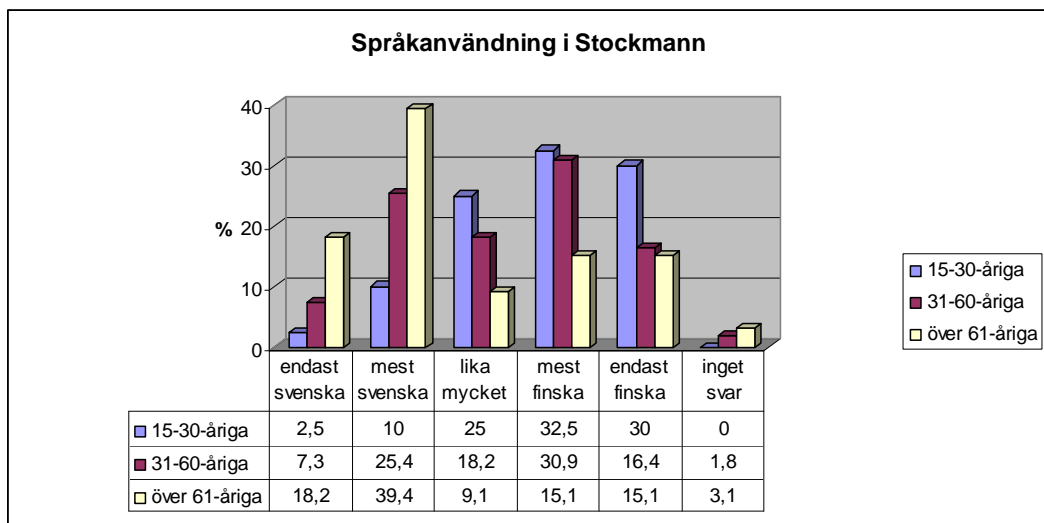

Diagram 16. Språkanvändning i Stockmann, alla informanter

Som framgår av diagram 16 använder de 15–30-åriga informanterna mestadels finska men också svenska i viss mån vid besök i Stockmann. Även om finskan dominerar bland de 31–60-åriga informanterna, använder 25,4 % av dem mest svenska men också finska och 7,3 % endast svenska i Stockmann. De över 61-åriga informanterna använder däremot mera svenska än finska i Stockmann. 18,2 % av informanterna i

den äldsta gruppen använder endast svenska och 39,4 % mest svenska men också finska i Stockmann.

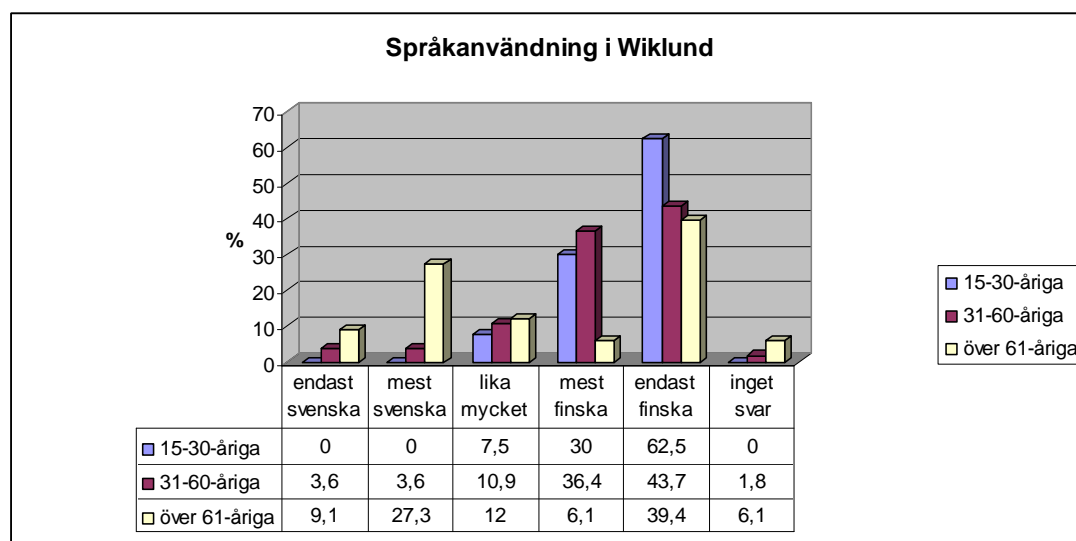

Diagram 17. Språkanvändning i Wiklund, alla informanter

Som diagram 17 visar använder alla informantgrupper mestadels finska i Wiklund. De över 61-åriga informanterna använder mera svenska än de två andra informantgrupperna: 27,3 % av de över 61-åriga informanterna använder mest svenska men också finska i Wiklund. Ändå använder majoriteten (39,4 %) av den äldsta gruppen endast finska vid besök i Wiklund.

I matvaruaffärer och andra affärer använder alla informantgrupper mestadels finska. Variation i informanternas svar förekommer mest bland de över 61-åriga informanterna. De använder sålunda mera svenska i affärer än de två andra informantgrupperna. Medan 39,4 % av de över 61-åriga informanterna använder endast finska i matvaruaffärer använder ändå 18,2 % mest svenska men också finska i viss mån. Samma tendens syns också i Bengtssons (2011) undersökning där de äldre informanterna använder mera svenska i butiker än de unga. På järnvägsstationen och bussar använder informanterna mestadels finska även om svaren bland de över 61-åriga informanterna varierar.

Vad gäller språkanvändning på restauranger skiljer sig svaren mellan de tre informantgrupperna. Som man kan se i diagram 18 använder de 15–30-åriga och de 31–60-åriga informanterna mestadels finska på restauranger. 36,4% av de över 61-

åriga informanterna använder däremot mest svenska men också finska på restauranger. 24,3 % av de över 61-åriga informanterna använder ändå endast finska i restauranger.

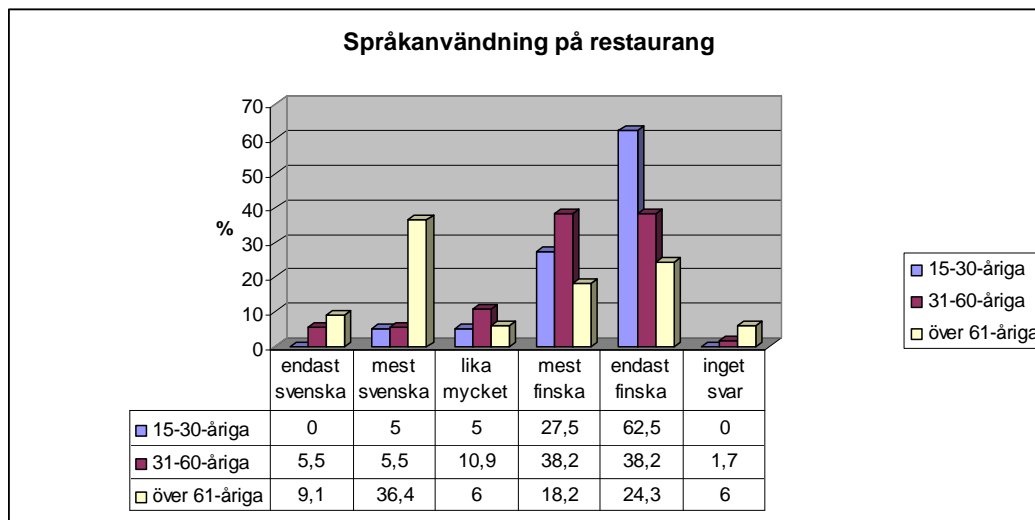

Diagram 18. Språkanvändning på restaurang, alla informanter

I kontakt med polisen och nödcentralen använder största delen av informanterna mestadels finska. Dessa situationer ingick inte i pappersenkäten (se avsnitt 5.2). Därför finns det bara ett par över 61-åriga informanter som besvarade frågan. Ungefär hälften av de 15–30-åriga informanterna kunde inte heller besvara frågan. Även om finskan dominerar använder informanterna också svenska i de här situationerna. Exempelvis 14,5 % av de 31–60-åriga informanterna använder endast svenska i kontakt med nödcentralen.

I fråga 15 ville jag få veta vilka orsaker som är de viktigaste när informanterna väljer finska i stället för svenska i olika situationer. Bland de över 61-åriga informanterna hade många personer lämnat frågan obesvarad, vilket försvårade analysen. Det förekom inte heller stora skillnader i svaren mellan olika åldersgrupperna. Också Bengtssons (2011) undersökning visade att åldern inte spelar någon roll vad gäller motiven att använda finska. De viktigaste orsakerna till att använda finska i stället för svenska var att informanterna vet eller tror att service på svenska inte erbjuds, att informanterna vill underlätta kommunikationen, att samtalspartnern inte talar svenska och att informanterna tror att den de talar med vill att de talar finska.

Som de öppna svaren visat tidigare (se avsnitt 6.2.4) är de 31–60-åriga informanterna mycket medvetna om sina språkliga rättigheter, vilket också framgår i diagram 19. Som diagrammet visar tycker mera än hälften (52,7 %) av de 31–60-åriga informanterna att det är viktigt att få betjäning på svenska. Skillnaden mellan de 31–60-åriga och de över 61-åriga informanterna är inte stor medan till och med 45 % av de 15–30-åriga informanterna inte anser att det spelar någon roll om man blir betjänad på svenska eller inte.

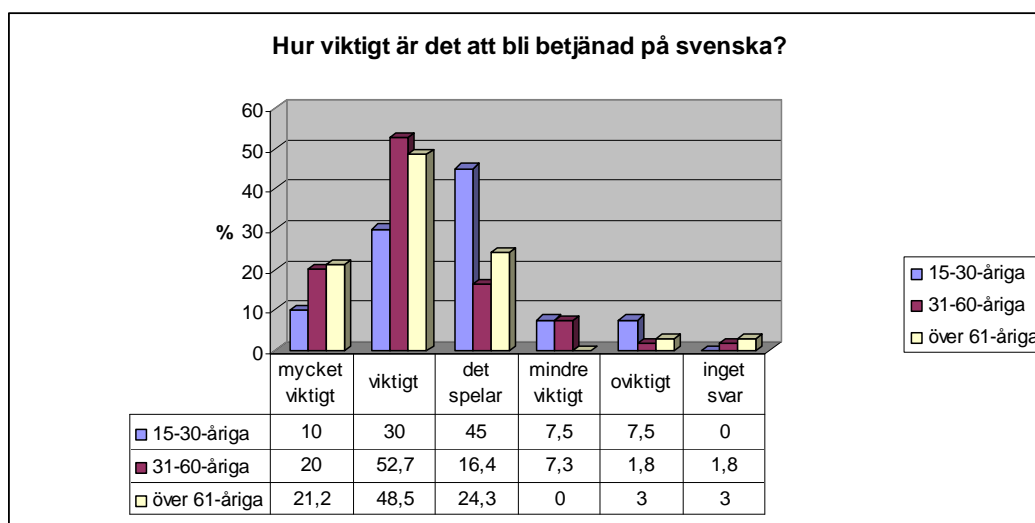

Diagram 19. Hur viktigt är det att bli betjänad på svenska?, alla informanter

Om man tittar på diagram 20 kan man notera ett intressant resultat. Även om det inte är så viktigt för de 15–30-åriga informanterna om de blir betjänade på svenska väljer 40 % av dem ofta ett ställe för att bli betjänade på svenska.

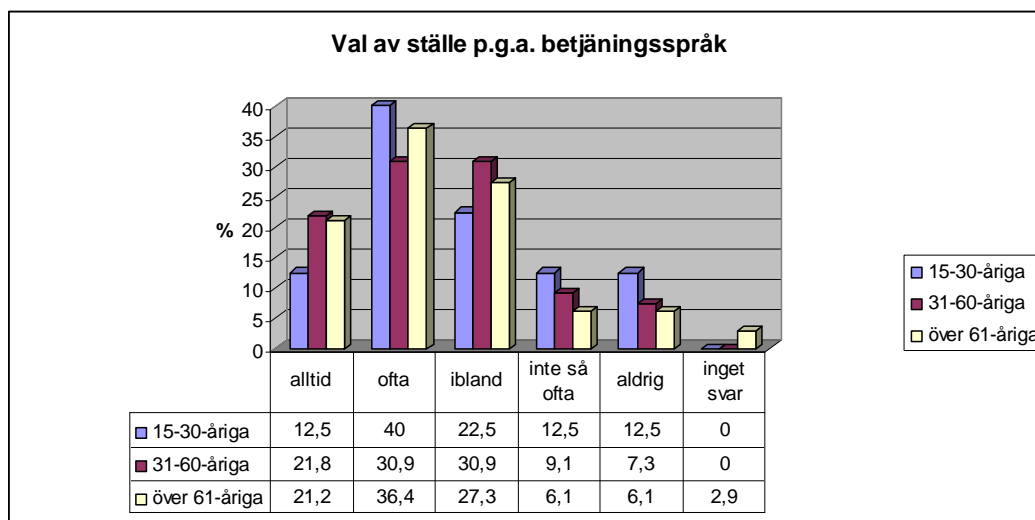

Diagram 20. Val av ställe p.g.a. betjäningsspråk, alla informanter

Betjäningsspråk är sålunda viktigt för informanterna när de väljer ett ställe, oberoende av åldern. I övrigt finns det inte så stora skillnader mellan de tre informantgrupperna.

7.4 Språkanvändning på fritiden

Inom sina hobbyverksamheter använder de 15–30-åriga informanterna mera finska än de två andra informantgrupperna. Som framgår av diagram 21 använder 30 % av de 15–30-åriga informanterna endast finska inom sina hobbyverksamheter medan svenskan är det klart dominerande språket bland 31–60-åriga och över 61-åriga informanter.

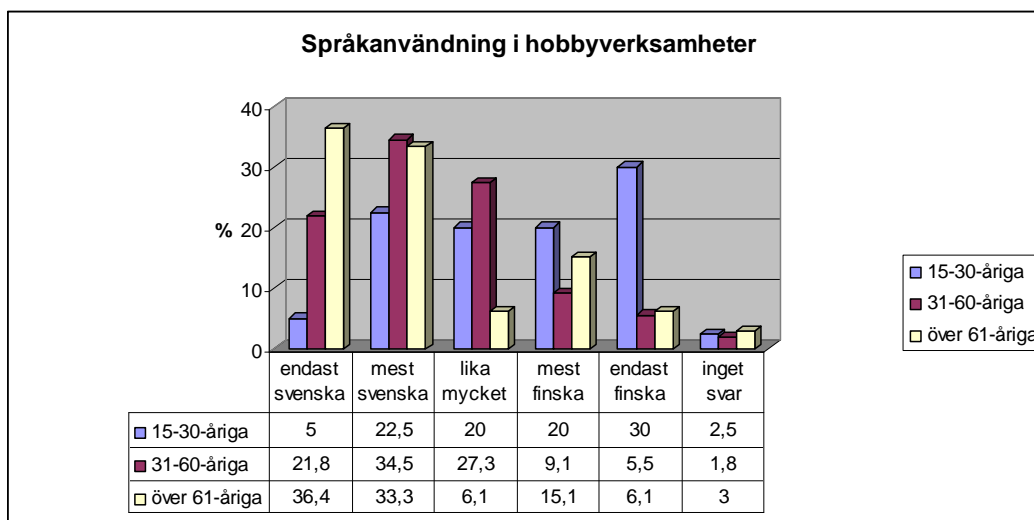

Diagram 21. Språkanvändning inom hobbyverksamheter, alla informanter

Det finns en viss skillnad mellan de 15–30-åriga informanterna och de två andra informantgrupperna också vad gäller språkets betydelse i val av hobby. 77,5 % av de 15–30-åriga informanterna tycker att språket inte spelar någon roll när de väljer en hobby (se diagram 22). Informanterna i andra grupper har däremot inte lika tydliga åsikter. Ungefär hälften anser att språket spelar en viss roll vid val av hobby medan den andra hälften anser att språket inte har så stor betydelse i deras hobbyverksamheter.

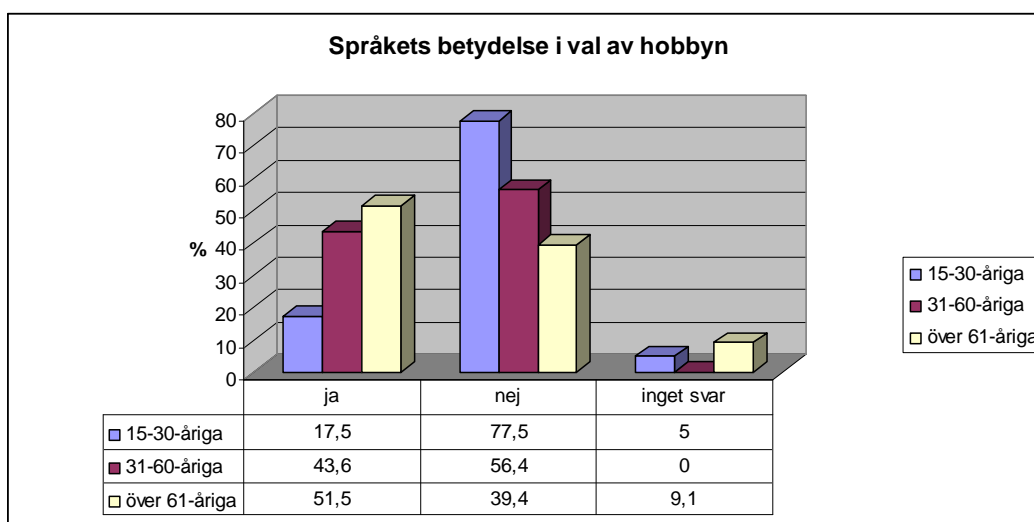

Diagram 22. Språkets betydelse i val av hobby, alla informanter

Informantgrupperna har också olika åsikter om huruvida de är nöjda med utbudet av fritidsaktiviteter på svenska i Åbo. De 15–30-åriga informanterna kritiserar mest de

svenskspråkiga fritidsaktiviteterna i Åbo. 45 % av dem tycker att det inte finns tillräckligt mycket hobbyer på svenska i Åbo. 72,7 % av de över 61-åriga informanterna är däremot nöjda med utbudet på fritidsaktiviteter på svenska i sin hemstad.

Vad gäller massmediekonsumtionen läser alla informantgrupper mer på svenska än på finska. Alla grupper läser både svenskspråkiga och finskspråkiga dagstidningar även om de 15–30-åriga informanterna överhuvudtaget inte läser dagstidningar så ofta som äldre personer. Det är också gemensamt för alla grupper att de läser betydligt mera böcker på svenska än på finska.

Alla grupper lyssnar både på svenskspråkiga och finskspråkiga radioprogram men de över 61-åriga informanterna lyssnar betydligt mera på svenskspråkiga radioprogram än de två andra grupperna. En förklaring kan vara att en stor del av informanterna i gruppen är pensionerade vilket gör att de är mer hemma och har tid att lyssna på radio.

Alla grupper tittar också på svensk- och finskspråkiga tv-program men inte i samma utsträckning. Det var överraskande att de 15–30-åriga informanterna inte tittar så mycket på tv som de två äldre grupperna. Som framgår av diagram 23 och 24 tittar bara 10 % av de 15–30-åriga informanterna på svenskspråkiga tv-program varje dag och 35 % varje vecka. 32,5 % av de unga informanterna tittar på finskspråkiga tv-program varje dag och 35 % varje vecka.

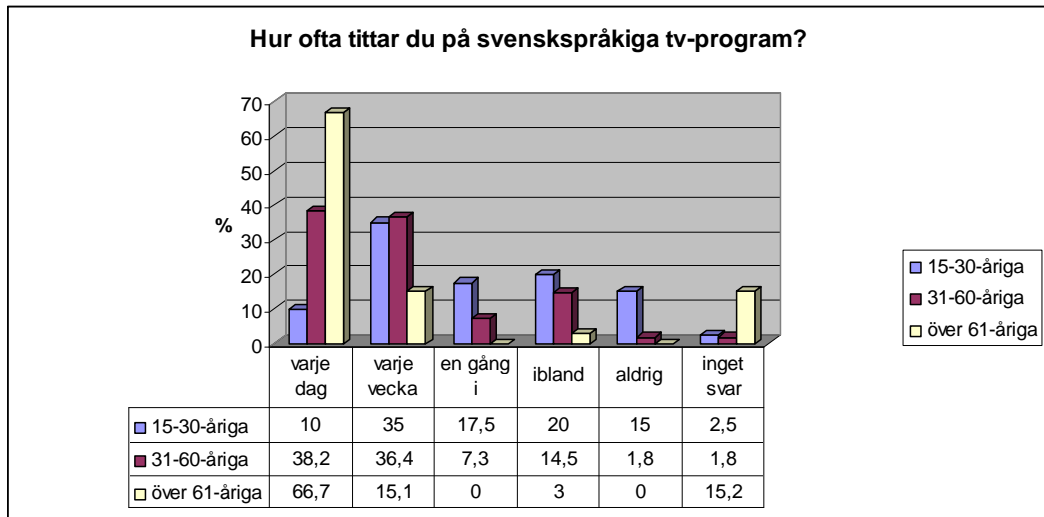

Diagram 23. Hur ofta tittar du på svenskspråkiga tv-program?, alla informanter

66,7 % av de över 61-åriga informanterna tittar däremot på svenskspråkiga tv-program varje dag. På finskspråkiga tv-program tittar drygt hälften (51,5 %) av de över 61-åriga informanterna varje dag.

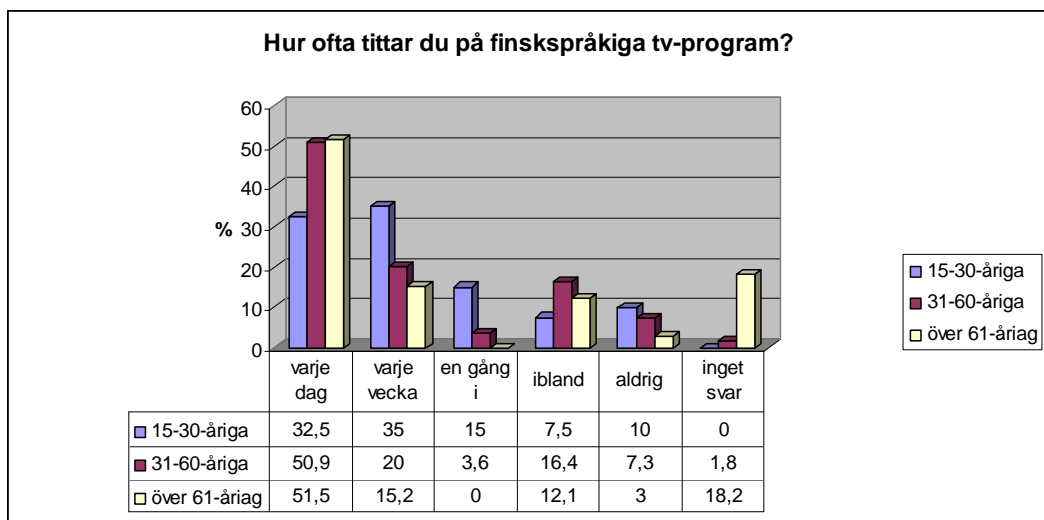

Diagram 24. Hur ofta tittar du på finskspråkiga tv-program?, alla informanter

I de sista två frågorna utredde jag om informanterna kodväxlar när de talar. Resultaten visar att fenomenet är vanligare bland unga personer än för äldre. 40 % av de 15–30-åriga informanterna uppger att de ofta använder finska ord eller uttryck mitt i en sats och 35 % gör det ibland. 21,8 % av de 31–60-åriga informanterna använder ofta finska ord i svenska satser och 25,4 % gör det ibland. Nästan hälften (48,5 %) av de över 61-åriga informanterna uppger däremot att de bara ibland

kodväxlar och 21,2 % av dem att de inte använder finska ord eller uttryck mitt i en sats så ofta. Samma gäller också användningen av båda språken i en och samma situation. De 15–30-åriga informanterna växlar mellan två språk oftare än de två andra grupperna. Som resultaten visade redan tidigare är de 15–30-åriga informanterna mera tvåspråkiga och de identifierar sig oftare som tvåspråkiga än informanterna i de två andra grupperna. Därför är det naturligt att de växlar mellan två språk i en och samma situation. Om de t.ex. har föräldrar som talar var sitt språk är det naturligt att de talar båda språken t.ex. vid matbordet då båda föräldrarna är närvarande.

8 Sammanfattning

Mitt material bestod av 128 enkätsvar som jag delade in i tre grupper enligt informanternas ålder. Gruppen med 15–30-åriga informanter bestod av 40 personer, gruppen med 31–60-åriga informanter av 55 personer och den sista gruppen med över 61-åriga informanter av 33 personer. Största delen (73,4 %) av informanterna var kvinnor och därför kunde jag inte analysera hur kön påverkar språkanvändningen. Eftersom det inte var så lätt att komma i kontakt med svenskspråkiga åbobor kontaktade jag några arbetsplatser (t.ex. Åbo Akademi, Åbo Underrättelser) där svenska är huvudspråket. Detta ledde till att en stor del av informanterna, särskilt de 31–60-åriga, är högt utbildade. Det var emellertid svårt att komma i kontakt med personer på olika utbildningsnivåer. Därför bestämde jag mig för att studera bara vilken betydelse åldern har vid valet av språk i vardagliga situationer.

En av de viktigaste skillnaderna mellan grupperna är att informanterna identifierar sig på olika sätt även om största delen av dem har svenska som modersmål. Majoriteten av 15–30-åriga informanter identifierar sig som tvåspråkiga medan största delen av informanterna i de två andra grupperna identifierar sig som svenskspråkiga. Sammanfattningsvis kan man konstatera att det finns vissa skillnader mellan de tre informantgrupperna i språkanvändning inom familjen och att åldern spelar en viss roll för dessa skillnader. Den yngsta generationen (15–30-åriga informanter) är mera tvåspråkig inom familjen än de två äldre grupperna. Som framgått tidigare identifierar sig största delen (67,5 %) av de 15–30-åriga informanterna som tvåspråkiga, vilket också stöder detta resultat. Åldern är emellertid inte den enda faktor som förklarar resultatet. Samhället har förändrats och t.ex. äktenskap över språkgränserna är vanligare idag än tidigare. Enligt Finnäs (2005: 21) har det sedan mitten av 1970-talet ingåtts fler äktenskap mellan personer med olika språk än mellan svenskspråkiga. Drygt 40 % av svenskspråkiga män och en dryg tredjedel av svenskspråkiga kvinnor gifter sig med en finskspråkig partner (ibid.). De 15–30-åriga informanterna använder sålunda mera finska inom familjen än de två äldre informantgrupperna.

Det finns emellertid också gemensamma drag hos alla tre informantgrupper. Generellt använder alla informanter mera svenska än finska inom familjekretsen. Mina antaganden (se mera i avsnitt 1.1) om att finska används mera inom familjen blev sålunda bekräftade. I alla grupper gäller också tendensen att använda ett visst språk med föräldrarna och att inte blanda språken. Samma gäller även språkanvändning med syskon även om den yngsta gruppen i viss mån använder båda språken när de talar med sina syskon. Det som vidare är gemensamt för alla grupper är att språket som talas med barnen oftast är svenska i alla informantgrupper. Svenskan dominerar språkanvändningen med vänner i alla informantgrupper även om dominansen är starkast i den äldsta gruppen. Tvåspråkigheten syns däremot bäst bland de 15–30-åriga informanterna också i språkanvändningen med vänner.

I arbetslivet använder informanterna mestadels svenska, förutom de över 61-åriga informanterna som använder båda språken ganska jämnt. Min undersökning ger emellertid inte en balanserad bild av vilket eller vilka språk svenskspråkiga åbabor använder på arbetsplatsen eftersom jag fick en stor del av enkätsvaren från svenskspråkiga arbetsplatser. Det vore även intressant att studera mera ingående hur utbildningsnivån påverkar språkanvändningen på arbetsplatsen och i andra situationer i vardagen. Problemet är att det är svårt att komma i kontakt med svenskspråkiga personer med olika utbildningsnivå.

Ute i samhället använder de 15–30-åriga informanterna mestadels finska. Det gör också de 31–60-åriga informanterna även om de talar mera svenska än den yngsta gruppen. Det förekommer däremot mycket variation i enkätsvaren bland över 61-åriga informanter vilket gör analysen av svaren svårare. Jag antog att de äldre informanterna nästan alltid skulle börja med svenska men resultaten visar att det finns många äldre informanter i mitt material som använder även finska i flera situationer ute i samhället. Även om finskan dominerar i språkbruket ute i samhället finns det några situationer då informanterna, särskilt de 31–60-åriga och de över 61-åriga informanterna, också använder svenska i viss mån. Exempelvis när det gäller hälsan (på sjukhuset och på hälsocentralen) använder informanterna i viss mån också svenska. Som Tandefelt (2001: 21) påpekar vill tvåspråkiga ofta använda sitt eget språk när det är fråga om ens hälsa eller situationen har en stor emotionell betydelse. Därutöver använder informanterna relativt ofta svenska på banken. Det som vidare

var gemensamt för alla grupper var att svenska används mera i Stockmann än i Wiklund. I andra affärer använder informanterna mestadels finska men den äldsta gruppen använder mera svenska än de två andra grupperna när de besöker affärer. I kollektivtrafiken använder alla grupper mestadels finska.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att de 15–30-åriga informanterna använder mestadels finska ute i samhället medan de 31–60-åriga informanterna också använder mera finska men ändå i viss mån svenska. De över 61-åriga informanterna använder mera svenska i vissa situationer (t.ex. på sjukhuset, i två stora varuhus, i affärer, på restaurang) än de två andra informantgrupperna. Eftersom de över 61-åriga informanterna uppvisar mest variation i sina svar framträder det dock inte klara tendenser i deras språkbruk ute i samhället. I framtiden vore det intressant att intervjua särskilt äldre personer som i min undersökning inte kommenterade sina svar lika mycket som de två andra grupperna. Med hjälp av intervjuer kunde man analysera informanternas språkliga beteende närmare.

Att de svenskspråkiga informanterna i min undersökning talar finska i stället för svenska beror oftast på brist på service på svenska eller att det förekommer svårigheter i kommunikationen med finskspråkiga personer. Det vore därför intressant att studera hur personalen på olika ställen i samhället förhåller sig till svenskspråkiga personer. Ett annat intressant resultat i min undersökning är att det för den yngsta informantgruppen inte spelar en stor roll om de blir betjänade på svenska samtidigt som de ändå ofta väljer ett ställe p.g.a. betjäningsspråk.

Inom sina hobbyverksamheter använder unga informanter mer finska än de två andra grupperna. De över 61-åriga informanterna har mestadels svenskspråkiga hobbyer. För de 15–30-åriga informanterna spelar språket inte så stor roll när de väljer hobbyer medan de äldre informanterna tänker mera på språket vid val av hobbyer. Även om språket i hobbyverksamheter inte spelar en så stor roll för de 15–30-åriga informanterna kritiserar de mest av alla det bristande utbudet av fritidsaktiviteter på svenska i Åbo.

Det var inte överraskande att informanterna i alla grupper inte läser böcker så ofta på finska. Största delen av informanterna har svenska som modersmål och de har även

gått i svenskspråkig skola. Därför är det naturligt att det är jobbigare att läsa på finska. Denna förklaring nämner också Tandefelt (2001: 5) som konstaterar att det ofta finns en obalans mellan färdigheterna i två språk hos tvåspråkiga personer eftersom de använder sina två språk i olika kontexter och i olika syften. Det som däremot var överraskande var att 15–30-åriga informanter inte tittar så ofta på TV som de två andra grupperna.

Kodväxling som fenomen är mycket intressant. I min undersökning var det vanligare att de unga informanterna sade sig kodväxla. Kodväxling sker ofta i situationer då det finns både svensk- och finskspråkiga personer närvarande. Eftersom största delen av de unga personerna i min undersökning identifierar sig som tvåspråkiga och många kommer från tvåspråkiga familjer är det naturligt att de hamnar i situationer, även inom familjen, då båda språken talas samtidigt. Det vore intressant att studera detta fenomen vidare, t.ex. banda in några samtal och analysera kodväxlingen i dem.

Resultaten i min undersökning väcker en viss oro om svenskans ställning i Åbo i framtiden. Särskilt unga svenskspråkiga personer använder mycket finska i sin vardag redan nu och därför är svenskans ställning i Åbo hotad av finskans dominans. Som Tandefelt (2001: 1) konstaterar behövs det ett medvetet språkarbete för att svenskan skulle leva kvar i det finländska samhället.

Litteratur

Berglund, Raija, 1997: Att vara liten och tvåspråkig. En fallstudie. I: Herberts, Kjell, Laurén, Christer, Laurén, Ulla & Strömman, Solveig (red.), *Flerspråkighetens dimensioner. Individ, familj och samhälle*. Vasa: Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 26. S.135-159.

Berglund, Raija, 2008: *Ett barns interaktion på två språk: en studie i språkval och kodväxling*. Vasa: Vasa universitet.

Blom, Jan-Petter & Gumperz, John J., 1972: Social Meaning in Linguistic Structure: Code-Switching in Norway. I: Gumperz, John J. & Hymes, Dell (red.): *Directions in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication*. New York: Holt, Rinehart and Winston. S. 407-434.

Börestam, Ulla & Huss, Leena, 2001: *Språkliga möten: Tvåspråkighet och kontaktlingvistik*. Lund: Studentlitteratur.

Ferguson, Charles A., 1971: *Language Structure and Language Use*. Stanford: Stanford University Press.

Finnäs, Fjalar, 2005: *Finlandssvenskarna 2005. En statistisk rapport*. Helsingfors: Svenska Finlands folkting.

Finnäs, Fjalar, 2009: *Finlandssvenskarna 2009. En statistisk rapport*. Helsingfors: Svenska Finlands folkting.

Fishman, Joshua A., 1972: Language Maintenance and Language Shift as a Field of Inquiry: Revisited. I: Fishman, Joshua A. (red.): *Language in sociocultural change*. S. 76 - 134.

Harding, Edith & Riley, Philip, 1994: *Den tvåspråkiga familjen: en handbok i tvåspråkighet*. Uppsala: Påfågeln.

Herberts, Kjell, 1980: *Vasasvenskarna. 2. Tvåspråkighet och språkbruk*. Forskningsrapporter. Svenska litteratursällskapet i Finland nämnd för samhällsforskning N: o 36. Åbo: Åbo Akademi.

Herberts, Kjell, 1997: Språkplanering i flerspråkiga familjer. I: Herberts, Kjell, Laurén, Christer, Laurén, Ulla & Strömman, Solveig (red.), *Flerspråkighetens dimensioner. Individ, familj och samhälle*. Vasa: Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 26. S. 122-134.

Huss, Leena & Börestam, Ulla, 2001: *Språkliga möten: Tvåspråkighet och kontaktlingvistik*. Lund: Studentlitteratur.

Kovács, Magdolna, 2009: Koodinvaihto ja kielioppi. I: Kalliokoski, Jyrki, Kotilainen, Lari & Pahta, Päivi (red.): *Kielet kohtaavat*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. S. 24-49.

Lojander-Visapää, Catharina, 2001: *Med rätt att välja. Språkval och språkstrategier i språkligt blandade hushåll i Helsingfors*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Poplack, Shana, 1980: "Sometimes I'll start a sentence in Spanish Y TERMINO EN ESPAÑOL": Toward a Typology of Code-Switching. I: *Linguistics* 18. S. 581-618.

Schmidt-Rohr, Georg, 1936: *Zur Frage der Zweisprachigkeit*. I: *Deutsche Arbeit*, 36. S. 408-411.

Skutnabb-Kangas, Tove, 1981: *Tvåspråkighet*. Lund: LiberLäromedel.

Strömman, Solveig, 1991: Tvåspråkighet i företag. I: Herberts, Kjell & Laurén Christer (red.), *Flerspråkighet i och utanför Norden: Föredrag från den Sjätte*

Nordiska Tvåspråkighetskonferensen 4.-6.6.1990 Vasa, Finland. Åbo Akademi:
Institutet för finlandssvensk samhällsforskning.

Tandefelt, Marika, 1988: *Mellan två språk. En fallstudie om språkbevarande och språkbyte i Finland.* Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Multiehnica Upsaliensia 3. Uppsala.

Tandefelt, Marika, 2001: *Finländsk tvåspråkighet.* Forskningsrapporter från Svenska handelshögskolan. 53. Helsingfors: Svenska Handelshögskolan.

Weinreich, Uriel, 1953: *Languages in Contact. Findings and Problems.* Paris: The Hague.

Visapää, Catharina, 1996: "Varför sku' de tala svenska". *Språklig självidentifikation och språkbruk bland 13-åringar i en Helsingfors skola, med tyngdpunkt på de "tvåspråkiga"*. Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.

Elektroniska källor

Befolkningscentralen 2010. Taskutieto 2010. (27.3.2012)

<http://www.vaestorekisterikeskus.fi/default.aspx?site=3&advsearch=true>

Kommunförbundet 2010. Yleistilastoja kunnittain. (27.3.2012)

<http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/444.html>

Kommunförbundet. 2012. Ruotsin- ja kaksikieliset kunnat 2012. (27.3.2012)

<http://www.kunnat.net/fi/kunnat/ruotsinjakaksikielisetkunnat/Sivut/default.aspx>

Språklag 6.6.2003/423 § 5 (26.3.2012)

<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423>

Språklag 6.6.2003/423 § 10 (26.3.2012)

<http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423>

Yrkehögsskolan Novia. (17.10.2010)

<http://www.novia.fi/abo/>

Åbo Akademi. (17.10.2010)

<http://www.abo.fi/public/>

Åbo IFK. (19.1.2011)

www.aifk.fi

Åbo.info. Befolkningen efter språk 1870-2011. (13.4.2012)

<http://www.turku.fi/Public/download.aspx?ID=151215&GUID={513C2A85-5759-4721-B81A-D5275DDABD80}>

Åbo.info. Skolorna i Åbo. (13.4.2012)

<http://www.turku.fi/Public/default.aspx?nodeid=4698&culture=sv-FI&contentlan=3>

Åbo stad. Svenskspråkiga idrottsföreningar. (13.4.2012)

<http://www.turku.fi/Public/default.aspx?contentid=26672>

Åbo svenska arbetarinstitut. (15.10.2010)

<http://www.tkukoulu.fi/~arbis/>

Åbo svenska församling. (15.10.2010)

http://www.turunsk.fi/portal/se/forsamlingen/abo_svenska_forsamling/

Åbo Svenska Teater. (17.10.2010)

<http://www.abosvenskateater.fi/sve/start/>

Åbo yrkesinstitut. (15.10.2010)

<http://www.turkuai.fi/Public/Default.aspx?culture=sv-FI&contentlan=3&nodeid=10234>

Opublicerade källor

Bengtsson, Åsa, 2011: *Opinionsmätning om språkanvändning i olika servicesammanhang*. Föredrag; presenterat på seminarium organiserad av Finlands svenska tankesmedja Magma. (Helsingfors, 2.5.2011).

Ingman, Eva, 2001: *Finska och/eller svenska. En kartläggning av språkbruket hos finskspråkiga i Ekenäs*. Opublicerad pro gradu-avhandling. Åbo universitet: Nordiska språk.

Saloranta, Hanna, 2008: *En studie av språkbruket hos studenter vid Åbo Akademi*. Opublicerad proseminarieuppsats. Åbo universitet: nordista språk.

Bilaga 1 Frågeformulär (pappersversionen)

Konfidentiell

Hej,

jag heter Marja Miettunen och studerar nordiska språk vid Åbo universitet. Jag arbetar för tillfället med en pro gradu-avhandling om hur svenskspråkiga och tvåspråkiga Åbobor använder svenska och finska i vardagen. Det här frågeformuläret utgör en central del av min undersökning. Genom att besvara frågorna bidrar du på ett värdefullt sätt till undersökningen.

FRÅGEFORMULÄR

Besvara frågorna genom att ringa in det bästa alternativet.

1. Kön
- 1 man
 - 2 kvinna
2. Ålder
- 1 15-20 år
 - 2 21-30 år
 - 3 31-40 år
 - 4 41-50 år
 - 5 51-60 år
 - 6 över 61 år
3. Modersmål
- 1 finska
 - 2 svenska
4. Identifierar du dig som
- 1 finskspråkig?
 - 2 svenskspråkig?
 - 3 tvåspråkig?

Kommentarer:

5. Utbildning
- 1 grundskola, folkskola, medborgarskola
 - 2 handelsskola, yrkesskola, teknisk skola eller liknande
 - 3 studentexamen, teknisk institut, handelsinstitut eller liknande
 - 4 yrkeshögskola
 - 5 högskola, universitet

6. Vad är (var) ditt yrke:

7. Varifrån kommer dina föräldrar? Var har du växt upp?

8. Hur länge har du bott i Åbo? _____ år.

9. På vilket språk gick du i skola? Om du ringar in flera alternativ, var vänlig och precisera antal år.

1 finska	(År ca: _____)
2 svenska	(År ca: _____)
3 annat, vilket? _____	(År ca: _____)

10. Vilket språk använder (använde) du med följande personer?

(1 = endast svenska, 2 = mest svenska men också finska, 3 = lika mycket svenska som finska, 4 = mest finska men också svenska, 5 = endast finska)

din mor	1	2	3	4	5
din far	1	2	3	4	5
dina syskon	1	2	3	4	5
dina morföräldrar	1	2	3	4	5
dina farföräldrar	1	2	3	4	5
dina övriga släktingar	1	2	3	4	5
din make/maka/sambo	1	2	3	4	5
dina barn	1	2	3	4	5
makens/makans/ sambons släktingar	1	2	3	4	5
dina vänner	1	2	3	4	5
familjebekanta	1	2	3	4	5
grannar	1	2	3	4	5
barnens vänner	1	2	3	4	5

11. Kan du beskriva ditt språkbruk med vänner (Har du mera svenskspråkiga / finskspråkiga vänner? Varför talar du svenska / finska med vissa vänner?)?

12. Vilket språk används på din nuvarande eller senaste arbetsplats?

(1 = endast svenska, 2 = mest svenska men också finska, 3 = lika mycket svenska som finska, 4 = mest finska men också svenska, 5 = endast finska)

1 2 3 4 5

13. Vilket språk använder (använde) du med dina arbetskamrater (t.ex. på kaffepauser, i korridoren osv.)?

14. Vilket språk brukar du använda på följande platser?

(1 = endast svenska, 2 = mest svenska men också finska, 3 = lika mycket svenska som finska, 4 = mest finska men också svenska, 5 = endast finska)

sjukhus	1	2	3	4	5
hälsocentral	1	2	3	4	5
apotek	1	2	3	4	5
skattebyrå	1	2	3	4	5
bank	1	2	3	4	5
bibliotek	1	2	3	4	5
postkontor	1	2	3	4	5
varuhus (Stockmann)	1	2	3	4	5
varuhus (Wiklund)	1	2	3	4	5
matvaruaffär	1	2	3	4	5
järnvägstationen	1	2	3	4	5
andra affärer	1	2	3	4	5
bussar	1	2	3	4	5
restaurang	1	2	3	4	5
andra platser:					
_____	1	2	3	4	5
_____	1	2	3	4	5

15. Hur ofta använder du finska i stället för svenska på de platser som nämns i fråga 14 på grund av följande skäl? (1 = alltid, 2 = ofta, 3 = ibland, 4 = inte så ofta, 5 = aldrig)

Jag har bättre ordförråd på finska inom området.	1	2	3	4	5
Jag vill inte vara annorlunda.	1	2	3	4	5
Jag vet att service på svenska inte erbjuds.	1	2	3	4	5
Jag tror att service på svenska inte erbjuds.	1	2	3	4	5
Jag är van vid att använda finska.	1	2	3	4	5
Situationen är offentlig.	1	2	3	4	5
Det är naturligare att använda finska i de situationerna.	1	2	3	4	5
Jag vill underlätta kommunikationen.	1	2	3	4	5
Jag väljer språket spontant.	1	2	3	4	5
Samtalspartnern talar inte svenska.	1	2	3	4	5
Jag vill tala finska.	1	2	3	4	5
Jag tycker om att tala finska.	1	2	3	4	5
Jag tror att den jag talar med vill att jag talar finska.	1	2	3	4	5
Andra skäl: _____	1	2	3	4	5
_____	1	2	3	4	5
_____	1	2	3	4	5

16. Hur viktigt är det för dig att bli betjänad på svenska på de platser som nämns i fråga 14?

- 1 mycket viktigt
- 2 viktigt
- 3 det spelar ingen roll
- 4 mindre viktigt
- 5 oviktigt

17. Om det finns alternativ, väljer du ett ställe för att bli betjänad på svenska?

- 1 alltid
- 2 ofta
- 3 ibland
- 4 inte så ofta
- 5 aldrig

18. Vilket språk använder du i dina hobbyverksamheter?

- 1 endast svenska
- 2 mest svenska men också finska
- 3 lika mycket svenska som finska
- 4 mest finska men också svenska
- 5 endast finska

19. Vilka hobbyer har du på svenska / på finska?

20. Har språket någon betydelse i dina val av hobbyer?

- 1 ja
- 2 nej

21. Är du nöjd med utbudet av fritidsaktiviteter på svenska i Åbo?

- 1 ja
- 2 nej

22. Borde det finnas mera fritidsaktiviteter på svenska i Åbo? Vilka?

23. Hur ofta brukar du göra följande aktiviteter?

(1 = varje dag, 2 = varje vecka, 3 = en gång i månaden, 4 = ibland, 5 = aldrig)

läsa svenskspråkiga dagstidningar	1	2	3	4	5
läsa finskspråkiga dagstidningar	1	2	3	4	5
läsa svenskspråkiga böcker	1	2	3	4	5
läsa finskspråkiga böcker	1	2	3	4	5
lyssna på svenskspråkiga radioprogram	1	2	3	4	5
lyssna på finskspråkiga radioprogram	1	2	3	4	5
titta på svenskspråkiga tv-program	1	2	3	4	5
titta på finskspråkiga					

tv-program

1

2

3

4

5

24. Händer det när du talar svenska att du ibland använder finska ord eller uttryck mitt i en sats?

- 1 alltid
- 2 ofta
- 3 ibland
- 4 inte så ofta
- 5 aldrig

När?

25. Finns det situationer då du använder båda språken och växlar mellan dem i en och samma situation?

- 1 alltid
- 2 ofta
- 3 ibland
- 4 inte så ofta
- 5 aldrig

När?

TACK FÖR DIN HJÄLP!

Suomenkielinen lyhennelmä

Johdanto

Suomi on kaksikielinen maa, jonka virallisia kieliä ovat suomi ja ruotsi. Suurin osa Suomen kunnista (287) on suomenkielisiä, mutta Suomessa on myös 30 kaksikielistä ja 19 ruotsinkielistä kuntaa. Turku on kaksikielinen kunta, jossa ruotsinkieliset asukkaat muodostavat vähemmistön. Tutkielmani aiheena on tutkia, miten Turun ruotsinkielinen vähemmistöryhmä käyttää ruotsia ja suomea arkipäiväisessä elämässään.

Kaksikielisyyttä on tutkittu laajasti viimeisten vuosikymmenien aikana. On tutkittu mm. kaksikielisten lasten kielenkehitystä (esim. Berglund 2008) ja kielenkäyttöä kaksikielisissä perheissä (mm. Harding & Riley 1994). Uusia tutkimustuloksia kuitenkin tarvitaan kaksikielisten kielenkäytöstä myös kodin ulkopuolella. Turussa aihetta on tutkittu vähän ja haluankin tutkimuksellani lisätä tietoa Turun kaksikielisyydestä. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, missä tilanteissa ruotsinkieliset ja kaksikieliset turkulaiset käyttävät ruotsia ja suomea. Tutkin lisäksi, mitkä tekijät vaikuttavat kielen valintaan ja onko iällä merkitystä kielenkäyttöön.

Herbertsin (1980: 3) mukaan vähemmistöryhmä yleensä joutuu sopeutumaan kieliolosuhteisiin ja kommunikoimaan valtaväestön kielellä. Sen vuoksi oletan, että ruotsinkieliset ja kaksikieliset turkulaiset käyttävät molempia kieliään, vaikka heidän vahvempi kieli olisikin ruotsi. Koska suomi on enemmistön kieli Turussa, on todennäköistä, että kielelliseen vähemmistöön kuuluvat turkulaiset käyttävät usein suomea kodin ulkopuolella ja ruotsia yksityiselämässään. Lisäksi oletan, että vanhemmat ihmiset käyttävät enemmän ruotsia kuin nuoret.

Kaksikielisyyys Suomessa ja Turussa

Kielilain (423/2003) viidennen pykälän mukaan Suomen kunnat ovat joko yksikielisiä tai kaksikielisiä. Kuntien kielellinen jaotus riippuu suomen- ja ruotsinkielisten asukkaiden osuudesta. Jos vähemmistökieltä äidinkielenään

puhuvien osuus on vähintään 8 % kunnan asukkaista tai jos vähemmistön määrä on vähintään 3000 asukasta, säädetään kunta kaksikieliseksi. Kunta voidaan säätää yksikieliseksi, jos vähemmistökieltä puhuvien asukkaiden määrä laskee alle 3000 ja heidän osuus koko kunnan väestöstä laskee alle 6 prosenttiin. Kuntaliitosten seurauksena ruotsinkielisten ja kaksikielisten kuntien määrä on laskenut merkittävästi (Finnäs, 2009: 10). Esimerkiksi vuodesta 2008 vuoteen 2012 mennessä ruotsinkielisten ja kaksikielisten kuntien määrä on laskenut 62 kunnasta 49 kuntaan (Kuntaliitos 2012).

Ruotsinkielisten asukkaiden osuus suomen väestöstä on n. 5,4 % (2011). Suurin osa ruotsinkielisestä väestöstä asuu kaksikielisissä kunnissa. Ruotsinkieliset alueet ovat sijoittuneet Pohjanmaalle ja Ahvenanmaalle, kun taas kaksikielisiä alueita on enimmäkseen Etelä-Suomessa (Tandefelt, 2001: 8). Turussa ruotsinkielisten asukkaiden osuus on n. 5,3 %.

Turussa annetaan perusopetusta ruotsiksi neljässä koulussa ja ainoa ruotsinkielinen lukio on Katedralskolan. Ruotsinkielistä ammatillista koulutusta Turussa tarjoavat Åbo yrkesinstitut ja Yrkeshögskolan Novia. Merkittävin ruotsinkielistä koulutusta antava oppilaitos on kuitenkin Åbo Akademi, joka on Suomen ainoa ruotsinkielinen yliopisto. Ruotsinkielisiä harrastusmahdollisuuksia tarjoavat mm. Turun ruotsinkielinen työväenopisto, Turun ruotsinkielinen seurakunta, Turun ruotsinkielinen teatteri ja useat ruotsinkieliset urheiluseurat.

Kaksikielisyyden määritelmiä

Kaksikielisyyttä voidaan tutkia yhteiskunnallisesta ja yksilön näkökulmasta. Kaksikielisyyks on yleinen ilmiö maailmalla. On tavallista, että yhteiskunnassa puhutaan useita kieliä ja kielenkäyttäjät ovat kaksi- tai monikielisiä. Useimmiten kaksikielisyytustutkimus keskittyy vähemmistöihin ja Suomessa se usein kohdistuu ruotsinkieliseen vähemmistöön. Kaksikieliset eivät käytä kieliään sattumanvaraisesti, vaan kielillä on omat funktionsa. Fishman (1972: 79) kutsuu kielten funktioiden jaottelua kielenkäyttötilanteiden paikallistamiseksi. Hän erottaa useita eri kielenkäyttötilanteita kuten perhe, koulu, työpaikka, viralliset yhteydet. Tandefelt

(2001: 19) mainitsee sitä vastoin vain kaksi kielenkäyttöaluetta, yksityinen ja ammatillinen kielenkäyttö. Kun kahta kieltä käytetään systemaattisesti eri kielenkäyttötilanteissa, puhutaan diglossiasta. Hardingin & Rileyn (1994: 28) mukaan diglossia tarkoittaa, että toista kieltä käytetään virallisissa yhteyksissä ja toista arkipäiväisessä kielenkäytössä. Ruotsinkielisten turkulaisten keskuudessa diglossia jossain määrin toteutuu, sillä he asuvat alueella, jossa suomi on enemmistön kieli, mutta ruotsi todennäköisesti dominoi yksityiselämässä.

Kun kaksikielisyyttä tutkitaan yksilön näkökulmasta, on tarpeen määritellä, millä perusteella ihminen on kaksikielinen. Skutnabb-Kangas (1981: 83–84) määrittelee kaksikielisuuden neljän kriteerin perusteella: alkuperä, samastuminen, kompetenssi ja funktio. Alkuperältään ihminen on kaksikielinen kasvaessaan kahden kielen keskellä esim. kaksikielisessä perheessä. Kun ihminen samastuu kahteen kieleen ja kieliryhmään (ibid: 92) tai hänet hyväksytään molempiin kieliryhmiin (Tandefelt, 2001: 4), pidetään häntä kaksikielisenä. Kompetenssi on kriteereistä moniselitteisin, sillä on vaikea määritellä, kuinka hyvin kieliä täytyy osata ollakseen kaksikielinen (Börestam & Huss, 2001: 52). Tutkimukseni kannalta tärkein kriteeri on funktio. Sen mukaan ihminen on kaksikielinen, jos hän pystyy useimmissa tilanteissa kommunikoimaan molemmilla kielillä ja vaihtamaan tarpeen mukaan kieltä.

Kuten Tandefelt (2001: 11) esittää, kaksikielisyyteen on monia teitä. Kaksikieliseksi voi tulla luonnollisesti eläessään kahden kielen keskellä, mutta siihen voi liittyä myös muodollista opetusta. Simultaanisessa (samanaikaisessa) kaksikielisyudessa lapsi omaksuu kaksi kieltä samanaikaisesti (Tandefelt, 2001: 4). Suksessiivinen (peräkkäinen) kaksikielisyys tarkoittaa sitä vastoin, että toinen kieli opitaan sen jälkeen, kun ensimmäinen kieli on jo omaksuttu (Börestam & Huss, 2001: 51–52). Kaksikielisyydellä voi olla sekä positiivisia että negatiivisia seurauksia. Puhutaan additiivisesta kaksikielisyudesta, kun kielillä on tasa-arvoinen suhde toisiinsa nähden (ibid: 47–48). Vastakohtana edellä mainitulle on subtraktiivinen kaksikielisyys, jolle tyypillistä on, että toinen kieli opitaan äidinkielen kustannuksella.

Tyypillisiä piirteitä kaksikielisessä kielenkäytössä

Kun suomenruotsalaiset puhuvat keskenään, on tyypillistä, että puhekielessä on myös suomenkielisiä sanoja. Tätä kutsutaan koodinvaihdoksi. Kovácsin (2009: 24) mukaan koodinvaihdolla tarkoitetaan sitä, että kaksi tai useampia kieliä esiintyy saman keskustelun aikana. Koodeiksi voidaan laskea yksittäisiä sanoja, mutta Börestamin & Hussin (2001: 74) mukaan koodinvaihdoksi lasketaan myös se, kun kaksi henkilöä puhuvat keskenään käyttäen molemmat omaa kieltään. Koodinvaihto edellyttääkin, että molemmat osapuolet ymmärtävät molempia kieliä.

Tilannesidonnainen koodinvaihto korostuu kaksikielisissä yhteiskunnissa, joissa molemmilla kielillä on omat käyttötilanteensa (Börestam & Huss, 2001: 75). Blom & Gumperz (1972: 424) lisäävät, että tilannesidonnaista koodinvaihtoa esiintyy myös silloin, kun kielenkäyttötilanne muuttuu, esim. keskusteluaihe muuttuu tai uusi henkilö liittyy seuraan. Tandefelt (2001: 21) korostaa, että tilanteen luonne voi myös vaikuttaa kielenvalintaan. Kaksikieliset haluavat käyttää useimmiten vahvempaa kieltä esimerkiksi tilanteissa, joilla on suuri emotionaalinen merkitys tai asia koskee yksilön terveyttä tai turvallisuutta.

Koska koodinvaihto voi olla myös yksittäisiä sanoja, on syytä erottaa se lainasanoista. Börestamin & Hussin (2001: 69) mukaan lainasanat ovat eri kielestä tulevia leksikaalisia yksiköitä, jotka muodoltaan ja ääntämykseltään ovat mukautuneet vastaanottavaan kieleen.

Aiempia tutkimustuloksia

Kaksikielisissä perheissä tehdyt tutkimukset ovat usein tapauskohtaisia ja siksi tuloksetkin ovat vaihtelevia. Yhteistä kuitenkin on, että useimmiten kaksikielisissä perheissä vanhemmat puhuvat omaa äidinkieltään lapsilleen, jolloin lapset jo kotona omaksuvat kaksi kieltä. Lojander-Visapää (2001: 45) muistuttaa, että kielellinen ilmapiiri kodin ulkopuolella voi myös vaikuttaa kielenkäyttöön perheessä. Jos perhe asuu vahvasti suomenkielisellä alueella, voi suomenkielellä olla vahvempi asema

myös perheen kielenkäytössä. Usein kaksikielisissä perheissä lapsille valitaan myös ruotsinkielinen koulu (ibid: 38).

Työelämässä kielenkäyttöön vaikuttavat työpaikka ja paikkakunta. Strömman (1991) on tutkinut kaksikielisyyttä vaasalaisissa yrityksissä. Tulosten mukaan molempia kieliä käytetään, mutta ruotsinkieliset käyttävät enemmän suomea kuin suomenkieliset ruotsia. Kahvitauoilla käytetään sitä vastoin enemmän äidinkieltä.

Kieliryhmien välinen tasapaino eri paikkakunnilla vaikuttaa kielenkäyttöön eri tilanteissa (Tandefelt, 2001: 19–20). Herberts (1980) on tutkinut vaasalaisten kielenkäyttöä ja tulosten mukaan ruotsia käytetään paljon. Turussa ruotsinkielisen väestön osuus suomenkielisiin nähden on huomattavasti pienempi kuin Vaasassa, mikä todennäköisesti vaikuttaa suomenkielen runsaampaan käyttöön Turussa. Bengtssonin (2011) tutkimus vahvistaa tätä olettamusta. Hänen mukaan Helsingissä ja Varsinais-Suomessa suomenruotsalaiset yrittävät saada ruotsinkielistä palvelua harvemmin kuin Pohjanmaalla ja muualla Uudellamaalla. Usein ruotsinkielisen palvelun tarve on suurin terveydenhuollon palveluissa. Iällä ei sen sijaan ole suurta merkitystä kielenkäyttöön eri palvelutilanteissa. (ibid.)

Tutkimuksen materiaali ja metodi

Tutkielmani on luonteeltaan empiirinen ja tutkimusmateriaali koostuu 128 kyselyvastauksesta. Kyselyvastauksia on kerätty sekä paperisen kyselykaavakkeen avulla että Webropol-sovelluksella toteutetun elektronisen kyselyn avulla. Kyselyvastauksia on kerätty Katedralskolanin oppilailta ja henkilökunnalta, Åbo Akademin opiskelijoilta ja henkilökunnalta, ruotsinkielisen työväenopiston opiskelijoilta, Åbo Underrättelser-lehden henkilökunnalta sekä Turun ruotsalaisen seurakunnan senioreilta. Metodi on enimmäkseen kvantitatiivinen, mutta pyrin kyselyn avointen kysymysten avulla myös selittämään, millaiset tekijät vaikuttavat henkilöiden kielenkäyttöön eri tilanteissa. Kyselykaavake koostuu sekä monivalinta-että avoimista kysymyksistä. Kyselyn avulla selvitän vastaajien taustatiedot, kielenkäyttöä perheessä, työpaikalla, yhteiskunnan eri tilanteissa ja vapaa-ajalla. Koska tarkoitukseni on vertailla kielenkäytön eroja eri ikäryhmien välillä, olen

jakanut vastaajat kolmeen ikäryhmään: 15–30-vuotiaat, 31–60-vuotiaat ja yli 61-vuotiaat.

Tutkimustulokset

15–30-vuotiaat

15–30-vuotiaiden ryhmä koostui 40 vastaajasta. Suurin osa (67,5 %) vastaajista tunsi olevansa kaksikielisiä. Kaksikielisyys näkyy myös kielenkäytössä perhepiirissä. Vastaajat käyttävät samaa kieltä aina saman henkilön kanssa puhuessaan. Kielenkäyttö ystävien kanssa on yllättävän ruotsipainotteista.

Perhepiirin ulkopuolella 15–30-vuotiaat käyttävät hyvin paljon suomea. Tilanteita, joissa ruotsia käytetään jossain määrin, ovat terveydenhuollon palvelut, kirjasto ja Stockmann. Tärkeimpiä syitä suomen käyttöön vastaajien mielestä ovat ruotsinkielisen palvelun puutteellisuus, suomenkielen käytön muodostuminen tavaksi, kommunikoinnin helpottaminen, keskustelukumppanin huono ruotsinkielen taito ja oletus, että keskustelukumppani haluaa heidän puhuvan suomea. Mielenkiintoista on, että 45 % vastaajista ajattelee, että heille on samantekevää, saavatko he ruotsinkielistä palvelua vai eivät. Silti 40 % vastaajista kertoi valitsevansa usein asiointipaikan ruotsinkielisen palvelun perusteella.

Vastaajat viettävät vapaa-aikaansa enemmän suomenkielisten harrastusten parissa kuin ruotsinkielisten. Ruotsinkielisiä urheilu- ja kuntoilumahdollisuuksia toivottiin lisää Turkuun. Koodinvaihto on yleistä 15–30-vuotiaiden vastaajien keskuudessa. 40 % vastaajista käyttää usein suomenkielisiä sanoja ja ilmauksia puhuessaan ruotsia. Kieltä ei sitä vastoin vaihdeta saman tilanteen aikana kovin usein.

Yhteenvedon voidaan mainita, että 15–30-vuotiaat käyttävät molempia kieliään jokapäiväisessä elämässään, joskin suomenkieli dominoi perheen ulkopuolella. Tilanne ja henkilöt, joiden kanssa he keskustelevat, vaikuttavat kielen valintaan.

31–60-vuotiaat

31–60-vuotiaiden ryhmä koostui 55 vastaajasta. Suurin osa (89 %) vastaajista puhuu ruotsia äidinkielenään. Myös samastuminen ruotsinkieliseen ryhmään on vahvaa, 65 % kokee olevansa ruotsinkielisiä, kun taas kolmasosa (33 %) on kaksikielisiä. Tämä ryhmä on tietoinen kielellisestä identiteetistään. He kyseenalaistavat, ketä voi kutsua suomenruotsalaiseksi tai ruotsinkieliseksi. Vastaajat ovat asuneet pitkään Turussa, monet jopa yli 20 vuotta.

Perhepiirissä vastaajien kielenkäyttö painottuu ruotsinkieleen. Ainoastaan puolison ja hänen sukulaistensa kanssa käytetään enemmän suomea kuin ruotsia. Ruotsi on myös valtakielenä keskusteluissa ystävien kesken. Usein ystävän äidinkieli määrittää, mitä kieltä puhutaan, mutta myös se vaikuttaa, mitä kieltä on käytetty tutustuttaessa.

Kodin ulkopuolella 31–60-vuotiaat käyttävät nuoremman ryhmän tapaan paljon suomea. Myös tässä ryhmässä ruotsia käytetään tietyssä määrin terveydenhuollon palveluissa, pankissa, kirjastossa ja Stockmannilla. Suomenkielen käyttöä selittävät samat syyt kuin nuoremmassa ryhmässä. 31–60-vuotiaiden ryhmä on samalla kuitenkin tietoinen omasta oikeudestaan käyttää omaa äidinkieltään. He usein aloittavat keskustelun ruotsiksi ja vaihtavat suomeen, jos keskustelukumppani ei osaa ruotsia. Ryhmälle on tärkeää saada ruotsinkielistä palvelua ja he valitsevatkin usein asiointipaikan ruotsinkielisen palvelun saatavuuden perusteella.

Vapaa-ajalla vastaajat käyttävät molempia kieliään. Vastaajat ovat tyytyväisiä Turun ruotsinkielisiin harrastus- ja vapaa-ajan mahdollisuuksiin, joskin osalla vastaajista ei ole aikaa harrastuksille. Nuorille toivotaan lisää ruotsinkielisiä harrastuksia. Joukkoviestimiä käytetään enemmän ruotsiksi kuin suomeksi. Vastaajat lukevat useammin ruotsiksi, mutta katsovat suomenkielisiä tv-ohjelmia, mikä ei ole yllättävää, sillä suomenkielisten tv-kanavien tarjonta on suurempi.

Myös 31–60-vuotiaat käyttävät nuoremman ryhmän tapaan molempia kieliään. Ruotsin painotus on suurempaa perheen piirissä, kun taas suomea käytetään kodin

ulkopuolella. Työikäisten ryhmä käyttää kuitenkin nuoria aktiivisemmin ruotsia parantaakseen ruotsinkielistä palvelutasoa Turussa.

Yli 61-vuotiaat

Viimeinen ryhmä, yli 61-vuotiaat, koostui 33 vastaajasta. Vastaajista osa valitettavasti jätti vastaamatta osaan kysymyksistä ja yleisesti ottaen he myös kommentoivat vastauksiaan huomattavasti vähemmän kuin kaksi muuta ryhmää. Siksi vastausten syvempi analysointi oli vaikeaa. Lähes kaikki (94 %) puhuvat ruotsia äidinkielenään ja yli puolet (55 %) vastaajista kokee olevansa ruotsinkielisiä. Kaksikielisiä ryhmässä on 35 %. Kaikki vastaajat ovat asuneet yli 10 vuotta Turussa, lähes puolet heistä jopa yli 60 vuotta. Ruotsinkieli on selvästi vahvempi kieli perhepiirissä.

Kodin ulkopuolella vastaajat käyttävät molempia kieliään. Vastauksissa ilmenee paljon vaihtelua ja siksi selkeitä johtopäätöksiä on hankala vetää. Ruotsia käytetään enemmän terveydenhuollon palveluissa, pankissa, kirjastossa ja Stockmannilla. Suomea sitä vastoin käytetään enemmän kaupoissa ja joukkoliikennevälineissä. Kysymys 15, joka käsitteli syitä suomenkielen käytölle, oli haastava tälle ryhmälle ja kolmasosa jätti vastaamatta kysymykseen. Vastauksista kuitenkin ilmeni samat syyt suomen käytölle kuin aiemmissakin ryhmissä: ruotsinkielisen palvelun puutteellisuus, keskustelukumppanin ruotsinkielen taidon puute, kommunikoinnin helpottaminen ja oletus, että keskustelukumppani haluaa heidän puhuvan suomea. Vastaajat pitävät ruotsinkielistä palvelua tärkeänä ja valitsevat usein asiointipaikan, josta saavat ruotsinkielistä palvelua.

Vapaa-ajallaan yli 61-vuotiaat käyttävät enemmän ruotsia kuin suomea. Puolet vastaajista pitää kielen merkitystä tärkeänä valitessaan harrastuksia. Suurin osa on tyytyväisiä ruotsinkielisiin harrastusmahdollisuuksiin Turussa. Ruotsinkielisiä joukkoviestimiä käytetään suomenkielisiä enemmän. Sanomalehtiä vastaajat lukevat molemmilla kielillä, mutta kirjoja he lukevat mieluummin ruotsiksi. Yllättäen vastaajat katsovat enemmän ruotsinkielisiä tv-ohjelmia, vaikka suomenkielisten

ohjelmien tarjonta on huomattavasti suurempi. Myös ruotsinkielisiä radio-ohjelmia kuunnellaan enemmän kuin suomenkielisiä.

Kahden muun ryhmään tapaan tämäkin ikäryhmä käyttää molempia kieliään jokapäiväisessä elämässään. Myös tässä ryhmässä ruotsia käytetään enemmän perhepiirissä. Yllättävää oli, että etenkin kodin ulkopuolella tapahtuvassa kielenkäytössä oli niin paljon vaihtelua.

Vertailu ikäryhmien välillä

Yksi tärkeimpiä eroja ikäryhmien välillä on kielellinen samastuminen kaksikielisiin tai ruotsinkielisiin. Suurin osa 15–30-vuotiaista kokevat olevansa kaksikielisiä, kun taas kaksi muuta ryhmää kokevat olevansa suurimmalta osin ruotsinkielisiä. Koska nuorin sukupolvi on muita ryhmiä kaksikielisempi, he myös käyttävät enemmän suomea perhepiirissä kahteen muuhun ryhmään verrattuna. Ikä ei ole pelkästään selittävänä tekijänä. Yhteiskunta on muuttunut ja kielirajoja ylittävät avioliitot ovat yleistyneet. Yhteisenä piirteenä ryhmien välillä on kuitenkin se, että kaikissa ryhmissä käytetään enemmän ruotsia kuin suomea perhepiirissä. Kaikissa ryhmissä vastaajat puhuvat systemaattisesti aina molemmille vanhemmilleen heidän äidinkieltään. Lisäksi vastaajat kaikissa ryhmissä puhuvat omille lapsilleen ruotsia. Ruotsinkieli dominoi myös keskusteluissa ystävien kanssa, joskin kaksikielisyys näkyy parhaiten 15–30-vuotiaiden keskuudessa myös kielenkäytössä ystävien kanssa.

Työelämässä 31–60-vuotiaat käyttävät enimmäkseen ruotsia, mikä ei ole yllättävää, sillä suuri osa ryhmän vastauksista on kerätty työpaikoilta, joissa ruotsi on pääkielenä. Yli 61-vuotiaat sitä vastoin käyttävät molempia kieliä työelämässä.

Kodin ulkopuolella 15–30-vuotiaat käyttävät enimmäkseen suomea. Niin tekevät myös 31–60-vuotiaat, mutta he puhuvat enemmän ruotsia kuin nuorin ryhmä. Yli 61-vuotiaiden vastauksissa on eniten hajontaa, mikä vaikeuttaa tulosten analysointia. Oletukseni oli, että vanhemmat henkilöt käyttäisivät paljon ruotsia kodin ulkopuolella, mutta tulokset osoittavat, että monet yli 61-vuotiaista vastaajista

käyttävät myös suomea. Vaikka suomea käytetään enemmän asioitaessa kodin ulkopuolella, vastausten perusteella voidaan erottaa muutama tilanne, jolloin etenkin 31–60-vuotiaat ja yli 61-vuotiaat käyttävät jossain määrin myös ruotsia. Kun kyseessä on vastaajien terveys, vastaajat pyrkivät jossain määrin käyttämään äidinkieltään. Myös pankissa vastaajat käyttävät ruotsia suhteellisen usein. Kaikille ryhmille on yhteistä, että Stockmannilla asioitaessa käytetään enemmän ruotsia kuin Wiklundilla. Muissa kaupoissa vastaajat käyttävät enimmäkseen suomea, mutta vanhin ikäryhmä käyttää kahta muuta ryhmää aktiivisemmin ruotsia. Vastaajat perustelevat suomenkielen käyttöään sillä, että ruotsinkielinen palvelu on usein puutteellista ja vastaajat haluavat helpottaa kommunikointia. Käyttäessään yhteiskunnan palveluita he usein olettavat, että heidän halutaan puhuvan suomea. Mielenkiintoista 15–30-vuotiaiden keskuudessa on, että ruotsinkielisen palvelun saatavuudella ei heille ole suurta merkitystä, mutta he silti mielellään valitsevat asioidessaan paikan, josta he saavat ruotsinkielistä palvelua.

15–30-vuotiaat vastaajat käyttävät enemmän suomea kuin ruotsia harrastuksissaan. Yli 61-vuotiailla on sitä vastoin enemmän ruotsinkielistä harrastustoimintaa. Nuorille kielellä ei ole suurta merkitystä harrastuksia valittaessa, mutta silti he kritisoivat eniten puutteellista ruotsinkielistä vapaa-ajan harrastustarjontaa Turussa. Kaikissa ryhmissä vastaajat lukevat enemmän ruotsiksi kuin suomeksi, mikä ei ole yllättävää. Suurin osa vastaajista on äidinkieleltään ruotsinkielisiä ja lisäksi käyneet ruotsinkielisen koulun, joten on luonnollista, että lukeminen suomeksi on haastavaa. Myös Tandefelt (2001: 5) korostaa, että kaksikielisillä taidot kielten välillä on usein epätasapainossa, koska kieliä käytetään eri konteksteissa ja eri tarkoituksiin.

Koodinvaihto oli yleisintä nuorten keskuudessa. Koodinvaihdolle tyypillinen tilanne on vastaajien mukaan sellainen, jossa on sekä suomen- että ruotsinkielisiä. Koska iso osa 15–30-vuotiaista koki olevansa kaksikielisiä, on luonnollista, että he usein jopa perheen sisällä ovat tilanteissa, joissa on läsnä molempien kielten puhujia.

Kaksikielisyys on rikkaus, mutta jotta se säilyisi, tulisi molempia kieliä käyttää aktiivisesti. Tutkimustulosteni perusteella onkin syytä huoleen, sillä jo nyt ruotsinkielinen turkulainen nuoriso käyttää paljon suomea arkipäivän eri tilanteissa. Suomenkielen valta uhkaa ruotsin asemaa Turussa. Kuten Tandefelt (2001: 1) toteaa,

tarvitaan tietoista kielityötä, jotta ruotsinkieli pysyisi elossa suomalaisessa yhteiskunnassa.